

**HANEHALKININ EĞİTİM
HARCAMALARINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLER: ERZURUM İLİ ÜZERİNE
BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gonca ALGUR

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Gürkan ÇALMAŞUR

2019

T.C.
ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**HANEHALKININ EĞİTİM HARCAMALARINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLER: ERZURUM İLİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gonca ALGUR

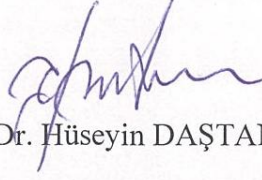
Tez Danışmanı

Doç. Dr. Gürkan ÇALMAŞUR

ERZURUM - 2019

ONAY

Gonca ALGUR tarafından hazırlanan Hanehalkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörler: Erzurum İli Üzerine Bir Uygulama adlı bu çalışma 10.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda *oy birliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat *Ana bilim* dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

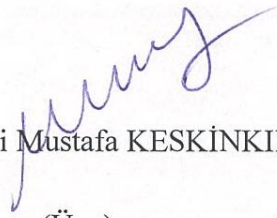
Doç. Dr. Hüseyin DAŞTAN

(Başkan)

Doç. Dr. Gürkan ÇALMAŞUR

(Danışman)

Dr. Öğr Üyesi Mustafa KESKİNKILIÇ

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. .../.../...

.....

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu ve tezimin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

21/07/2019

Gonca Algur

- Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	III
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TABLOLAR LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
KISALTMALAR LİSTESİ	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM VE BEŞERİ SERMAYENİN TEORİK TEMELLERİ

1.1. Eğitimin Tanımı ve İktisadi Olarak Önemi	3
1.1.1. Eğitimin Tüketim ve Yatırım Özelliği	7
1.1.2. Eğitimde Talep Analizi	9
1.1.3. Eğitim ve Gelir Düzeyi	12
1.1.4. Dışsallıklar ve Eğitimin Dışsallıkları	14
1.2. Beşeri Sermaye	15
1.2.1. Beşeri Sermaye Kavramının Gelişimi	16
1.2.2. Beşeri Sermaye Biçimi Olarak Eğitim	17
1.3. Eğitimin Makroekonomik Etkileri	19
1.3.1. Eğitim ve İstihdam	19
1.3.2. Eğitim ve Ekonomik Büyüme	21
1.3.3. Eğitim ve Kalkınma	24

İKİNCİ BÖLÜM

HANEHALKININ EĞİTİM HARCAMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. Eğitim Hizmetinin Maliyeti	26
2.1.1. Eğitimde Birim Maliyet	27
2.1.2. Eğitimde Toplam Maliyet	29
2.1.3. Eğitimin Fırsat Maliyeti	29

2.2. Eğitim Harcamaları.....	31
2.2.1. Kamu Kaynaklı Eğitim Harcamaları.....	33
2.2.2. Özel Kaynaklı Eğitim Harcamaları.....	34
2.3. Hanehalklarının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörler.....	36
2.3.1. Eğitimin Getirisi.....	37
2.3.2. İşgücü Piyasasının Durumu	38
2.3.3. Ailenin Geliri	39
2.3.4. Anne-Babanın Eğitim Düzeyi.....	40
2.3.5. Diğer Faktörler.....	41
2.4. Türkiye’de ve Oecd Ülkelerinde Eğitim Harcamaları.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

3.1. Literatür Özeti.....	49
3.2. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Sınırlılıkları ve Önemi	58
3.3. Yöntem	60
3.3.1. Örneklem Yöntemi.....	60
3.3.2. Çoklu Regresyon Analizi	61
3.3.3. En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) ile Tahmin Edilen Çoklu Regresyon Modelinin Varsayımları	64
3.4. Ampirik Bulgular.....	66
3.4.1. Değişkenlerin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	66
3.4.2. Model Tahmin Sonuçları	81
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	90
KAYNAKÇA.....	97
EKLER	113
ÖZGEÇMİŞ	116

ÖN SÖZ

Beşeri sermayenin en önemli belirleyicisi olan eğitim hem bireylerin bilgi ve yeteneklerini geliştirmede, hem de bu sayede toplumsal refahın sağlanmasında önemli bir etkidir. Eğitim bireyleri geleceğe hazırlarken aynı zamanda ülkenin ekonomisine de katkıda bulunmaktadır. Gelecek kuşaklar için sağlam bir ekonomik ortam oluşturmak ve genç bireylere ulaşabilmek oldukça önemlidir. Bugünün genç bireyleri yarının yetişkinleri olduklarından, bu genç bireylerin iyi eğitim almaları ülkenin geleceği açısından hayati öneme sahiptir. Bir ülkedeki genç bireylerin eğitim kalitesinin ve düzeyinin artması o ülkenin işgücü verimliliğini artırarak ülkenin ekonomik büyümesini de sağlamaktadır.

Türkiye’de de eğitim bireylerin ve toplumun gelişmesi için temel unsur olarak görülmektedir. Ülkedeki eğitim seviyesini yükseltmek için, yasal olarak zorunlu eğitim getirilmiş ve eğitim harcamaları içindeki kamu harcamaları artırılmıştır. Türkiye’deki eğitim hizmeti büyük bir oranda kamu tarafından karşılanmaktadır. Hanehalkının yapmış olduğu eğitim harcamaları kamu harcamalarına nazaran oldukça düşüktür. Eğitim harcamalarının büyük bir kısmının devlet tarafından karşılanması eğitime katılımı artırmaktadır ancak genç nüfusun fazla olması nedeniyle kamu okullarındaki yoğunluk eğitimin kalitesini ve verimini olumsuz etkilemektedir. Bu durum da eğitimin finansmanının aileler tarafından karşılanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla hanelerin eğitim hizmetinden yararlanabilmesi mali güçlerinin yeterliliğine bağlı olmaktadır. Gelir düzeyi düşük bir aileye mensup olan öğrencinin eğitim hizmetinden yararlanarak gelecekte bir meslek edinebilmesi ailesinin yapacağı eğitim harcamalarına bağlıdır.

Çalışmanın ilk bölümünde eğitim ve beşeri sermayenin teorik temelleri üzerinde durulmuş ve tanımlamalara yer verilmiştir. Ayrıca eğitimin iktisadi olarak öneminden bahsedilmiş ve eğitimin makro-ekonomik etkileri anlatılmıştır. İkinci bölümde eğitimin maliyeti, eğitim harcamaları ve bu harcamaları etkileyen faktörler kuramsal olarak anlatılmıştır. Aynı zamanda bu bölümde, Türkiye ve OECD ülkelerindeki eğitim harcamaları karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise, konu ile ilgili literatür çalışmaları incelenmiş, uygun materyal ve metot seçilerek Erzurum’da

hanehalkının yapmış olduğu eğitim harcamalarını etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre sonuç ve öneriler oluşturulmuştur.

Çalışmamda desteklerini benden esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Gürkan ÇALMAŞUR'a, her konuda kendisine danışabildiğim, çalışmamın tamamlanmasında ve analiz sürecinde hep yanımda olan Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı değerli hocalarından Doç. Dr. Nuray DEMİR'e, daima yanımda olan gerek destekleriyle gerek fedakârlıklarıyla her zaman bana güç veren, canım annem Z. Zerrin ALGUR'a ve canım babam Prof. Dr. Ömer Faruk ALGUR'a, kardeşlerime, hayatımda olduğu için hep şükrettiğim, çalışmam boyunca beni yalnız bırakmayan M. Eren GÖZELER'e teşekkürü bir borç bilirim.

ERZURUM, 2019

Gonca ALGUR

ÖZET

Eğitim için yapılan harcamalar, eğitimin kalitesini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla hanehalklarının yapmış oldukları eğitim harcamaları, toplam eğitim harcamalarının büyük bir kısmını oluşturduğundan, eğitimin kalitesini belirlemek açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Erzurum'da hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda eğitim harcamalarının türleri üzerinde de durulmuştur. Çalışmada elde edilen veriler, araştırmacı tarafından oluşturulan ve 807 hanehalkına uygulanan anketle elde edilmiştir. Veriler, Çoklu Regresyon Modeli ile analiz edilmiştir. Değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için Normallik Testi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında ilişki olup olmadığını açıklamak ve modele dâhil edilmesi düşünölen değişkenleri belirlemek için Pearson Kolerasyon Testi yapılmıştır. EKKY (En Küçük Kareler Yöntemi) varsayımlarından sapmaların belirlenebilmesi için; VIF, Durbin Watson d-İstatistiği değerlerine bakılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre; öğrencinin cinsiyeti, öğrencinin sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, annenin yaşı, hanehalkındaki öğrenci sayısı, ailenin ortalama aylık geliri faktörlerinin eğitim harcaması miktarını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Babanın yaşı, aylık-kira lojman giderleri ve başarı memnuniyeti faktörleri ile eğitim harcaması miktarı arasında ise negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Hanehalkı Eğitim Harcamaları, Çoklu Regresyon Model, En Küçük Kareler Yöntemi, Erzurum

ABSTRACT

Expenditure on education directly affects the quality of education. Therefore, it is very important to determine the quality of education because education expenditures made by the households constitute a large part of the total education expenditures. In this study, the factors affecting the education expenditures of the households in Erzurum in the level of secondary school were tried to be determined. At the same time, the types of education expenditures were also discussed. The data obtained from the study were obtained by the questionnaire which was created by the researcher and applied to 807 households. Data were analyzed by Multiple Regression Model. In order to determine whether the variables are normally distributed, the Pearson Collectivity Test was conducted to determine whether there is a relationship between the normality test, dependent and independent variables, and to determine the variables to be included in the model. In order to determine the deviations from the least squares method assumptions; VIF, Durbin Watson d-statistic values are examined.

According to the results obtained; it was determined that the student's gender, the student's level of the grade, the mother's education level, the father's education level, the age of the mother, the number of students in the household, the average monthly income of the family had a positive effect on the amount of education expenditure. It was concluded that there was a negative relationship between father's age, the monthly expenses of the family's rent / lodging and success satisfaction factors with the amount of education expenditure.

Keywords: Education, Household Education Expenditures, Multiple Regression Model, Erzurum.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1:	Eğitim ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki.....	13
Tablo 1.2:	Her Eğitim Düzeyindeki İşgücünün Kendi İçindeki İşsizlik Oranları, (25-64 Yaş, %)	20
Tablo 1.3:	Çeşitli Ülkelerde Eğitimin İktisadi Büyümeye Katkısı (%).....	23
Tablo 2.1:	Bazı Ülkelerde Eğitim Kademeleri İtibariyle Öğrenci Başına Yaklaşık Toplam Yıllık Maliyetler (USD).....	28
Tablo 2.2:	Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Finansman Kaynaklarına Göre Dağılımı (2002 Yılı, %).....	33
Tablo 2.3:	Eğitimin Tüm Düzeyleri İçin Eğitimsel Kuruluşlar Üzerine Yapılmış Kamusal ve Özel Harcamaların Oransal Dağılımı, %(Türkiye, OECD, AB21)	35
Tablo 2.4:	Eğitim Seviyelerine Göre GSYH’nin Yüzdesi Olarak Eğitim Kuruluşları Üzerine Yapılan Harcamalar (1995, 2000, 2005, 2010).....	43
Tablo 2.5:	OECD Ülkeleri’nde Yaş Gruplarına Göre Okullaşma Oranı, (% , Kamu ve Özel Okullarda) 2011	46
Tablo 2.6:	Kaynak, Finansman ve Hizmet Sunumu Açısından Türkiye’de Eğitim Harcamaları.....	47
Tablo 2.7:	Eğitim İçin Ayrılan Bütçe Ödeneklerinin Yıllara Göre Dağılımı.....	48
Tablo 3.1:	Hanehalklarının Cinsiyet Dağılımı	66
Tablo 3.2:	Öğrenci Cinsiyet Dağılımı	66
Tablo 3.3:	Annenin Eğitim Düzeyi	67
Tablo 3.4:	Babanın Eğitim Düzeyi	67
Tablo 3.5:	Çocuk/Çocukların Anne-Babayla Yaşama Durumu	68
Tablo 3.6:	Annenin Mesleki Durumu.....	68
Tablo 3.7:	Babanın Mesleki Durumu	68
Tablo 3.8:	Annenin Aylık Ortalama Geliri.....	69
Tablo 3.9:	Babanın Aylık Ortalama Geliri	69
Tablo 3.10:	Ailelerin Aylık Ortalama Geliri	70
Tablo 3.11:	Annenin Yaşı.....	70

Tablo 3.12: Babanın Yaşı.....	70
Tablo 3.13: Oturulan Evin Mülkiyet Durumu	71
Tablo 3.14: Kira/Lojman Aylık Gider	71
Tablo 3.15: Oturulan Evin Türü	72
Tablo 3.16: Ulaşım Türü	72
Tablo 3.17: Hanehalkında Yaşayan Kişi Sayısı	72
Tablo 3.18: Hanehalkındaki Öğrenci Sayısı.....	73
Tablo 3.19: Hanehalklarında Öğrencilerin Eğitim Harcamaları İçin Alınan Yardım Durumu	73
Tablo 3.20: Yardım Alınan Kişi veya Grup	73
Tablo 3.21: Başarı Memnuniyeti	74
Tablo 3.22: Sınıf Düzeyi	74
Tablo 3.23: Okulun Türü.....	75
Tablo 3.24: Eğitim Harcaması Miktarı.....	75
Tablo 3.25: Eğitim Harcamaları Miktarlarının Okul Türlerine Göre Dağılımı.....	76
Tablo 3.26: Eğitim Harcamaları Miktarlarının Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı $p^{**} < ,05$.	77
Tablo 3.27: Ortaokul Öğrencileri için Yapılmış Olan Eğitim Harcaması Türlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı (Kamu Okulları, %)	78
Tablo 3.28: Ortaokul Öğrencileri için Yapılmış Olan Eğitim Harcaması Türlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı (Özel Okullar, %).....	79
Tablo 3.29: Kamu Okulları ve Özel Okullar için Eğitim Harcaması Türlerinin Dağılımı (%)	80
Tablo 3.30: Kamu Okulları ve Özel Okullar İçin Eğitim Harcaması Türlerinin Ortalama Miktarı (TL).....	81
Tablo 3.31: Değişkenlerin Tanımlanması	83
Tablo 3.32: Tanımlayıcı İstatistikler	84
Tablo 3.33: Çarpıklık-Basıklık Değerleri ve Kolmogorov-Smirnov Testi Anlamlılık Düzeyi Sonuçları	84
Tablo 3.34: Pearson Korelasyon Testi Sonuçları	85
Tablo 3.35: Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli Sonuçları	86
Tablo 3.36: Çoklu Doğrusal Bağlantı Tespiti İçin VIF Testi	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No

Şekil Adı

Sayfa No

Şekil 3.1: Değişkenler Arasındaki Tipik İlişkiler İçin Serpilme Diyagramından Bazı

Görünüşler 62

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EKKY	: En Küçük Kareler Yöntemi
GSMH	: Gayrisafı Milli Hasıla
ILO	: International Labour Organization
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: ve benzeri
VD.	: ve diğerleri
YY	: yüzyıl

GİRİŞ

Eğitim, kişiliği geliştiren ve kişiyi ilerideki yaşamına hazırlayan; kişiyeye gerekli olan bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir sũreçtir (Tezcan, 1992: 3). Diğer bir deyişle eğitim, kişilerin kendilerine ve topluma yararlı olacak şekilde yetiştirilmesi sũreçidir. Toplumla yararlı olan kişiler ekonomik olarak da ũlkesini geliştirmekte, ũlkesinin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle eğitim, ũlkelerin kalkınmalarında önemli bir role sahiptir (Ulusoy,2013: 1).

Gũnũmũzde sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte bilgi, birçok ũretim faktũrũnden çok daha önemli bir yere sahip olmuştur. Bilgiyi iyi bir şekilde kullanabilmek için ise, bireylerin iyi bir eğitim alması gerekmektedir. ũlkelerin gelişmesinde ve kalkınmasında eğitime yapılan yatırımlar önemli bir yer tutmaktadır.

Beşeri sermayenin en önemli belirleyicisi olan eğitim, hem bireylerin bilgi ve yeteneklerini geliştirmede, hem de bu sayede toplumsal refahın sağlanmasında önemli bir etkidir. Eğitim, bireyleri geleceğe hazırlarken aynı zamanda ũlkenin ekonomisine de katkıda bulunmaktadır. Gelecek kuşaklar için sağlam bir ekonomik ortam oluşturmak ve genç bireylere ulaşabilmek olduğuca önemlidir. Bugũnũn genç bireyleri yarının yetişkinleri olduklarından, bu genç bireylerin iyi eğitim almaları ũlkenin geleceği açasından hayati öneme sahiptir. Bir ũlkedeki genç bireylerin eğitim kalitesinin ve dũzeyinin artması, o ũlkenin iřgũcũ verimliliğini artırarak ũlkenin ekonomik bũyũmesini de sağlamaktadır.

ũlkeler, eğitim planlaması yaparken birtakım problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Eğitimde finansman yetersizliği ise bu sorunlardan en önemlisidir. Tũrkiye’de zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılmasıyla birlikte finansman sorunu ortaya çıkmıştır. Devletin eğitim için ayırmış olduğu bũtçenin zamanla yetersiz kalması nedeniyle, ũđrencilerin aileleri eğitimde önemli bir finans kaynağı haline gelmiştir. Eğitim hizmetinin devlet tarafından karşılanması gerekirken, ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının artması, ũlkemizde eğitim alanında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Aileler eğitime daha fazla katıldığuca, eğitimde eşitsizlikler sũz konusu olmaya başlamaktadır. Őđrencilerin bir kısmı daha iyi eğitim alabilmekte, bir kısmı ise yeterli eğitimi alamamaktadır. Devlet lise sona kadar eğitim harcamalarının karşılanmasında önemli bir rol oynasa bile, ũst sosyo-ekonomik dũzeyde yaşayan ebeveynler çocuklarının daha iyi bir

eğitim alabilmesi için ozelokulları ve ozel dersleri tercih etmektedir. Türkiye’de merkezi sınavların kaliteli eğitim almak için önemli bir etken olması sebebiyle, eğitim harcamaları içinde ailelerin yapmış oldukları harcamaların önemi artmaktadır. Ailelerin yapmış olduğu eğitim harcamaları, ülkenin eğitim sistemi içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Eğitim, hem kişileri hem de toplumu ilgilendiren önemli bir süreç olduğundan, eğitim harcamalarının finanse edilmesinde önemli bir payı olan hanehalklarının harcamalarını etkileyen faktörlerin tartışılması önem taşımaktadır.

Eğitimin her bir kademesi için yapılan yatırımlar ve harcamalar ülkenin ekonomik büyümesinde ve kalkınmasında çok önemlidir. Eğitimin en önemli seviyelerinden biri olan ortaokul eğitimi, ilkokuldan mezun olan öğrencilerin liseye geçişinde bir köprü işlevi görmektedir. Öğrencilerin lisede iyi bir eğitim alabilmeleri, iyi bir ortaokul eğitimi alabilmelerine bağlıdır. Ülkemizde ortaokul eğitimi, devlet okullarında parasız ve zorunludur. Ancak devlet kaynaklarının yetersiz kalması nedeniyle, aileler ortaokul düzeyinde çeşitli tür ve miktarlarda eğitim harcaması yapmaktadırlar.

Bu araştırmanın amacı, Erzurum ilinde hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarının türünü, miktarını ve bu miktarı etkileyen faktörleri analiz etmektir.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, eğitimin tanımı ve iktisadi öneminden bahsedilmiştir. Aynı zamanda beşeri sermaye kavramına ve eğitimle olan ilişkisine değinilmiştir. Eğitimin ekonomik büyüme, istihdam ve kalkınma yönü açıklanmıştır.

İkinci bölümde; eğitim hizmetinin maliyeti hakkında bilgi verilmiş, kamu ve özel kaynaklı eğitim harcamaları açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, bu bölümde hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörlere teorik olarak değinilmiş ve Türkiye ve OECD ülkelerinde eğitim harcamaları karşılaştırılması yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, konu ile ilgili literatür özetine yer verilmiş, araştırmada kullanılan çoklu doğrusal regresyon analizi ve EKKY (En Küçük Kareler Yöntemi) hakkında açıklamalar yapılmıştır. Araştırmada kullanılan değişkenlerin frekans ve yüzdelik dağılımları hakkında bilgi verilmiş, modelde kullanılan veriler ve değişkenler tanımlanmıştır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılı 1. Dönemi’nde Erzurum’da hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörler çoklu doğrusal regresyon modeli ile analiz edilmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM VE BEŞERİ SERMAYENİN TEORİK TEMELLERİ

Bu bölümde eğitim kavramından bahsedilerek, eğitim kavramının iktisadi önemi hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda eğitimin tüketim ve yatırım özellikleri üzerinde durulmuştur. Eğitim ve gelir ilişkisi anlatılmış ve eğitimde talep analizine de değinilmiştir. Eğitimin dışsallıklarından bahsedildikten sonra, beşeri sermaye kavramı, kavramın gelişimi ve eğitimle olan ilişkisi açıklanmıştır. Son olarak eğitimin makroekonomik etkileri anlatılmıştır.

1.1. Eğitimin Tanımı ve İktisadi Olarak Önemi

Eğitim sözcüğü “eğmek” fiilinin kökünden gelmektedir. O nedenle eğitim kavramı “eğmek”, “biçim vermek” anlamlarını ifade eder. Buradan da yola çıkarak eğitimin bireyleri değiştirme ve şekillendirme aracı olduğunu söyleyebiliriz. Yani eğitimi bir davranışı değiştirme ve bireyi yeniden şekillendirme süreci olarak tanımlayabiliriz. Eğitim aracılığıyla bireylerin istenilmeyen davranışları değiştirilmekte, yerine istenilen davranışlar edinmesi sağlanarak birey yeniden şekillendirilmektedir (Kızılloluk,2007: 22).

Başka bir ifadeyle eğitim, doğuştan sahip olunan özelliklere yenilerinin eklenmesiyle oluşmakta, gençlerin başarılı olabilmelerinde önemli bir ölçüt olarak görülmektedir. Eğitime önem verenler nitelikli işgücüne, vermeyenler ise niteliksiz işgücüne katılmaktadır (Long ve Shimomura, 1999: 676). Durkheim’a göre eğitim, “toplumsal ve fiziki çevrenin insan üzerinde meydana getirdiği etkiler” iken Kant, eğitimi “insanların mükemmelleştirilmesi” şeklinde ifade etmiştir. H. Spencer ve Herbart’a göre ise eğitim, “insan hayatının ve toplum hayatının iyileştirilmesine yönelik etkinliklerin tümü” ‘dür (Ortaç, 2003: 239).

Akyüz’e (2013: 2) göre eğitim; bireyin zihinsel, bedensel, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının makul bir şekilde ya da istenilen bir şekilde değiştirilmesi ve bireye bazı hedeflere yönelik yeni özellikler kazandırılmasıdır. Eğitim süreci yaşam boyu sürmekte, planlı ya da rastlantısal bir şekilde devam etmektedir.

Eğitim, kişiliği geliştiren ve kişiyi ilerideki yaşamına hazırlayan; kişiyegerekli olan bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir süreçtir (Tezcan, 1992: 3). Diğer bir deyişle

eğitim, kişilerin kendilerine ve topluma yararlı olacak şekilde yetiştirilmesi sũrecidir. Toplumla yararlı olan kişiler ekonomik olarak da ũlkesini geliştirmekte, ũlkesinin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle eğitim, ũlkelerin kalkınmalarında önemli bir role sahiptir (Ulusoy,2013: 1).

Eğitim; bireyin ve toplumun gelişmesi için gerekli olan, ekonomik kalkınmaya destek veren, toplumun kũltürel değerlerini koruyarak gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak sağlayan ertelenemez ve vazgeçilemez bir sũretir. Bundan dolayı; bir ũlkenin eğitim sistemi, o ũlkenin nasıl bir ũlke olduğunun ve ũlkenin kendine nasıl bir gelecek hazırladığının önemli bir gũstergesidir (Karaarslan, 2005: 36). Eğitim, yeni nesillerin toplumsal hayatta ihtiyaçları olan bilgi, beceri, dũřünce ve sağlam bir kişilik kazanmalarına yardımcı olan en önemli unsurdur. Bununla birlikte bireyin davranışında kendiliğinden veya bu sũreten etkilenerak meydana gelen istenilen değişimler eğitim sayesinde gerçekleşir(Afşar, 2009: 86).

Eğitim, yoksullukla mũcadele için gerekli olan ve ekonomik bũyũmeyi sağlayan temel hizmetlerden biridir (Bayar ve İlhan, 2016: 83). Ekonominin başlıca ũretim faktũrlerinden en önemlisi eğitilmiş insan gũcüdür. Eğitilmiş bir insan gũcũ ile daha az zaman, daha az emek ve daha az para harcanarak, daha fazla ve daha nitelikli mal ve hizmet ũretilmektedir (Kızıloluk, 2007: 28).

İnsanlar, iyi bir meslek edinmek, yũksek bir gelir seviyesine sahip olmak, sosyal statũ kazanmak ve yũksekũđretime girebilmek için eğitimden faydalanırlar. Sosyal açıdan bakıldığında ise, eğitim insan hakları ve demokrasinin gelişimine katkı sağlar, suç oranlarını azaltır, çevrenin korunmasını sağlar ve yũksek kaliteli iş gũcũ yaratarak ekonominin verimliliğine yardımcı olur(Ulusoy ve Yolcu, 2013: 2).

Eğitim bir taraftan iřgũcũnũn hareketliliğini (uyum gũcũnũ) artırırken, diğer taraftan ise nitelikli iřgũcũ dũzeyini artırarak sermayenin hareketlilik kazanmasına katkı sağlamaktadır (Saygılı vd., 2006: 24). Eğitimi iřgũcũ daha nitelikli olduğundan, daha farklı bir talep yapısı oluşturmaktadır. Bu da ũretim faaliyetlerinin bileşimini ve niteliğini değiştirmekte, girişimcilerin niteliklerini artırarak ũretim sũrecinin daha etkin bir hale gelmesini sağlamaktadır(Saygılı vd., 2006: 25). Eğitim ũlkelerin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bir taraftan kalkınma sũrecinde ihtiyaç duyulan niteliksel ve niceliksel iřgũcũ işlevini yerine getirmekte, diğer yandan bilginin ũretimini ve yaygınlaştırılmasını sağlamaktadır. ũlkelerin modern ũretilimi takip etmesini ve modern teknolojileri ũretilime

aktarmasını hızlandırmaktadır (Mercan ve Sezer, 2014: 925). Eğitim ilk olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere, bütün ülkelerin ortak hedefi olan kalkınmanın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Toplumun alt gelir grubundaki bireylerin üst gelir grubuna taşınmasına yardım ederek, ulusal gelirin dengeli dağılımının gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Türkmen, 2002: 51).

Eğitimin temel işlevi, kişinin sosyalizasyonunu ve kişisel bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirilmesini sağlamaktır. (Çalışkan, 2007: 237). Toplumsal ve iktisadi olarak eğitim; toplumun yaratıcı özelliğini geliştiren, verimliliğinde artış sağlayan, ekonomik kalkınma için gerekli nitelik ve nicelikte işgücünün ortaya çıkmasına yardım eden ve kişilere, kapasitelerine göre yetiştirme ve meslek edinme olanağı veren önemli bir husustur(Kaynak vd., 2000: 124).

Eğitimin ekonomi için önemi Plato zamanında fark edilmiştir. Platoya göre; ekonomik kalkınma ve toplumsal refahın iyileşmesi için eğitime yatırım yapılması gerekmektedir (Tilak, 1989: 10). Tarihsel süreç olarak eğitimin geçmişi insanlık kadar eskidir. Eğitim tarihsel olarak ilerledikçe bir bilim olarak da gelişme göstermiştir. Birçok düşünürün ve bilim adamının eğitimin bir bilim olarak gelişmesine katkıları olmuştur. Antik Yunan'da Aristo ve Platon, eğitimi ahlaklı olmakla bir tutmuşlardır. Eğitimin sadece asillere has bir uğraş olarak görülmesi Rönesans Dönemine kadar devam etmiştir. Avrupa'da Rönesans'ın başlaması ile bilim ve sanattaki gelişmeler, eğitim anlayışını da değiştirmiştir. Bu sayede eğitim, sıradan insanların da faydalandığı bir hizmet haline gelmiştir (Güven, 2014: 2).

Eğitim ve ekonomi arasındaki ilişki şu şekilde maddeleştirilebilir (Korkmaz, 2006: 96-97):

- Eğitim, ekonominin gereksinim duyduğu insan gücünü sağlamaktadır (üretime katkısı).
- Eğitimin makro ve mikro açıdan geliri artırma özelliği vardır.
- İşgücüne katkı ücretlerin ve gelirin artışıyla talebi etkilemektedir
- Eğitim üretim faktörleri aracılığıyla arzı etkilemektedir.
- Eğitim verimliliği artırmaktadır.

- Eğitimin sürdürülmesi ve eğitimden faydalanmak için bir maliyete katlanılmaktadır.

- Eğitime erişmek için hem kamu tarafından hem özel sektör tarafından harcama yapılmaktadır.

- Eğitim bir hizmet olmasının yanı sıra, mal olma özelliği de taşımaktadır.

- Eğitimin finansmanının çeşitli şekillerde sağlanması gerekmektedir.

Eğitimle iktisat arasındaki ilişkileri ve eğitimin iktisata olan katkılarını ilk olarak inceleyenlerin başında iktisat bilimiyle uğraşan isimler gelmektedir. Adam Smith, Alfred Marshall, Theodore W. Schultz gibi iktisatçılar, eğitim ve iktisat arasındaki ilişkiyi inceleyerek, “insan gücü sermayesi” kavramı üzerinde durmuşlardır. Eğitimi ise “insana yapılan yatırım” olarak ifade etmişlerdir. İktisadi olarak bakıldığında eğitim, “yüksek maliyetli bir yatırım” olarak görülmektedir. Devlet, hanehalkı, işletmeler ve gönüllü kuruluşlar eğitime kaynak ayırmakta ve yatırım yapmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde devlet bütçesinin büyük bir kısmı eğitim için ayrılmaktadır(Gümüş ve Şişman, 2014: 16).

A.Smith sanayileşmenin başladığı dönemlerde, kalkınmanın sağlanabilmesi için eğitimin gerekli olduğunu savunmuştur. Ricardo eğitimi, sanayileşmenin en önemli aracı olarak görmüştür. Eğitim ekonomisinin öncülerinden T. Schultz eğitimi yatırım olarak kabul etmiş ve eğitime yapılan yatırımların diğer sektörlere yapılan yatırımlardan daha fazla getiri sağlayacağını iddia etmiştir. Sanayileşmenin ilk dönemlerinde eğitilmiş insanların ekonomiye katkısı, eğitilmemiş insanlardan kat kat fazla olmuştur(Ergün, 2011: 8).

Neoklasik döneme kadar tüm iktisat düşünürleri, zenginlik ve iktisadi kalkınma için en önemli unsuru bulmaya çalışmışlardır. Merkantilizm iktisat ve eğitim arasında ilişki kuran ilk teoridir. Sanayi ve ticari faaliyetler arttıkça, bireylerin bilgi ve becerilerinin iktisadi kalkınmaya katkısı daha çok anlaşılmış ve eğitime daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. 18. yy.’ın önemli iktisatçılarından biri olan M. Postletwayt çalışmalarında eğitimin iktisadi kalkınmada önemli bir rolü olduğunu vurgulamıştır. Postletwayt’a göre; bir ulusun zengin olması, gelişmesi ve halkının refah içinde yaşaması; o ülkenin tüccarlarının, çiftçilerinin ve sanayicilerinin iyi eğitilmiş olmasına bağlıdır(Öztürk, 2005: 28).

Klasik iktisatçılardan R. Malthus'a göre eğitim, nüfusun artışı kontrol altına alarak, işgücü sayısını azaltmakta ve ulusal gelirden artış sağlamaktadır. Ona göre bireylerle yeterli eğitim verilmediğinde nüfus artacak ve bu halkın huzursuzluğunu artıracaktır. Bu durum ise iktisadi gelişmeye engel olacaktır. Malthus yaygın bir eğitimle nüfus artış hızının önüne geçilebileceğini ve toplumsal huzurun ve iktisadi gelişmenin sağlanabileceğini vurgulamaktadır. J. S. Mill'de Malthus gibi eğitimin nüfus artış hızını azaltacağını ve nüfusun sermaye ve istihdama oranını kademeli olarak düşüreceğini savunmuştur. A. Marshall'da eğitime yapılan yatırımın, ulusal bir yatırım olduğunu ve en değerli sermayenin insan olduğunu vurgulamıştır (Öztürk, 2005: 29). Yeni bir makine için yapılan yatırımlar, sermaye stokunun üretim kapasitesini, benzer şekilde eğitim için yapılan yatırımlar da insan gücünün üretim kapasitesini artırmaktadır (Woodhall, 1994: 5).

Eğitimin önemli fonksiyonları vardır. İlk olarak eğitim bilimsel ve teknolojik gelişmeyi sağladığından emeğin verimliliğini artırmaktadır. Emeğin verimliliğinin artması ise üretimi artırmaktadır. İkinci olarak, eğitim kişilerin potansiyelleri üzerinde etkili olmakta, kişilerin yeteneklerinin ortaya çıkmasına yardım etmektedir. Eğitimin üçüncü işlevi de, gelişen iktisadi koşullara göre kişinin yeni iş imkânları bulabilme ve bu iş alanlarında başarılı olma potansiyelini artırmaktır. Bilindiği üzere eğitimin en önemli paydaşları öğretmen ve öğretim üyeleridir. Eğitim, kullandığı yöntemlerle bu ihtiyacı önemli ölçüde karşılayarak dördüncü fonksiyonunu yerine getirir. Son olarak eğitim, ülkelerin iktisadi dalgalanmalarının olduğu dönemlerde, ortaya çıkan istihdam problemlerini çözmeye yardımcı olmaktadır (Kurtkan, 1977: 63-64).

1.1.1. Eğitimin Tüketim ve Yatırım Özelliği

İktisatçılar yapılan harcamaları tüketim ve yatırım olarak ayırmaktadır. Eğer yapılan harcama ile elde edilen mal ve hizmetin faydası devamlılık gösteriyorsa bu harcama yatırım harcaması, devamlılık göstermiyorsa tüketim harcaması olarak kabul edilmektedir (Gümüş ve Şişman, 2014: 54). Belirli bir dönemde fayda sağlayan bir mal ya da hizmet tüketim malı olarak, yalnızca gelecekte fayda sağlayacak olan mal ya da hizmet ise yatırım malı olarak değerlendirilebilir. Eğitim ise hem kişilere anlık fayda sağladığından hem de geleceğe yönelik olduğundan tüketim ve yatırım özelliklerinin ikisini de taşımaktadır (Gölpek, 2012: 44-45). İktisadi açıdan bakıldığında eğitim hem bir tüketim, hem de bir yatırımdır (Tezcan, 1992: 93). Eğitim insan ihtiyaçlarını tatmin etme özelliği nedeniyle tüketim malı olarak değerlendirilmektedir (Serin, 1979: 58). Bu hizmet

diğer tüm dayanıklı mallardan uzun ömürlüdür. Sürekli kullanılmakla tükenmeyen eğitim, kişinin ömrü boyunca fayda sağladığı ve faydası gittikçe artan bir maldır. Sanayileşme ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bireyler, eğitimi yalnızca maddi olarak tatmin olmak için değil, aynı zamanda manevi olarak tatmin olmak için de talep etmektedir (Tezcan, 1992: 93). Dolayısıyla bireyler eğitimi zevkleri içinde talep etmektedir (Demir, 2006: 12). Bireyler tüketim özelliği gösteren bu bilgi ihtiyaçlarını, aynı ihtiyacı duyan kişilerle birlikte çeşitli dernekler kurarak karşılamak isteyebilmektedir (resim, müzik, fotoğraf, spor dernekleri gibi). Bireylerin bu şekilde kazandıkları eğitim milli gelirin bir parçası olmamakla birlikte, toplumun mutluluğuna katkı sağlamaktadır (Bulutoglu, 1997: 318). Eğitim sayesinde kişiler iş dışındaki zamanlarını değerlendirmektedir. Kişisel tatmin için de kullanılan eğitim, tüketim malı olarak gösterilmektedir (Demir, 2006: 12).

Diğer taraftan bireyler, elde ettikleri eğitimden yaşamları boyunca faydalanabilmekte ve çok fazla çaba sarf etmeden almış oldukları eğitimi kuşaktan kuşağa aktarabilmektedir. Emek ve fiziki sermaye zamanla yıpransa da, bilgi kullanıldıkça artmakta ve yeni bilgilerin oluşmasını sağlamaktadır (Demir vd., 2006: 28).

Eğitim, işgücünün kalitesini artırarak hasılaya katkı sağlamakta, eğitim alan bireylere yeni işlere uyum sağlamakta yardımcı olarak fayda elde etmelerini sağlamaktadır. Bireylere eğitim sayesinde kazandırılan bu faydalar, bireylerin eğitim kademelerine göre girecekleri işlerde daha çok gelir elde etmelerini ve daha fazla mal ve hizmetten faydalanmalarını sağlamaktadır (Aslan, 2002: 246).

Eğitimin hem bir girdiyi hem de bir çıktıyı temsil etme özelliği bulunmaktadır. Eğitilmiş işgücü ekonomi için en önemli girdilerden biridir. Bununla birlikte; eğitim, toplam ulusal üretimin en önemli parçası olması nedeniyle bir çıktı olma özelliği de taşımaktadır (Woodhall, 1987a: 3). Eğitim bir çıktı olmakla birlikte, eğitim süreci sonunda elde edilenler de birer çıktıdır. Eğitimin çıktıları öğrencilerin eğitimleri boyunca elde ettikleri her türlü tutum, öğrenme, beceri, anlayış, fikir ve davranışların tümüdür. Yani eğitimin çıktıları eğitim sürecinde eğitimin öğrencilere kattığı her şeydir (Coombs ve Hallak, 1987: 7). Eğitimin çıktılarına ulaşabilmek için ise eğitimin girdileri kullanılır. Sistemin girdileri ise kullanılacak her türlü kaynaklardır. Öğrenciler, öğretmenler, araç-gereç, makine gibi kaynaklar eğitimde girdi olarak kullanılır. Bütün bu girdiler eğitimin maliyetlerini oluşturur (Coombs ve Hallak, 1987: 8-9). Eğitim hizmeti üretilirken bazı girdilere yapılan bu harcamalar tüketim harcaması olarak görülse de, hizmetin sonunda

elde edilen mal ya da hizmet devamlılık göstermektedir. Sonuç olarak, eğitim hizmetinde yatırım özelliği daha baskın olduğundan, eğitim daha çok yatırım olarak kabul edilmektedir (Gümüş ve Şişman, 2014: 55).

1.1.2. Eğitimde Talep Analizi

Bireysel talep; bir bireyin belirli bir zamanda belirli bir mala olan talebi, olası olan her fiyatta satın alacağı miktarlar olarak tanımlanabilir (Erkal, 1997: 110). Tüketicilerin tamamının belirli bir zamanda, olası olan her fiyatta satın alabilecekleri miktarlar ise piyasa talebini oluşturur (Mumcu, 1988; 16).

Eğitim talebi ise; bireyin belirli bir konuda, seviyesine uygun olarak belirli bir eğitim hizmetini alabilme imkânı olarak tanımlanabilir. Eğitimin farklı özelliklerinden dolayı eğitim talebi de farklı olmaktadır. Eğitimin bu farklı özellikleri (Serin, 1979: 17);

- Eğitim ekonomik anlamda bir mal olmakla beraber, hizmet özelliği de taşımakta ve belirli bir miktarda harcama yapan bireylerin hepsi eğitim hizmetinden aynı oranda yarar sağlayamamaktadır.

- Eğitim hizmeti aynı zamanda diğer birçok tüketim malından zorunluluk açısından da farklıdır. Beslenme, barınma ve giyinme gibi ihtiyaçlar kısa zamanda karşılanmakta ancak eğitim ihtiyacı daha uzun zamanda karşılanmaktadır.

- Diğer mal ve hizmetler kısa sürede ve bir kerede tüketilmeleri sebebiyle ihtiyaç duyulduğa talep edilmektedir. Ancak eğitim ihtiyacı süreklilik göstermekte ve bireyler için ölünceye dek devam etmektedir.

- Eğitim ihtiyacının karşılanmasında belirli bir son söz konusu değildir.

- Eğitim hizmeti bir üretici malı olmasının yanı sıra bir tüketici malıdır.

Bir toplumda her zaman eğitim talebi söz konusudur. Toplumun nüfusu, eğitim talebinin miktarını belirler. Nüfusta artış oldukça eğitim talebi de artacaktır. Nüfusun yaşı, cinsiyeti, artış hızı, ekonomik durumu, medeni hali ve coğrafi dağılımı eğitim talebiyle ilişkilidir. Eğitimle ilgili diğer malların fiyatı da eğitim talebinin miktarını belirlemektedir. Bireylerin eğitimleri için kırtasiye, okul harçları, okul formaları, ulaşım vb. kalemlere yapmış oldukları harcamaların fiyatının yüksekliği ve düşüklüğü eğitim talebini ters orantılı olarak etkilemektedir. Aynı zamanda gelir ve eğitim talebi de doğru orantılıdır. Bireylerin gelirleri arttıkça eğitim talebi de artmaktadır. Bireylerin ailelerinin ve

çevrelerinin tercihleri, aile yapıları, gelenek ve görenekleri, yetenekleri ve ilgileri de eğitim talebini etkileyen faktörler arasındadır. Devletin eğitim harcamalarını artırması eğitim hizmetinin yaygınlaşmasını ve kalitesinin artmasını sağlamaktadır. Eğitim harcamaları arttıkça, eğitim talebi de artmaktadır. Bununla birlikte teknolojik gelişmelerin seviyesi de eğitim talebini artırmaktadır. (Yılmaz, 1989: 380).

Esneklik kavramıyla eğitim talebini etkileyen faktörler formüle edilebilir. Bağımsız bir değişkende %1'lik bir değişim söz konusu olduğunda, bu değişimin bağımlı değişkende ortaya çıkaracağı yüzde değişmeyi ifade eden sayı esneklik olarak adlandırılır. Daha genel bir tanımla; esneklik bir değişkenin diğer değişkene göre duyarlılığını ölçmektedir (Yaylalı, 2004: 24).

Eğitim Talebinin Fiyat Esnekliği

Talep edilen bir malın fiyatındaki %1'lik bir artışın veya azalışın, o malın talep miktarında yüzde kaçlık bir değişmeye neden olacağını gösteren ölçüye talebin fiyat esnekliği denir. Talebin fiyat esnekliği aşağıdaki gibi gösterilir (Eğilmez, 2017: 98):

$$E_D = \frac{\text{Talep Edilen Miktardaki \%Değişim}}{\text{Fiyattaki Yüzde Değişim}} = \frac{\left(\frac{\Delta q}{q}\right)}{\left(\frac{\Delta p}{p}\right)}$$

Eğitim talebinin fiyat esnekliği ise fiyatlardaki değişmeler karşısında eğitim talebi miktarındaki duyarlılık derecesidir. Eğitim talebinin fiyat esnekliği şu şekilde gösterilebilir (Yılmaz, 1989: 382):

$$E_F = \frac{\text{Eğitim Talebindeki \%Değişim}}{\text{Fiyattaki Yüzde Değişim}}$$

$$E_F = \frac{\frac{\Delta T}{T}}{\frac{\Delta F}{F}} = (-) \frac{F}{T} \times \frac{\Delta T}{\Delta F}$$

E_F = Eğitim Talebinin Fiyat Esnekliği

T = Başlangıçtaki Eğitim Talebi

ΔT = Eğitim Talebindeki %Değişim

F = Başlangıçtaki Fiyat

ΔF = Fiyatlardaki %Değişim

Fiyat ve eğitim talebi arasında ters orantı söz konusu olduğundan, eğitim talebinin fiyat esnekliğinin işareti negatif (-)'tir. Zorunlu eğitimde ise eğitim talebinin esnekliği inelastiktir. Eğitim talebi fiyat değişmelerine karşı duyarsızdır (Yılmaz, 1989: 382).

Eğitim Talebinin Çapraz Esnekliği

Bir malın (A malı) fiyatındaki değişimlerin, diğer malın (B malı) satış miktarında yapacağı etkinin duyarlılık derecesine talebin çapraz esnekliği denir (Özgüven, 2002; 225). Diğer malların fiyatlarındaki değişmelerin, eğitim talebi miktarı üzerinde yapacağı etkiye eğitim talebinin çapraz esnekliği denir ve aşağıdaki formülle gösterilir (Yılmaz, 1989: 382):

$$E_{\zeta} = \frac{\frac{\Delta T}{T}}{\frac{\Delta F_x}{F_x}} = \frac{\Delta T}{\Delta F_x} \times \frac{F_x}{T}$$

E_{ζ} = Eğitim Talebinin Çapraz Esnekliği

T = Talep Edilen Eğitim Miktarı

ΔT = Talep Edilen Eğitim Miktarındaki Değişme

F_x = x Malının Fiyatı

ΔF_x = x Malının Fiyatındaki Değişme

Eğitim talebinin çapraz esnekliği tamamlayıcı ve ikame malların fiyatlarına göre değişim gösterir. Ancak eğitim hizmetinin bu malların fiyatından yeterince etkilenmemesi nedeniyle eğitim talebinin çapraz esnekliği düşüktür (Yılmaz, 1989: 383).

Eğitim Talebinin Gelir Esnekliği

Tüketici gelirindeki değişimin, bir malın talebini ne kadar değiştirdiğini gösteren ölçü talebin gelir esnekliğidir. Tüketim fonksiyonuna göre incelenen fonksiyonel biçimlerde hesaplanan gelir esnekliği pozitifse bu mal normal bir mal, negatifse bu mal düşük bir mal, 0 ile 1 arasında bir değer alıyorsa zorunlu ihtiyaç malı ve birden büyük ise lüks mal olarak nitelendirilmektedir (Yaylalı, 2004; 151). Bir maldan satın alınan miktardaki yüzde değişimi, gelirdeki yüzde değişime bölerek o mal veya hizmetin gelir esnekliğini bulabiliriz (Watson, 1981; 59):

$$E_i = \frac{\text{Talep Miktarındaki \%Değişim}}{\text{Gelirdeki Yüzde Değişim}}$$

Gelirdeki değişmenin eğitim talebini ne kadar değiştirdiğini gösteren ölçü ise, eğitim talebinin gelir esnekliğidir ve şu şekilde gösterilebilir (Yılmaz, 1989: 383):

$$E_i = \frac{\frac{\Delta T}{T}}{\frac{\Delta I}{I}} = \frac{\Delta T}{\Delta I} \times \frac{I}{T}$$

E_i = Eğitim Talebinin Gelir Esnekliği

T = Talep Edilen Eğitim Miktarı

ΔT = Talep Edilen Eğitim Miktarındaki Değişme

I = Gelir

ΔI = Gelir Seviyesindeki Değişme

Bireylerin ve ailelerin gelirleri arttıkça eğitim talepleri de artmaktadır. İyi bir eğitim olarak sosyal statülerini yükselten ve meslek sahibi olan bireylerin de geliri artmaktadır. Dolayısıyla gelir ve eğitim talebi arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur.

1.1.3. Eğitim ve Gelir Düzeyi

Eğitimin en önemli faydalarından biri bireylerin gelir düzeylerini artırmasıdır. Çünkü bireylere verilen eğitim onların daha nitelikli iş bulma olasılıklarını artırmaktadır. Daha fazla eğitim, her zaman daha iyi iş olanakları ve daha fazla gelir sağladığı için dünyanın pek çok yerinde bireyler eğitim almaya teşvik edilmektedir. Üretkenlik bakımından eğitilmiş nüfus eğitilmemiş nüfusa göre her zaman daha iyi olduğundan, gelir düzeyi olarak da eğitilmiş nüfus daha üst bir seviyededir (Öztürk,2005: 35).

1960'lı yıllarda eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişki üzerinde araştırmalar yoğunlaşmıştır. Bu araştırmalardan elde edilen veriler toplumlardaki gelir dağılımı ile eğitim düzeyi ve kalitesi arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu beklenen bir sonuçtur. Çünkü gelir dağılımının dengesiz olması eğitimde fırsat eşitliğini bozmakta ve bu durum kaçınılmaz olarak yetenekli ve çalışkan bireyler üzerinde haksız rekabete yol açmaktadır. Diğer taraftan toplumun gelir düzeyinin artması yukarıda bahsi geçen fırsat eşitsizliğini minimize etmekte ve eğitim alan bireylerin birçoğunun daha başarılı olmasını sağlamaktadır (Durgun, 2002: 42).

J. Mincer ABD'de 1939-1969 yılları arasında okula gitmenin getirisinin %7 ile %11 arasında değiştiğini, okul sonrası yatırımın getirisinin ise %25 olduğunu belirtmiştir

(Mincer,1973: 192). Eğitim kademesi ile gelir düzeyinin arasında doğrusal bir bağlantı vardır, eğitimin kademesi arttıkça gelir düzeyi de artmakta, eğitim kademesi düştükçe gelir düzeyi de düşmektedir.Tablo 1.1’de eğitim ve gelir düzeyi arasındaki ilişki verilmiştir.

Tablo 1.1: Eğitim ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki

Eğitim Düzeyi	Gelir Düzeyinde Yarattığı Artış (%)
Okur-Yazar	8-16
Lise	24
Yüksekokul	47
Üniversite	89

Kaynak: Breton (2003: 3)

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi eğitim düzeyi yükseldikçe gelir düzeyinde de artış gerçekleşmektedir. Breton’un (2003: 3) yaptığı araştırmaya göre, dört yıllık lise eğitimi bireylerin gelir düzeyini %24, yüksekokul %47, üniversite öğrenimi ise %89 artırmaktadır. Düşük eğitilmiş bireyler iş hayatına erken başlamakta fakat gelir düzeylerinde fazla bir artış olmaksızın sonraki ömürlerini tamamlamaktadır. Oysa yüksek eğitim düzeyindeki bireyler yaklaşık 22 yaş veya daha sonrasında iş hayatına başlamakta ve gelirleri gittikçe artmaktadır. Dolayısıyla eğitim düzeyi ile yaş arasında her ülke için farklı kazanç profilleri mevcuttur (Durgun, 2002: 43).

Hem gelir düzeyi hem de bireylerin yaşam standartları, onların eğitim düzeyinden etkilenmektedir. Çeşitli ülkeler üzerine yapılan bir araştırma, okur-yazarlık oranındaki %10’luk bir artışın, ulusal gelirden %8’lik bir artışı beraberinde getirdiğini göstermektedir (Psacharopoulos ve Woodhall, 1994: 43-44). ABD’de yapılan araştırmaya göre, istihdam edilen nüfus başına ulusal gelirin beşte biri, eğitim düzeyindeki artışa bağlı olarak oluşmaktadır. Aynı araştırmaya göre lise mezunu ile üniversite mezunu kişiler arasındaki gelir farkının %60’ı eğitim farkından kaynaklanmaktadır (Denison, 1985: 9).

Gelir dağılımının paylaşımı, az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran çok daha adaletsizdir. Bu adaletsizliğin en temel sebepleri eğitimsizlik ve nitelikli işgücünün az olmasıdır. Bazı mali önlemlerle gelirin adaletli bir şekilde dağılımı sağlanabilir. Ancak uzun vadede kişisel ve bölgesel olarak farklılıkları azaltabilmek için eğitim imkânlarının artırılması gerekmektedir (Öztürk, 2005: 36). Yoksul olarak nitelendirilebilecek nüfusun %95’ini ilköğretim seviyesinde ya da daha altında eğitim alanlar ile okuma yazma bilmeyen bireyler oluşturmaktadır (DPT, 2000: 16). Yapılan bir diğer araştırmaya göre; okur-yazar

olup okulunu bitirmemiş her 4 kişiden biri, ilkokul mezunu olan her 6 kişiden biri, ilköğretim mezunu her 5 kişiden biri, ortaokul mezunu her 9 kişiden biri yoksuldur. Bununla birlikte, lise mezunu her 18 kişiden birinin, yüksekokul mezunu her 72 kişiden birinin, 4 yıllık üniversite mezunu her 53 kişiden birinin, 6 yaşından küçük her 4 çocuktan birinin dolayısıyla Türkiye’de her 6 kişiden birinin gelir düzeyi düşüktür. Bu da bize göstermektedir ki; bireyin eğitimi arttıkça yoksulluk riski azalmaktadır (Tokatlıoğlu ve Başaran, 2003: 120).

Eğitim düzeyi ile verimlilik arasında da önemli bir ilişki söz konusudur. Verimlilik artışının ücretleri artırması sebebiyle, istihdamda bir düşüş olmadığı sürece, çalışan bireylerin eğitim düzeylerinin yükselmesiyle gelirlerinin de artması olasıdır. Verimlilik artışından önce düşük ücretlerle çalışan bireylerin gelirlerinin artışı toplumda gelir dağılımında iyileşme sağlayacaktır. Yani devlet eğitimin iyileştirilmesini sağlayacak politikalar geliştirerek hem ulusal geliri artıracak hem de gelir dağılımının adaletli olmasına katkıda bulunacaktır (Türkmen, 2002: 50).

1.1.4. Dışsallıklar ve Eğitimin Dışsallıkları

Bir ekonomik birimin üretim ya da tüketim faaliyetlerinin piyasa dışı yollarla diğer ekonomik birimi olumlu ya da olumsuz şekilde etkilemesine dışsallık denir. Bu ifadede önemli olan bu faaliyetlerin toplum için olumlu ya da olumsuz sonuçlarının olmasıdır (Gümüş ve Şişman; 2014: 58). Farklı bir şekilde ifade edecek olursak; bir birey ya da bir firmanın diğer bireyleri ya da firmaları etkilediği, onlara maliyet yükleyip bu maliyeti karşılamadığı, diğer taraftan fayda sağlayıp karşılığını alamadığı durumlara dışsallık denir (Stiglitz, 2000: 80). İktisatçılar dışsallıkları temel olarak ikiye ayırmışlardır. Dışsallıkların bazıları, bireylere ve firmalara fayda sağlamaktadır ve bunlara “pozitif dışsallıklar” denir. Bireylere ve firmalara maliyet yükleyen dışsallıklar ise “negatif dışsallıklar” olarak adlandırılır (Stiglitz, 2000: 215). Üretim ve tüketim oldukça dışsallığın olmaması mümkün değildir. Dışsallığın olmaması için üretim ve tüketimde kullanılan mal ve hizmetlerin hiçbir türevinin de olmaması gerekir. Bu mümkün olmadığından dışsallıklarla her zaman karşılaşmaktadır. Pozitif dışsallıklar bir sorun teşkil etmediğinden, daha çok negatif dışsallıklar üzerinde durulmakta ve negatif dışsallıkların nasıl telafi edilebileceği konusu tartışılmaktadır (Güneş, 2000: 24).

Eğitimin pozitif dışsallığı, öğrencilere ve ailelere sağladığı özel yararlarından da öte topluma yönelik faydalarını ifade etmektedir. Eğitim bireylere ve ailelere özel yararlar

sağlamaktadır. Ayrıca toplum için de önemli faydaları vardır (Stevens ve Weale, 2003: 5). Bu özellikleri sebebiyle eğitim yarı kamusal mal niteliği taşımaktadır (Akalin, 2000: 236-237; Bulutoğlu, 1997: 303-329). Yarı kamusal mal ve hizmetler, özellikleri nedeniyle piyasa aracılığıyla üretilir. Bu malların topluma faydası olduğu gibi, piyasa dışında devleti de ilgilendirdiği için, yeterince üretilmediklerinde de oluşabilecek maliyetleri devletin karşılaması anlamına gelmektedir (Musgrave ve Musgrave, 1989: 44).

Eğitim aynı zamanda ekonomideki diğer üretici ve tüketici birimlerin karar alma süreçlerini de olumlu yönde etkiler (Hindriks ve Myles, 2004: 196). Ülke ekonomisinin büyümesi, yoksullukla mücadele edilmesi, gelir dağılımının adil şekilde dağılımının sağlanması ve bireylerin gelir düzeylerinin artırılmasında eğitim en önemli politika araçlarından biridir (Sarı, 2002: 368). Dolayısıyla yükseköğretime katılan bireyler arttıkça iş bulamama olasılığının, diğer eğitim düzeylerine göre biraz daha düşük olması eğitimin dışsallığı olarak değerlendirilebilir. Bu durum devleti işsizlik maliyetleri açısından rahatlatır. Yükseköğretimi tamamlayan bir birey iş arama, pozisyonunu yükseltme kademelerinde ilköğretim ve ortaöğretim mezunlarına göre daha avantajlı olmaktadır (Çapanoğlu, 2017: 52). Bütün bunlardan yola çıkarak söyleyebiliriz ki; eğitim bireyin kendisine sağladığı yararların yanı sıra, topluma yönelik de pazarlanamaz özellikte dışsal faydalar sağlamaktadır. Bu dışsal faydalar toplumsal refahı da artırmaktadır. Bu dışsallıklar nedeniyle de eğitim hizmetlerinin karşılanmasında devlet müdahalesi gerekmektedir (Yardımcıoğlu, 2012: 28-29). Ekonomik sıkıntılarla mücadele etmek için en etkili araç eğitimidir. Eğitilmiş insanların artması modernleşme sürecindeki ekonomilerde büyük faydalar sağlamaktadır. Bu faydaların birçoğu bireysel fayda olabilir. Ancak serbest piyasa ekonomileri etkin bir şekilde işletildiğinde, eğitimden sağlanan bu faydalardan tüm toplum etkilenmektedir (Schultz, 1971: 9).

1.2. Beşeri Sermaye

Bir bireyin ya da toplumun sahip olduğu bilgi, yetenek, eğitim düzeyi, sağlık, toplumsal statü, iş deneyimi gibi özelliklerinin toplamını beşeri sermaye olarak ifade edebiliriz. Bu değerler diğer üretim faktörlerinin verimliliğini artırmakta, aynı zamanda teknolojinin gelişmesini ve daha akılcı kullanılmasını sağlamaktadır (Canpolat, 2000: 267). Bu nedenle de ekonomik büyümedeki rasyonellik artmakta ve ekonomik kalkınma daha hızlı gerçekleşebilmektedir (Karagül, 2003: 81). Ekonomik kalkınma için beşeri sermaye yatırımlarına ilk dikkat çeken isimler S. Kuznetz ve M. Friedman olmuştur. Ancak bunu

kuram haline T.W. Schultz'dır (Akalin, 2000: 224). Beşeri sermaye kuramı ekonomik gelişmede insan faktörünün öneminden bahsederek, insana yapılan yatırımlarla ekonomik kalkınmanın daha kısa sürede gerçekleşeceğini vurgulamaktadır. Beşeri sermaye yatırımlarını T.V. Schultz beş grupta toplamıştır (Schultz, 1971: 24):

- Örgün eğitim
- Şirketlerde ve işbaşındaki bireylerde uygulanan yetiştirme programları
- Şirketler dışında da gerçekleştirilen eğitim programları
- İyi iş imkânları sağlayan göçler
- İnsanların yaşam süresini ve kalitesini aynı zamanda çalışma gücünü etkileyen sağlık hizmetleri

Özellikle teknolojik olarak gelişmiş ülkelerde, beşeri sermaye bilgi, beceri ve diğer yetenekleri kazandırmaktadır. Bu ülkelerin insanları eğitim ve öğretim yoluyla yatırım yapmaktadır. Bu durum ülkelerin vatandaşlarının seçeneklerini artırmakta ve nitelikli sağlık hizmeti almalarını sağlamaktadır. (Owings vd., 2012: 47). Beşeri sermaye kuramına göre; bir ekonomideki mal ve hizmetlerin miktarıyla, bireylerin kazancı ve insana yapılan yatırımlar arasında doğrusal bir ilişki vardır. Yani bireye yapılan yatırım arttıkça, ulusal gelir ve bireysel kazançlar da artmaktadır. Sosyal ve ekonomik kalkınma sürecinde, teknolojinin hız kazanması, ulusal refahın artması, kaynaklardan maksimum faydanın elde edilmesi için, fiziki sermayenin yanında beşeri sermayenin de büyük bir önemi vardır. Emeğin kalitesini artıran beşeri sermaye yatırımlarının artırılması, iktisadi kalkınma sürecini hızlandırmaktadır (Öztürk, 2005: 31).

1.2.1. Beşeri Sermaye Kavramının Gelişimi

İktisat biliminin ilk doğuş yıllarından itibaren, insanın bir sermaye unsuru olduğu ve üretimin artması için önemli bir etken olduğu konusunda birçok görüş ileri sürülmüştür. Çoğu klasik iktisatçı, insanın özellikleri itibariyle üretim sürecinde sermaye malı olarak değerlendirilebileceğini savunmuşlardır. Ancak, II. Dünya Savaşından önce iktisatta daha çok ölçülebilir kavramlara önem verildiğinden insan sermayesi göz ardı edilmiştir. II. Dünya Savaşından sonra teknolojik rekabet arttıkça insana verilen önem artmış ve insan sermayesi konusunda birçok yaklaşım ortaya çıkmıştır (Tunç, 1993: 5). Tarihsel olarak bakıldığında, beşeri sermayeyi ilk olarak klasik iktisatçılar ele almıştır. Adam Smith, John

S. Mill ve Alfred Marshall beşeri sermayeden ilk kez bahseden iktisatçılar olarak bilinir (Kibritçioğlu, 1998: 224).

Eğitim ve sağlığa yapılan yatırımlar ile bilgi ve yeteneklerdeki artışların ekonomik olarak büyük önem arz ettiğini savunan birçok iktisatçı olmuştur. Petty, Smith, Kuznets, Friedman gibi birçok iktisatçı tarafından desteklenen bu durumun iktisadi olarak kabul edilmesi ancak 1960'lı yıllarda mümkün olmuştur (Yumuşak, 2008: 8). A. Smith "Ulusların Zenginliği" (1776) adlı eserinde pahalı bir makine ile bilgiyle donatılmış, emek ve zaman maliyetiyle eğitilmiş insanı kıyaslamıştır. Birçok klasik iktisatçı da insana yapılan yatırımların ileride fayda sağlayacak yatırımlar olduğunu savunmuşlardır (Woodhall, 1987a: 1, Woodhall, 1987b: 21). Alfred Marshall da gelecekte en faydalı olacak, en değerli yatırımın beşeri sermaye olduğunu belirtmiştir (Tilak, 1989: 10). 1960'lı yıllarda, teknolojik gelişmelerle birlikte bilgiye verilen önem artmıştır. Rekabet koşullarında beşeri sermayenin önemi günümüzde de artarak devam etmektedir. Ekonomik hayatta bilginin bir üretim faktörü olması ve ona sahip olan bireylere büyük üstünlükler sağlaması nedeniyle beşeri sermayeye olan yatırımlar artış göstermektedir. Bilginin, teknolojik ilerlemenin ve beşeri sermayenin önemli olduğu toplumlar sanayi toplumundan da öteye geçmişlerdir. Sanayi toplumunun da ötesine geçmiş bu bilgi toplumlarında doğal kaynakların ve fiziki sermayenin önemi azalmıştır. Artık bilgi ve beşeri sermaye önemli üretim faktörleri olarak görülmektedir (Yumuşak, 2008: 9).

1.2.2. Beşeri Sermaye Biçimi Olarak Eğitim

Bir toplumda nüfusun, beslenme, barınma gibi olanakları istihdam ve verimlilik için çok önemlidir. Bu özelliklere, yeteneklerin ve kazanılmış bilginin de katılması verimliliği daha çok artırmaktadır. Beşeri sermayenin etkinliği; toplumun okur-yazarlık oranı, ilk ve orta öğretim seviyesi, teknik ve yükseköğretim seviyesine göre değişmektedir (Yumuşak, 2008: 17). Temel eğitim de en az teknik ve yükseköğretim kadar önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerde toplumun bir kısmının yüksek bir eğitim alması yerine, tüm toplumun temel bir eğitim alması tercih edilmektedir (Psacharopoulos ve Woodhall, 1985: 313).

Eğitim beşeri sermayeyi akademik, politik ve ekonomik yollar aracılığıyla artırmaktadır. Akademik olarak; eğitim, fonksiyonel becerilerin kazanılmasında (okuma, aritmetik ve yazma gibi), üst düzey bilişsel becerilerin edinilmesinde (akıl yürütme, problem çözme ve yaratıcı düşünme gibi) ve modern dünyada yeterli olabilmek için gerekli

temel bilgilere ulaşmada yardımcıdır. Politik olarak; eğitim, bir toplumun yerel ve dini gruplara olan bağlılığından ziyade, o toplumu ortak bir ulusal kimliğe bağlı olarak yetiştirmektedir. Ekonomik olarak ise eğitim, insanlara bilgi, beceri ve fikirler hakkında farkındalık kazandırarak, onların ekonomik büyümeye katkıda bulunmalarını sağlamaktadır. Yani eğitim, insanları yeni bilgilere açık ‘modern insan’ haline getirmektedir. Eğitim sayesinde toplum yeni teknolojilere ulaşmakta ve uzmanlaşmaktadır (Owings vd., 2012: 47).

İçsel büyüme modellerinde beşeri sermaye çok önemli bir kavramdır. Beşeri sermayenin en önemli unsuru olan eğitim, işgücünün verimliliğini artırmakta ve bu sayede de ulusal gelir artışını sağlamaktadır. Klasik iktisatçılar ABD’deki büyüme oranının hızlı artışının en büyük nedeninin eğitime yapılan yatırımlar olduğunu savunmuşlardır (Taş ve Yenilmez, 2008: 160). Eğitim ekonomisi çalışmalarında en önemli faktör beşeri sermaye kuramıdır. Beşeri sermaye kuramına göre; eğitim yatırımlarının artmasıyla bireylerin verimlilikleri de artacak ve bu onların daha fazla kazanç elde etmelerini sağlayacaktır. Bu kuram marjinal verimlilik kuramıyla da örtüşmektedir. Diğer faktörler sabitken (ceteris paribus) daha verimli bir işgücü, yüksek bir ücret ve geliri de beraberinde getirecektir. Emeğin verimli olmasının sağlanması için ise, eğitime daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir (Ünal, 1993: 227).

Beşeri sermaye yatırımı eğitim, sağlık ve beslenme yoluyla sağlanmaktadır. İnsan kaynağından gerekli verimin alınabilmesi için bu üç hizmetin dengeli bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu üç alan içinde eğitim harcamaları beşeri sermaye yatırımının temelini oluşturmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmiş ülkelerde de eğitim yatırımlarına büyük önem verilmektedir. Gelişmiş ülkelerin gelişme sebeplerinin araştırıldığı bir çalışmada; bu ülkelerde GSMH’nın %2’sinden fazlasının eğitim harcamalarına ayrıldığı dikkat çekmektedir (Savaş, 1979: 256).

Beşeri sermaye üretim sürecinde fiziki sermayeye kıyasla daha etkilidir. Eğitim, sağlık ve beslenme gibi insana yapılan yatırımlar, fiziki sermayenin de etkinliğini ve verimliliğini artırmaktadır (Tunç, 1993: 6). Birçok çalışmada eğitim beşeri sermayeyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Çünkü işgücünün kalitesinin, etkinliğinin ve verimliliğinin artırılmasında en önemli husus eğitimidir (Atik, 2006: 20). Eğitimin etki ettiği sonuçların daha çabuk görülmesi ve önemi sebebiyle beşeri sermaye konusu üzerinde daha çok

durulmaktadır (Yumuşak ve Bilen, 2000: 82). Eğitim deneyimsiz ve bilgiden yoksun olan bir bireyi üretken bir beşeri sermaye haline getirir. Eğitim işgücünün verimliliğini artırarak ve ekonomik büyümeyi sağlayarak beşeri sermayenin temelini oluşturur (Tilak, 1989: 10).

Beşeri sermaye yatırımları sadece üretim süreciyle ilgili değildir. Aynı zamanda bireyin hayat görüşünü ve kalitesini de etkilemektedir. Eğitimli ve eğitimsiz bireyler arasında hayat görüşü anlamında da farklar vardır. Beşeri sermaye değişken bir yapıda olduğundan ülkedeki bireylerin kalitesinde de sürekli değişime sebep olmaktadır. Beşeri sermayenin stoklanması mümkün değildir. Bu yüzden beşeri sermayenin devamlı kullanılması ve yenilenmesi gerekmektedir (Karagül, 2003: 82). Beşeri sermayenin meydana gelmesi, ilerlemesi ve sürekliliğinin sağlanması durumunda sosyal ve ekonomik gelişme sağlanacak ve bu da toplumsal refahı artıracaktır (Taş ve Yenilmez, 2008: 160).

1.3. Eğitimin Makroekonomik Etkileri

Beşeri sermaye yatırımları iktisadi büyüme, istihdam, kalkınma, gelir dağılımı üzerinde oldukça etkilidir. Bu konu üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. İktisatçılar, beşeri sermaye biçimi olarak eğitimi hem makro hem de mikro açıdan değerlendirmişlerdir (ILO,2003: 67).

Eğitim makroekonomik anlamda, hem işgücünün verimliliğini artırmakta hem de bilgi teknolojilerine sağladığı katkılarla üretim sürecine katkıda bulunarak ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı sağlayarak toplumsal refahı artırmaktadır (Çalışkan, 2007: 241). Bu bölümde eğitimin makroekonomik etkilerine kısaca değinilecektir.

1.3.1. Eğitim ve İstihdam

İstihdam, işgücünün üretim faaliyetlerine katılan kısmıdır. İşgücünün istihdamı diğer kaynakların istihdamını da sağlamaktadır. Bu yüzden, Gayrisafi Milli Hâsıla (GSMH) işgücünün kapasitesine ve verimliliğine bağlı olarak değişmektedir. Yani uzun vadede ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için, işsizlik oranını düşürmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bunun içinde yüksek düzeyde istihdam yaratmak gereklidir. Bu politikalar sayesinde ekonomik büyümenin avantajlarından faydalanma imkânları da artmaktadır (Doğan, 1998: 229).

Eğitim ve istihdam arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Eğitimin düzeyi yükseldikçe işgücüne katılım oranı da artmaktadır. İŐsizler içinde, eğitim düzeyi yüksek olan bireyler dŐk olan bireylerden oransal olarak daha azdır. Çünkü eğitim, teknolojik yeniliklere uyum sağlama konusunda istihdam edilen işgücüne katkıda bulunmaktadır. 1989 yılında yapılan bir araştırmada ABD’de işsizlik oranı niversite mezunları için %2.3 iken, lise mezunları için %9.1 olarak bulunmuştur. Aynı alıŐma Japonya için de yapılmış niversite mezunları için oran %2.3, lise mezunları için ise %7 olarak bulunmuştur (Durgun, 2002: 38).

Eğitim bireylere işgücü piyasasında önemli kazançlar sağlamaktadır. Ayrıca bu kazançların sürdürülmesinde de etkilidir. Zaten belirli bir eğitim düzeyinde olan bireylerin yetiŐtirilmesi daha kolay olduğu için, yeteneklerin kazandırılması da oldukça kolay olmaktadır (Brunello ve Comi, 2004: 81). Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin iş bulma olasılıkları ve buna bağlı olarak da işgücüne katılım oranı da artmaktadır (Baum vd., 2010: 18). Eğitim düzeyindeki bu yükseliŐ ekonominin üretim kapasitesini artırmaktadır. Buna bağlı olarak yeni istihdam olanakları ortaya çıkılmaktadır. Eğitim hizmetleri Araştırma ve Geliştirme gibi etkinliklerle desteklendiği takdirde, yeni keŐiflerin ortaya çıkmasına ve ekonomik büyümenin hızlanmasına yardımcı olmaktadır. Böylelikle yeni üretim tekniklerinin kullanılmasıyla da istihdam imkânları artmaktadır (Şener, 1987: 9).

Eğitim kaliteli beyin gücü oluşturur ve bu gücü ekonomiye kazandırır. Emek piyasalarında ve istihdamda olumlu etki yapar. Eğitim düzeyi ve işsizlik oranı arasında ters yönlü bir ilişki söz konusudur. Eğitim düzeyi yükseldikçe, işsiz kalma olasılığı da düşmektedir (Ataç zg, 2006: 83). Tablo 1.2’de dünyadaki bazı ülkelerin eğitim düzeyleri ve işsizlik oranları verilmiştir.

Tablo 1.2: Her Eğitim Düzeyindeki İŞgücünün Kendi İçindeki İŞsizlik Oranları, (25-64 Yaş, %)

lke	İlkokul ve ncesi	Ortaokul	Lise	Yüksek ğrenim
ABD	8,5	9,1	4,6	2,75
AVUSTRALYA	8,1	7,0	4,2	4,15
JAPONYA	-	7,0	6,5	5,0
FRANSA	11,8	10,5	6,6	3,2
ALMANYA	-	13,8	6,8	4,1
İRLANDA	25,8	15,1	6,6	3,25
İSVEÇ	-	1,4	0,9	0,95
İSPANYA	12,7	15,6	13,1	6,6

Kaynak: OECD Survey, 1995

Tablo 1.2'ye bakıldığında, eğitim düzeyi arttıkça, işsizlik oranlarının düştüğü görülmektedir. ABD'de ilkokul ve öncesi eğitim düzeyinde işsizlik oranı %8,5 iken, yükseköğretim eğitim düzeyi için bu oran %2,75'dir. Diğer ülkeler için de işsizlik oranlarına bakıldığında, eğitim düzeyi ile işsizlik oranı arasında negatif bir ilişki olduğu açıktır.

Eğitim, özellikle sanayi ve hizmet sektörü gibi bazı alanların gereksinim duyduğu işgücü kalitesini sağlayarak, çalışanları daha verimli bir hale getirmektedir (Woodhall, 1979: 34). Schultz ABD'de yaptığı bir araştırmada Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan yola çıkarak emeğe yapılan yatırımın önemini açıklamıştır. Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna göre (Durgun, 2003: 41);

$Y = AK^{\alpha}N^{\beta}$ 'dir. Burada; Y: Milli Gelir

A: Sabit Değer

K: Milli sermayeyi yaratmak için gerekli sermaye stoku

N: Yaratılan hâsıla için kullanılan emek miktarı

A sabit sayısı denklemde emek ve sermayeden hariç açıklanamayan kısmı göstermektedir. Schultz ve Denison A katsayısının azımsanmayacak bir değer olduğunu ve bu fonksiyonda emek ve sermaye dışında başka etkenlerinde olduğunu belirtmişlerdir. Emek ve sermaye girdilerinden çok daha fazla çıktı elde edilmesini ölçek getirisi gibi sebeplere bağlayan görüşler olmasına rağmen, bu sebepler dikkate alınmamıştır. Emeğe yapılan yatırımlarda, özellikle eğitim yatırımları artışın esas sebebidir.

Eğitim aynı zamanda, işgücüne katılımı da artırmaktadır (Temple, 2001: 63). Türkiye'de yapılan bir araştırmada, işgücüne katılımı kadınların oranı oldukça düşüktür. Kadınların yalnızca %11,9'u, erkeklerin ise %58,5'i işgücü piyasasındadır. Kadınların işgücü oranının artması için gerekli olan şey ise eğitimidir. Eğitim düzeyi arttıkça kadınlar daha çok işgücü piyasasına katılmaktadır (Gürler Kiren ve Üçdoruk, 2007: 588). Türkiye'de üniversite mezunu bir kadının iş bulma olasılığı diplomasız bir kadına göre çok daha yüksektir (Tansel, 1994: 315).

1.3.2. Eğitim ve Ekonomik Büyüme

Bireylerin ortaya koydukları faaliyetlerden en önemlisi ekonomik faaliyetlerdir. Bireylerin birçok ihtiyacı vardır. Ekonomik faaliyetler bu ihtiyaçların giderilmesinde

önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda ekonomik faaliyetler, bu ihtiyaçların giderilmesinde oluşan engellerin ortadan kaldırılmasını da sağlamaktadır. Toplumun refahının sağlanması ve bu refahın devam ettirilmesi iktisat politikasının esas amacıdır. Ekonomik büyüme işte tam burada önem kazanmaktadır (Afşar, 2009: 87). Ekonomik büyüme, kişi başına sürekli gelirin artışının sağlanması şeklinde milli ekonominin sayı ve hacim olarak değişmesidir (Ülgener, 1991: 456).

Bireyin bilgi, yetenek ve deneyimlerinin üretim sürecine katılımı olarak ifade ettiğimiz beşeri sermayeye, az gelişmiş ülkelerde genellikle gereken önem verilmemektedir (Taban ve Kar, 2004: 279). Ancak beşeri sermaye üretim faktörleri arasında en önemli unsurdur. Eğitim aracılığıyla toplumun okur-yazarlık oranını ve bilgi düzeyini yükselten beşeri sermaye, ülkelerin ekonomik büyümelerinde etkilidir. İyi eğitilmiş bireyler çok daha verimli çalışmakta ve çalıştıkları yere de katkıda bulunmaktadır. Daha yüksek ücretli işlerde çalıştıklarından daha yüksek gelir elde eden bireyler, mal ve hizmetlere olan talebi artırmaktadır. Talebin artması da üretimin artmasına sebep olmakta, daha fazla üretim daha fazla çıktı elde edilmesini ve ekonomik büyümenin hızlanmasını sağlamaktadır (Doğrul, 2009: 175).

Eğitim, ekonomik büyümede etkili en önemli faktördür. Eğitim seviyesi teknolojik gelişmeyi olumlu etkilemekle birlikte, kişi başına çıktı düzeyini artırmakta ve bu çıktı düzeyinin uzun dönemde devamını sağlamaktadır (Şimşek, 2006: 11). Bu nedenle eğitim işgücü arzını artırarak ve teknolojik gelişmelerin üretim sürecine katılmasını sağlayarak, makro-ekonomik anlamda ekonominin performansını artırmaktadır (Çalışkan, 2007: 241). İşgücünün verimliliğinin artması, ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı hızlandırmaktadır. Ekonomik büyüme ve kalkınma da rekabetin artmasını ve uzun dönemde istihdamın gerçekleşmesini sağlamaktadır (Uzay, 2005: 116).

1960'lı yıllar ekonomik büyüme ve eğitim arasındaki ilişkilerin en çok araştırıldığı yıllar olmuştur. Bu araştırmalarda ekonomik büyüme ve eğitim arasında doğrusal bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ne kadarlık bir okur-yazarlık oranının ne kadarlık bir kişisel milli gelir sağlayacağı konusunda bile çalışmalar yapılmıştır. Dolayısıyla her şartta geçerli olmasa dahi, bir ülkenin okur-yazarlık oranının bilinmesi durumunda kişi başına düşen milli gelirin tahmin edilmesi de olasıdır. Diğer taraftan bir ülkenin kişisel milli gelirin bilinmesi halinde okur-yazarlık oranının bilinmesi de mümkündür (Çakmak,

2008: 37-38). Tablo 1.3’de çeşitli ülkelerde eğitimin iktisadi büyümeye olan etkisini gösteren veriler yer almaktadır.

Tablo 1.3: Çeşitli Ülkelerde Eğitimin İktisadi Büyümeye Katkısı (%)

Ülke	Yıllık Büyüme Oranına Katkı (%)
ABD	12
Brezilya	21,4
Arjantin	7,6
Güney Kore	15,5
Meksika	12,9
Şili	14
Türkiye	21

Kaynak: Ergen,1999: 21

Tablo 1.3’de görüldüğü gibi eğitim yıllık olarak, ABD’de %12, Brezilya’da %21,4, Arjantin’de %7,6, Güney Kore’de %15.5, Meksika’da %12,9 ve Şili’de %14 ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır (Temple, 2001: 78). Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre ise, eğitim ülkede ekonomik büyümeye yıllık %21’lik bir katkıda bulunmuştur (Ergen, 1999: 54-55).

Eğitimin ekonomik olarak ele alınması “İçsel Büyüme Teorisi” ile ele alınmaktadır. Bu teori, eğitim aracılığıyla işgücündeki verimliliğini artırılması ve bu sayede kişisel ve ulusal gelirin iyileştirilmesi temeline dayanmaktadır (Baysal, 2006: 32). Eğitim aracılığıyla içsel büyüme arz ve talep açısından incelenmektedir. Talep açısından bakacak olursak; eğitim seviyesi yüksek olan bireyler, mal ve hizmet talep ederken diğer bireylere nazaran daha az hata yapmaktadırlar. Diğer taraftan arz açısından içselleşme de farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Eğitimli bireyler, üretim alanlarında çok daha fazla söz sahibi olmaktadır. Aynı zamanda bu bireyler, bilgi birikimlerini gelecek nesillere de aktarmaktadır. Bu durum sosyal ve fiziki olarak çevrenin iyileşmesine katkıda bulunmaktadır. Eğitimli bireyler iş hayatında arttıkça; makine, teçhizat ve personel seçimleri daha doğru yapılmaktadır. Motivasyon ve verimlilikteki iyileşmeler ise rekabet gücünü ve karlılığı artırmaktadır (Demir vd., 2006: 28-29). Bu durumda uzun vadede ekonomik olarak büyüme sağlanmaktadır.

Sonuç olarak eğitim; insan ve insan etkeninin verimliliğinin artırılmasında oldukça önemli bir etken olduğundan, ekonomik büyüme açısından büyük önem arz etmektedir.

Ülkelerin ekonomik büyümelerini sağlayabilmeleri için, eğitim konusunda akılcı politikalar geliştirmeleri gerekmektedir (Afşar, 2009: 87).

1.3.3. Eğitim ve Kalkınma

İktisadi kalkınma II. Dünya savaşından bu yana tüm ülkelerin amacı olmuştur (Hicks, 1994: 47). Kalkınma, hükümetin çeşitli politikalar uygulayarak bireylerin gelirini artırma ve toplumu değiştirme biçimidir. Kalkınma; ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve eğitsel içeriklidir (Adem, 1993: 39). Eğitim üretim sürecinin bir faktörü olarak, kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Kalkınma sürecinde önemli bir role sahip olan eğitim, siyasal ve sosyal açıdan önemli gelişmeleri de beraberinde getirmektedir (Öztürk, 2005: 35).

Bir ülkenin kalkınabilmesi için gerekli olan bazı koşullar (Eroğlu, 2001):

- Sürekliliği olan ve istikrarlı bir şekilde sağlanmış siyaset ortamı
- İyi bir iletişimin sağlanmış olması ve iyi bir finans ortamı
- Yüksek ulaşım olanakları
- Yeterli bir eğitim seviyesi

Kalkınmayı gerçekleştirebilmek için üretim faktörlerinin en önemli unsuru olan, emeğe yatırım yapmak gereklidir. Diğer faktörlere yapılan yatırımlar büyümeyi sağlarken, emeğe yapılan yatırımlar ise kalkınmayı sağlamaktadır. Avrupa ülkelerinde emeğe yatırım çok daha öncelere dayanmaktadır. Örneğin 11. yüzyılda Almanya'da 5-14 yaş grubundaki çocukların okula gitme zorunluluğunun olduğu bilinmektedir. Modern çağla birlikte formel eğitim, tüm Avrupa'da büyük bir hızla artış göstermiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde; Almanya, İsviçre, Hollanda ve İskandinav ülkelerinde okur-yazarlık oranı %70'in üzerine çıkmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki bu kalkınmışlık farkı da buradan kaynaklanmaktadır (Yenal, 1999: 47).

Japonya, eğitim aracılığıyla kalkınmayı gerçekleştiren en önemli ülkelerden biridir. 1868'de Meiji Hükümeti döneminde okur-yazarlık oranının erkeklerde %45, kadınlarda ise %17 olduğu sanılmaktadır. Bu dönemde devlet tarafından birçok öğrenci gelişmiş ülkelere gönderilmiş ve Batıdan çok sayıda uzman ve eğitici getirilmiştir. II. Dünya Savaşından sonra da bu çabaların sonuçları görülmüş ve kalkınma hız kazanmıştır (Gümüş ve Şişman, 2014: 112).

Bir ülkenin kalkınabilmesi ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasında üç önemli üretim faktörü (doğal kaynaklar, sermaye, emek) içinde en önemlisi emektir. Dünyadaki bazı ülkeler bu durumu kanıtlar niteliktedir. Örneğin; Suriye ve İran'ın yeterli seviyede sermayesi ve kaynağı olmasına rağmen, bu iki ülke geri kalmış ülkelerdir. Çünkü bu ülkelerdeki en büyük eksiklik, nüfuslarındaki eğitim yetersizliğidir. Orta Doğudaki birçok ülkede de aynı sorun vardır. İyi eğitim almış nitelikli işgücü olmadığından ülkeler geri kalmaktadır (Şahin, 2017: 35). Yeterli sermayesi olan bir ülke fabrika açabilmekte, barajlar kurabilmekte fakat eğitilmiş işgücüne sahip olmadığı için, bunları işletecek ve pazarlayabilecek güce sahip olamamaktadır (Adem, 1981: 35).

Bireyler, aileler, firmalar beşeri sermaye yatırımlarından etkilenmektedir. Beşeri sermaye yatırımlarının mikro etkileri en çok bu üçü üzerinde görülmektedir. Bu mikro etkiler yoğunlaşarak, ülkenin makroekonomik alanlarını da etkilemektedir. Eğitim yatırımları sayesinde kişisel gelirden artış meydana gelmekte ve bu artış gelir dağılımını, teknolojik gelişmeyi, verimliliği ve bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir (Yumuşak, 2000: 82).

Eğitim; bireylerin yetenek ve üretkenlik kapasitelerini artırır, işgücü verimliliğini olumlu etkilemekte ve ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Ekonomik büyüme de gelir artışını sağlayarak; sağlık, eğitim ve sosyal harcamaları artırmaktadır. Bu şekilde devam eden süreç ise kalkınmayı sağlamaktadır. Sonuç olarak bu ilişki beşeri boyuttan toplumsal ve ekonomik boyuta erişerek güçlü bir gelişmeyi de beraberinde getirmektedir (Çolak, 2010: 115).

İKİNCİ BÖLÜM

HANEHALKININ EĞİTİM HARCAMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bu bölümde ilk olarak eğitim hizmetinin maliyeti hakkında bilgi verilecektir. Ardından eğitiminde birim maliyetten ve toplam maliyetten bahsedilecektir. Eğitimde toplam maliyetin içinde yer alan fırsat maliyeti anlatıldıktan sonra, kamusal kaynaklı ve özel kaynaklı eğitim harcamalarına değinilecek ve özel kaynaklı eğitim harcamaları içinde önemli bir payı olan hanehalkının, eğitim harcamalarını etkileyen faktörler üzerinde durulacaktır. Aynı zamanda, Türkiye ve OECD ülkelerinde eğitim harcamaları karşılaştırmasına da yer verilecektir.

2.1. Eğitim Hizmetinin Maliyeti

Maliyeti genel olarak tanımlayacak olursak; “bir yarar ya da çıkar sağlamak için katlanılan fedakârlık ya da bir mal karşılığı elden çıkarılan belirli miktardaki paradır” (Üstün, 1988: 31). Başka bir tanımda ise maliyet; bir birim ürün üretilmek için harcanan paradır. Bir birim ürün üretebilmek için üretim sürecinde kullanılan girdilerin parasal karşılığı maliyeti meydana getirmektedir (Başaran, 2006: 462). Bütün hizmetlerin bir maliyeti vardır. Eğitim de maliyeti olan bir hizmettir. Eğitimin belirli bir maliyeti olmasına rağmen kısa vadede bireyler için, uzun vadede ise toplum için önemli getirileri ve faydaları vardır (Çalcalı, 2009: 13).

Eğitim maliyeti, eğitim hizmetinin bir sonucu olarak yapılan tüm harcamalardır. Bu harcamalar, yönetim tarafından alınan kararlar uygulanırken meydana gelen tüm artışların ve gelirdeki bütün azalmanın temelini oluşturmaktadır (Talbot, 1975: 594).

Eğitimin maliyeti, eğitim hizmetinin ortaya çıkmasında kullanılan girdilerin parasal karşılığıdır. Okul binası, okul bahçesi, sınıflar, salonlar, laboratuvarlar fiziki kaynaklardır. Okul müdürleri, öğretmenler, eğitim uzmanları ve her türlü personel de beşeri kaynakları oluşturmaktadır. Aynı zamanda eğitim hizmetinin meydana gelmesinde, her türlü eğitim aracı ve zaman unsuru da kaynaklar içindedir. Tüm bu kullanılan kaynakların toplamı, bize eğitimin maliyetini vermektedir (Sakallı, 2010: 25).

Eğitim hizmetinde maliyetleri aşağıdaki değişkenler etkilemektedir (Kavak, 2003: 4):

- Eğitim talebindeki artış
- Eğitimde kullanılan yeni teknolojiler, sistemin yapısı ve işleyişi
- Kapasite kullanım oranları
- Okul terkleri ve sınıf tekrarlarının oranı
- Öğretmen ücretlerinin yapısı
- Eğitim sektöründe yer alan aktörler

Eğitimin maliyeti iktisat bilimindeki maliyetten farklıdır. Eğitim kendi başına bir hizmettir ve farklı özelliklere sahiptir. Eğitim hizmetinin maliyeti; bireyin eğitimi için yapılan dolaylı ve dolaysız harcamalar, bireysel ve toplumsal harcamalar ve vazgeçme maliyetinden oluşur (Adem, 1993: 127). Yani eğitimin toplumsal maliyeti; kamusal maliyetler, özel maliyetler ve vazgeçme maliyetinin toplamından oluşur. (Baykal, 2006: 23). Farklı birey ve kurumların yaptığı harcamalar vazgeçme maliyetiyle birlikte eğitimin maliyetini oluşturur. İktisatçılar için de gerçek maliyet vazgeçme maliyetidir (Hallak, 1974: 1).

2.1.1. Eğitimde Birim Maliyet

Eğitim için katlanılan birim (ortalama) maliyet, toplam maliyetin öğrenci sayısına bölünmesiyle bulunan maliyettir. Öğrencinin sayısı arttıkça; birim maliyet azalırsa ölçeğe göre artan getiri, birim maliyet artarsa ölçeğe göre azalan getiri, birim maliyet değişmezse ölçeğe göre sabit getiri söz konusu olmaktadır (Woodhall, 1987a: 394). Ancak eğer yeni teknolojilerin kullanımı sonucu bireylerin eğitim öğretim seviyesi, birim maliyetin yükselişinden daha önemli bir seviyeye gelirse, o zaman maliyet artışı daha az önemsenmelidir (Bates, 1995: 41).

Birim maliyetin hesaplanmasının, okulların kaynaklarının etkinliği, eğitime yapılan yatırımların kârlılığı ve eğitime yapılan harcamaların eşit olmasının sağlanmasında önemli etkileri vardır. Birim maliyet hesabı, mikro ve makro açıdan yapılabilmektedir. Makro açıdan bakıldığında birim maliyet, eğitim hizmetini yapan tüm kesimlerin yaptıkları harcamaların öğrenci sayısına bölünmesi ile hesaplanabilmektedir. Mikro açıdan birim maliyet hesaplanırken ise, öğrenciler için katlanılan tüm mal ve hizmetlerin maliyetleri ayrıştırılarak, maliyetler ayrı ayrı hesaplanmaktadır (Mingat ve Tan, 1988: 25).

Eğitimde maliyetlerin düşürülmesi için girdilerin seviyesini azaltmak (daha az öğretmen, daha az sınıf, daha az kitap) ve daha az maliyetli bir öğretim teknolojisi tercih etmek (radyo, TV yerine programlı öğretim araç-gereci tercih etmek, öğretmen yerine radyo kullanmak vb.) gerekmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde girdilerin kalitesi düşüktür. Maliyetleri karşılayacak teknolojilerin de kısıtlı olması nedeniyle birim maliyetin düşürülmesi oldukça zordur. Eğitimde birim maliyeti azaltmak çok önemlidir. Ama birim maliyet azaltılırken eğitimin kalitesinde bir azalma olmamasına dikkat edilmelidir (Karakütük, 2006: 220).

Tablo 2.1’de, Türkiye’nin de içinde bulunduğu ülkelerin, öğrenci başına birim maliyetleri gösterilmiştir. Veriler yaklaşık olarak verilmiştir. Bu değerlere kamunun harcamaları, öğrencinin harcamaları, diğer birey ve kurumların yaptığı harcamalar dâhildir.

Tablo 2.1: Bazı Ülkelerde Eğitim Kademeleri İtibariyle Öğrenci Başına Yaklaşık Toplam Yıllık Maliyetler (USD)

Ülke	Okul Öncesi	İlköğretim	Orta Öğretim	Yüksek Öğrenim
ABD	8522	7560	8779	22234
Danimarka	4542	7572	8113	14280
Avusturya	5713	6571	8562	11234
İtalya	5972	6783	8258	8347
İsveç	3504	6295	6482	15188
Belçika	4062	5321	7912	11589
Fransa	4323	4777	8107	8837
Hollanda	4228	4862	6403	12974
Almanya	4956	4237	6620	10504
İngiltere	7595	4415	5933	10753
İspanya	3608	4168	5442	7455
İrlanda	4026	3743	5245	10003
Yunanistan	-	3299	3768	4280
Macaristan	2882	2592	2633	7122
Meksika	1410	1357	1915	4341
Türkiye	276	1214	3046	7847
OECD Ort.	4490	4819	6688	12319

Kaynak: Yılmaz,2006: 13; Çalçalı, 2009: 16

Tablo 2.1’e göre; Türkiye kişi başına eğitim maliyetlerinde ve harcamalarında bütün eğitim düzeylerinde OECD ortalamasının altındadır. Okul öncesi eğitimde birim maliyet tüm ülkelerden daha düşüktür. İlköğretim birim maliyetlerinde de tüm ülkelerin

altında kalan Türkiye, orta öğretim ve yükseköğretimde birkaç ülkenin üstünde yer alsa da bütün eğitim düzeylerinde öğrenci başına düşen maliyeti OECD ortalamasının altındadır. Türkiye gelişmekte olan ve milli geliri de az olan bir ülkedir. Ekonomide uzun vadede bir gelişmenin sağlanabilmesi için eğitim için ayrılan kaynakların artırılması gerekir. Hem kamu tarafından hem de aileler tarafından yapılan eğitim harcamalarına kaynak tahsisi için, diğer harcamalardan kısılıp bu alana yatırım yapılmalıdır (Çalcalı, 2009: 14).

2.1.2. Eğitimde Toplam Maliyet

Bir eğitim kurumundaki tüm öğrenciler için, eğitim hizmetinin verilmesi sürecinde katlanılan ve parayla ölçülebilen fedakârlıkların tümü eğitimin toplam maliyetidir. Kapasite açısından toplam maliyet ise, belirli bir süreçte oluşan sabit ve değişken maliyetler toplamıdır (Wagner, 1972: 175). Üretimin her aşamasında toplam maliyetler, sabit maliyetler ve değişken maliyetlerden meydana gelmektedir. Üretim sırasında, sabit bir maliyet tutarı ve o üretim seviyesindeki değişken maliyetin toplamı toplam maliyeti vermektedir. Dolayısıyla, toplam maliyet, üretimin her aşamasında değişken maliyet kadar artış göstermektedir (Seyidoğlu, 2006: 162).

Eğitimin maliyeti hesaplanırken, devlet, aile, firma gibi kesimlerin kıt kaynaklarla en iyi sonuca ulaşmaları ve bu kaynakları en iyi şekilde dağıtmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Eğitimin çıktılarını üretmek için kullanılan kaynakların değerini ve miktarını bilmek için maliyet verileri kullanılmaktadır. Her bir girdi için yapılan tüm harcamalar toplanarak toplam maliyet elde edilmektedir (Tural, 2012: 190).

Diğer taraftan; eğitimin toplam maliyeti, kamusal ve özel harcamalar ile vazgeçme (fırsat) maliyetlerinin toplamına eşittir (Yıldız, 2000: 2). Toplumun eğitim ihtiyacının karşılanması için eğitimin kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Yani eğitim harcamaları eğitim gelirlerine bağlıdır. Eldeki kaynaklarla en iyi eğitim hizmetini sunmak için de eğitimin toplam maliyetinin bilinmesi önem taşımaktadır. (Coombs ve Hallak, 1987: 19).

2.1.3. Eğitimin Fırsat Maliyeti

Toplumda yaşayan insanların birçok gereksinimi vardır ve bu gereksinimler sınırsız olma özelliğine sahiptir. İktisat biliminde amaç, toplumda yaşayan insanların sınırsız isteklerini, var olan sınırlı kaynaklarla etkin bir şekilde karşılamaktır. Bundan dolayı bireylerin ihtiyaçları sınırlandırılmaktadır. Bireyler ihtiyaçları arasında seçim yapmak zorunda kalmaktadır. Bireylerin ihtiyaçları içinde seçim yapması, birini seçerken

diğerinden fedakârlık etmesi fırsat maliyetini ya da vazgeçme maliyetini ortaya çıkarmaktadır. Vazgeçme maliyeti eğitim ekonomisi için bir gelir kaybıdır. Ancak bu durum iktisatta çok farklıdır. İktisatta fırsat maliyeti eğitim için ayrılmış tüm kaynakların (para, insan, sermaye vb.) ekonomik anlamda verimliliğidir. Bu yüzden iktisatta eğitim giderlerine, sadece bütçe giderleri değil, aynı zamanda bireysel ve ev masrafları da katılmalıdır (Adem, 1997: 98).

Fırsat maliyeti kavramı eğitimin girdileri için yapılan maliyetten öte, ileride kâr sağlayacak değerleri ifade etmektedir. Veri dönemde, ekonomik kaynakların üretimi bireyler ve toplum için sınırlıdır. Eğitimin fırsat maliyeti, kaynakları başka alanlarda kullanmaktan vazgeçmek olarak tanımlanmaktadır (Coombs ve Hallak, 1987: 13). Bireyler, herhangi bir ekonomik etkinlikte bulunarak gelir elde etmektedir. Ancak bireyler, bunun yerine bir eğitim kurumuna devam etmeyi seçtiklerinde, gelir elde etmekten vazgeçmiş olmaktadır. Dolayısıyla bir eğitim kurumuna devam etmenin fırsat maliyeti, bir işte çalışarak elde edilebilecek gelirdir (Karakütük, 2006: 219-220).

Eğitimde fırsat maliyeti, istihdamın ücretli olmasından dolayı ücret kaybına da sebep olmaktadır. Aynı zamanda fırsat maliyeti, ev işlerinde çalışan çocukların eğitime katılmalarından dolayı emek ve zaman kaybını da göstermektedir. Özellikle düşük gelirli ailelerde çocukların aileye katkısı büyüktür. Bundan dolayı; vazgeçme maliyeti, düşük gelirli ailelerde yüksek gelirli ailelerden daha fazladır (Stewart, 1995: 190).

Eğitim sürecinde öğretmen ve diğer görevliler, kitaplar, ders araç ve gereçleri, binalar gibi kaynaklar eğitimin girdileridir. Tüm bu kaynakların başka bir alanda kullanılması mümkündür. Eğitimin girdisi olarak kullanılmayıp, bir diğer alanda kullanılacak olmaları bu kaynakların eğitim için feda edildikleri anlamını taşımaktadır. Buradan hareketle; fırsat maliyeti, kaynakların en kârlı şekilde kullanımı sonucu elde edilen parasal değerdir (Kurt ve Aksoy, 2009: 10). Bir öğrencinin temel eğitimini aldıktan sonra, eğitimine devam etmek yerine bir işte çalışması, hem kendi gelirini elde etmesine hem de ekonomik büyümeye katkı sağlamasına sebep olmaktadır. Ancak birey çalışmak yerine eğitimine devam etmeyi seçtiğinde, birey ve ailesi elde edebilecekleri gelir miktarından vazgeçmektedir. Bu durum aynı zamanda toplum içinde ekonomideki üretim gücünün azalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, eğitimi devam ettirmek için, bireyin ve toplumun katlanmak zorunda olduğu bu fayda kaybı, fırsat maliyeti olarak adlandırılmaktadır (Baykal, 2006: 30).

Eğitim kademeleri de vazgeçme maliyetini etkilemektedir. Eğitimin düzeyi arttıkça birey ve toplum için de vazgeçme maliyetinin değeri artmaktadır. Eğitime devam edildikçe, mahrum kalınan gelir de artmaktadır. Öğrenim seviyesi, öğrencinin yaşı ve öğrencinin üretim yeteneği arttıkça kaybedilecek gelir de artmaktadır. Ayrıca yükseköğretimde bireyler diğer öğretim düzeylerindeki bireylere göre daha fazla maliyete katlanmak zorunda kalmaktadır. Bu da yükseköğretimde alternatif maliyetin daha yüksek olmasına neden olmaktadır. Eğitim kademeleri yükseldikçe eğitime ayrılan kaynakların artması, iş hayatında olabilecek nüfusun eğitimine devam etmesi ve bireylerin üretim sürecine dâhil olmalarının gecikmesi toplum açısından fırsat maliyetini artıracaktır (Adem, 1993: 142-146).

Eğitim amacıyla kullanılan bina ve diğer araç-gereçlerin fırsat maliyetleri, amortismanlar olarak adlandırılmaktadır. Kullanılan bina ve araç-gereçlerin başka bir alanda kullanılabilmesi ya da başka bir faaliyette gelir sağlaması söz konusu olabileceğinden, bu alanlardaki getirilerden vazgeçilerek, bu malzemeler eğitim için kullanılmaktadır. Amortismanlar genelde fırsat maliyetleri içinde değerlendirilse de bazı iktisatçılar amortismanların dolaylı eğitim harcamaları içinde olduğunu savunmaktadır (Küçük, 2005: 35).

2.2. Eğitim Harcamaları

Eğitim harcamaları; eğitim hizmetinin gerçekleştirilmesi, nicel ve nitel anlamda genişletilmesi için kamu kesimi ve özel kesim tarafından yapılan bütün harcamalardır (Tuzcu, 2006: 166).

Devlet eğitim hizmetlerini karşılarken; binalar, araç ve gereçler ve eğitimci maaşlarını ödeyerek harcamalar yapmaktadır. Bireyler de aldıkları eğitim hizmeti için ödemeler yapmaktadır (Dal, 2014: 18). Eğitim hizmetleri için yapılan harcamalar, gelirin yeniden dağılımında bir araçtır. Ekonomik gelişme ve ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir etken olan eğitim harcamaları, yatırım harcaması olarak görülmektedir. Ancak eğitim harcamaları aynı zamanda kısa süreli faydalar da sağladıkları için tüketim harcaması olarak da nitelendirilmektedir (Ortaç, 2003: 240). Bu yüzden devlet ekonomik gelişme ve kalkınma için, bireyler de kişisel faydalarını sağlamak için eğitim harcaması yapmaktadır.

Ülkelerin kalkınmasını ve ekonomik büyümelerini sağlayan eğitim harcamalarının yıllar geçtikçe bütçedeki payı yükselmektedir. Toplumun gelişmesi, ekonomik ve teknolojik gelişmelere ve bu gelişmelerin ortaya çıkardığı değişimlere ayak uydurması geliştirmekte olan ülkelerin amaçlarıdır. Bu amaçları gerçekleştirebilmek, eğitime bütçeden ayrılan pay ile yakından ilişkilidir. Diğer taraftan, işsizlik sorunu, giderek daha da önemli bir sorun haline gelmektedir. Dolayısıyla eğitim harcamaları işsizlik gibi birçok ekonomik sorunun çözülmesinde de büyük etkindir (Akçacı, 2013: 67).

Gelişmekte olan ülkeler teknolojiye ayak uydurmak ve rekabet ortamında gelirlerini artırmak istemektedir. Bunun için de eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç duymaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerin, nüfusları hızla artmakta özellikle genç nüfuslarının fazlalığı eğitime olan talebi de artırmaktadır. Bu nedenle eğitim için ayrılması gereken kaynaklar yetersiz kalmakta ve eğitim hizmetinin kalitesi düşmektedir. Dolayısıyla kamunun yanında eğitim harcamalarını finanse eden başka birimlerin de olması gereklidir (Köktaş, 2009: 67).

Eğitim harcamaları, kamu sektörünün gerçekleştirdiği en önemli harcamalardandır. Gelişmiş ülkelerin çoğunda eğitim harcamaları büyüklük olarak savunma harcamalarından hemen sonra gelmektedir. Çünkü eğitim yapısı diğer yapıları da etkilemekte ve ekonomik büyüme ile kalkınmanın en önemli belirleyicisi olmaktadır. Nispi ağırlık olarak konsolide bütçede ve sosyal harcamalar içinde eğitim harcamaları, ağırlığı en fazla olan harcamalardır. Gelişmiş ülkelerde toplam sosyal harcamaların yaklaşık %70-75'i eğitim harcamalarına ayrılmaktadır (Karaarslan, 2005: 43).

Dünyada birçok ülkeye bakıldığında eğitim hizmetlerinin tamamen kamusal bir hizmet olarak algılandığı ve devlet tarafından finanse edildiği görülmektedir. Bazı ülkelerde eğitim hizmeti yarı kamusal bir mal olarak görülmektedir. Eğitim, kademelerine göre devlet ya da özel kesim tarafından finanse edilmektedir. Türkiye'de ise geçmiş dönemlerde eğitim hizmeti kamu tarafından karşılanmıştır. Ancak zamanla çeşitli politikalar uygulanarak bu harcamalar, özel kesime kaymış ve kamu finansmanı ile birlikte özel finans kaynaklarının da olduğu bir hizmet sektörü oluşmuştur (Ulusoy, 2013: 10). Tablo 2.2'de Türkiye'de eğitim harcamalarının finansman kaynaklarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 2.2: Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Finansman Kaynaklarına Göre Dağılımı (2002 Yılı, %)

Finansman Kaynakları	Toplam Harcama Miktarı	(%)
TOPLAM	20.155.207.668.725.300	100
MERKEZİ DEVLET	13.062.138.408.263.000	64,81
YEREL İDARELER	141.042.192.628.948	0,7
ÖZEL-TÜZEL-KİŞİ VE KURULUŞLAR	313.006.080.551.370	1,55
HANEHALKI	6.620.064.983.244.140	32,85
ULUSLARARASI KAYNAKLAR	18.956.004.037.845	0,09

Kaynak: TÜİK,2015

Tablo 2.2’de görüldüğü gibi, Türkiye’de 2002 yılında, devletin eğitim için yapmış olduğu harcamalar tüm harcamalar içinde %64,81’lik bir paya sahiptir. Hanehalklarının yapmış olduğu harcamalar ise %32,85’lik bir oranla ikinci sırada yer almaktadır. Dolayısıyla eğitimin finansmanının sağlanmasında, devletle birlikte, ailelerin payı da oldukça yüksektir.

2.2.1. Kamu Kaynaklı Eğitim Harcamaları

Kamu harcamaları, devletin ulusal ve yerel bütçeden yaptığı harcamalardır. Devletin bütçesinden ortak gereksinimler için, belirli yöntemlerle yapılan giderler kamu harcamasıdır (Orhaner, 1999: 19). Kamu harcamaları, devlet tarafından vergi, borç ve diğer kamu gelirlerinden elde edilen kaynaklarla yapılan harcamalardır (Ergen, 1999: 9). Kamu harcaması, devletin kendi mal varlığından kamu yararı ve kamu ihtiyacı için belli yöntemlerle harcama yapılmasıdır (Eker, 2005: 54).

Devlet eğitim harcamalarını karşılamaktadır. Çünkü eğitim, bireysel faydalarının yanında dışsal faydalar da üretmektedir. Yani eğitim bireylere fayda sağlamakla birlikte, genel anlamda ekonomik gelişmeye ve kalkınmaya da katkıda bulunmaktadır. Eğitim bireyleri hem gelecek hayatlarına hazırlamakta, hem de onların gelir sahibi olarak toplumun tümüne faydalı olmalarını sağlamaktadır. Eğitim alan bireyler kaliteli iş gücü yaratarak topluma faydalı olmaktadır. Aynı zamanda da gereksinimlerini devlete bağlı kalmadan sağlayabilmektedirler (Taytak, 2007: 44).

Eğitim harcamalarının devlet tarafından karşılanmasının bir başka nedeni ise, eğitimde hakkaniyetin ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesidir. Devlet, eğitim harcamalarıyla eğitim imkânlarında hakkaniyeti sağlamayı ve eğitimi herkese eşit şekilde dağıtmayı amaç

edinmektedir. Çünkü devlet, eğitimdeki eşitsizliklerin ülke yaşamındaki her şeyi olumsuz etkileyeceğinin bilincindedir (Ünal, 1996: 312-313).

Devlet varlığını sürdürmek, kendi vatandaşları için ortak değerleri yaratabilmek, sosyal, siyasal ve ekonomik düzeni sağlayabilmek için de eğitim harcamalarını üstlenmektedir. Çünkü eğitim bireylere ortak değerler kazandırmakta, ekonomik, siyasal düzeni sağlamaktadır (Sakallı, 2010: 18).

Ülkemizde genel bütçeli kuruluş olarak bakanlıklar, özel bütçeli kuruluşlar üniversiteler, düzenleyici ve denetleyici kurumlar ise üst kurullardır. Merkezi yönetimin yaptığı eğitim harcamaları, bu kurumların yapmış oldukları harcamalardır. Diğer taraftan mahalli idareler tarafından yapılan eğitim harcamaları da vardır. Köyler eğitim harcaması açısından oldukça yetersiz olsa da, il özel idareleri ve belediyeler eğitim harcaması yapmaktadır (Çalcalı, 2009: 65-66).

2002 yılında kamu eğitim harcamalarının %61,9'u Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, %32,51'i yükseköğretim kurumları tarafından, %7,78'i ise diğer bakanlıklar ve kuruluşlar tarafından temin edilmiştir (TÜİK, 2005: 108).

OECD'nin yayımladığı bir rapora göre, OECD ülkelerindeki toplam eğitim harcamalarının %83,5'i devlet tarafından karşılanmaktadır. OECD ülkeleri GSMH'nin %5,3'ünü eğitime harcamaktadır (OECD, 2015). Türkiye'de toplam eğitim harcamalarının GSYH'ye oranı 4,14'dür (MEB, 2015). Devletin yaptığı eğitim harcamalarının yanında özel eğitim harcamaları da büyük önem taşımaktadır.

2.2.2. Özel Kaynaklı Eğitim Harcamaları

Devletin yaptığı eğitim harcamalarının yanında, özel kişi ve kuruluşlar ile hanehalklarının yaptıkları harcamalar, özel kaynaklı eğitim harcamalarıdır (Çalcalı, 2009: 82). Eğitimin özel olarak finanse edilmesinde, zorunlu eğitim dışındaki eğitimin özel kesim tarafından karşılanması söz konusu olmaktadır. Ancak devlet vergi kolaylıkları sağlayarak, özel kesime yardım etmektedir. Eğitimin özel mal olarak görüldüğü bu modelde, devlet dolaylı finansmanla özel kesimi desteklemektedir. Eğitimin maliyetini ise, özel kesim üstlenmekte ve eğitimden yararlanarak eğitimin bedelini ödemektedir. Devlet de kredi ya da hibe yoluyla öğrencilerin satın alma güçlerini artırmaktadır. Aynı zamanda devlet, vergi muafiyeti ve öğretmen maaşlarını destekleme şeklinde özel kesimi desteklemektedir (Benson, 1994: 13). Özel kesimde, maliyetin ailelere yüklenmesi

nedeniyle, ailelerin finansmana katılımına göre eğitimin kalitesi de değişmektedir (Ulusoy, 2013: 10).

Teknolojik gelişmeye ve değişmeye ayak uydurmaya çalışan okulların, kaynakların elde edilebilmesi için parasal ya da parasal olmayan şekilde desteğe ihtiyaçları vardır. Bu noktada öğrencilerin aileleri de doğrudan ödeme yaparak ya da dolaylı olarak harcamalar yaparak ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktadır (Beydoğan, 2006: 75). Eğitim için ödenen katkı payları, kitap, kırtasiye, ulaşım, karne, diploma için yapılan harcamalar ailelerden doğrudan temin edilmektedir. Yemek, Harçlık gibi harcamalar ise dolaylı olarak ailelerin yapmış oldukları harcamalardır (Altuntaş, 2005: 8).

Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 12. ve 13. maddeleriyle özel okulların finansmanı konusu da düzenlenmiştir. Bu düzenlemede özel okulların öğrenim ücreti alabilecekleri belirtilmiştir. Dolayısıyla bu kurumların temel finansman kaynağı ailelerin yapmış oldukları ödemelerdir. Özel okulların ücretlerinin büyük bölümü aileler tarafından karşılanmaktadır. Bazı dernekler kamu yararı için açıldığından, devlet tarafından bu derneklere, kontenjanlarının ¼'ünü yoksul öğrencilerden seçmek kaydıyla ek mali destek sağlanmaktadır (Çalcalı, 2009: 82).

Tablo 2.3'de Türkiye, OECD ülkeleri ve AB21 ülkelerinde eğitimin tüm düzeylerinde kamusal ve özel harcamaların oransal olarak dağılımları verilmiştir.

Tablo 2.3: Eğitimin Tüm Düzeyleri İçin Eğitimsel Kuruluşlar Üzerine Yapılmış Kamusal ve Özel Harcamaların Oransal Dağılımı, %(Türkiye, OECD, AB21)

TÜRKİYE			OECD			AB21		
YIL	Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar	YIL	Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar	YIL	Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar
2000	%98,6	%1,4	2000	%87,9	%12,1	2000	%92,1	%7,9
2010	-	-	2010	%83,6	%16,4	2010	%89,3	%10,7
2011	-	-	2011	%83,9	%16,1	2011	%89,4	%10,6

Kaynak: OECD, (2013); OECD, (2014); (Ayrangöl ve Tekdere, 2014: 22)

Tablo 2.3. üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye'nin 2000 yılında eğitim için ayırdığı kaynakların %98,6'sı kamusal kaynaklı ve %1,4'ü özel kaynaklıdır. OECD ortalamasında ise eğitime ayrılan kamusal kaynaklar %87,9 ve özel kaynaklar %12,1'dir. AB21 ortalamasında ise bu oranlar sırasıyla %92,1 ve %7,9'dur. Aynı yıl içinde Türkiye kamu kaynaklarının kullanımında OECD ve AB21 ortalamalarının üstündedir.

2011 yılından itibaren OECD ve AB21’de eğitime ayrılan kamu kaynaklarının azaldığı özel kaynakların arttığı görülmektedir. Ancak bu değişim Türkiye’de de yaşandığından eğitime ayrılan kamu kaynaklarındaki oranın daha da arttığı anlamına gelmemektedir (Ayrangöl ve Tekdere, 2014: 22).

2.3. Hanhalklarının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörler

Eğitim hizmeti için yapılan harcamalar içinde hanhalkı büyük bir paya sahiptir. OECD ülkelerinde ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları özel kaynaklı eğitim harcamalarının dörtte üçünü oluşturmaktadır (DPT, 2009: 48). Belli bir eğitim düzeyine kadar aileler çocukları için kitap, defter, ulaşım gibi harcamalar yapmaktadırlar. Bazı ailelerde ise, çocukların daha iyi bir eğitim alabilmeleri için özel okullar tercih edilmekte ve özel dersler için harcamalar yapılmaktadır (Koçak, 2016: 12).

Okul ücreti, özel derslere verilen ücretler, yaz okulu ücretleri, kitap ücretleri ailelerin eğitim için yapmış oldukları doğrudan harcamalardır. Bunlara ek olarak, özel derslere, okul kıyafetlerine, yaz okuluna, ulaşımına ödenen ücretler ile yapılan bağış ve yardımlar da doğrudan harcamalar içine girmektedir. Dolaylı parasal harcamalar ise, beslenme, sosyal faaliyetler ve kırtasiye vb. harcamaları kapsamaktadır (Karakütük, 2006: 220).

21. yüzyılda, eğitimin finansmanının tamamen devletin üzerinde olması öğrenci sayılarını artırmakta ve talep fazlalığı nedeniyle eğitim hizmeti okullar tarafından karşılanamamaya başlamıştır. Bu durum da ailelerin eğitime harcama yapması gereksinimini ortaya çıkarmıştır (Bray, 2003: 32).

Türkiye’de kaliteli okullarda eğitim görmek, üniversiteye geçiş sınavlarında başarılı olabilmek için önemli bir etkidir. Bu nedenle Türkiye’de yaşayan gençler iyi bir üniversiteye yerleşebilmek için, iyi bir ortaöğretim kurumundan mezun olmaya çalışmaktadır (Geçer ve Başer, 2004: 51). Eğitimin tüm kademelerinde eğitime sağlanan ekonomik destek ne kadar fazla olursa, başarı oranının da o kadar yüksek olacağı yönünde bir anlayış hâkimdir. Bu nedenle aileler çocuklarının daha fazla başarılı olmalarını istedikleri için daha fazla eğitim harcaması yapma gereksinimi duymaktadır (Kalkan, 2008: 13). Dolayısıyla, hanhalklarının yaptıkları eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin bilinmesi oldukça önemlidir.

2.3.1. Eğitimin Getirisi

Hanehalklarının eğitim için harcama yapmalarının en önemli sebebi, eğitimi ileriye yönelik bir yatırım aracı olarak görmeleridir. Maddi olarak; eğitimin bireye getirisi, bireyin eğitim hayatı boyunca yapmış olduğu tüm masraflar ile eğitimi sonucu sahip olacağı tüm getirilerinin arasındaki farktır. Ün, toplumsal statü, makam, toplumda saygınlık gibi getiriler de eğitimin manevi getirileridir (Gümüş ve Şişman, 2014: 55).

Eğitimin özel getirisi, eğitimi alan kişinin kendisine yansıyan faydalarını ifade etmektedir. Bu faydalar, bireyin gelecekteki istihdam olasılığını, verimliliğini ve kazanma kapasitesini artırmaktadır. Dolayısıyla bu durum, bireyin gelirini artırarak daha fazla mal ve hizmetten yararlanabilmesi anlamına gelmektedir. (Woodhall, 1994: 19).

Mikro iktisadi analiz açısından bakacak olursak; eğitimin bireyin geliri üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Bireyler okul yaşamları boyunca zamanlarını ve finansal kaynaklarını harcayarak beşeri sermayelerini artırmaktadırlar. Eğitim bireylerin yeni bilgiler ve yetenekler kazanmalarını sağlayarak onların verimliliklerini yükseltmektedir. Dolayısıyla verimlilikleri yüksek bireylerin marjinal ürün değerleri de daha yüksek olduğundan, daha fazla kazanç elde etme olasılıkları da artmaktadır (Çalışkan, 2007: 239).

Beşeri sermaye teorisine göre; bireyler eğitime iyi iş fırsatları elde etmek için harcama yapmaktadır. Eğitime yapılan yatırımlar bireylerin verimliliklerini ve yeteneklerini artırdığı için bu durum ücret farklılığına da sebep olmaktadır. Beşeri sermaye yatırımları içerisinde eğitim, önemli bir rol oynadığından, eğitim harcamalarının bireylerin gelirini belirlemede etkisi oldukça büyüktür (Schultz, 1961: 22-24).

Hanehalkları eğitime yatırım yaparken gelecekle ilgili kazançları ön planda tutmaktadır. Bireylerin yüksek öğrenimi tercih etmelerinin sebebi, gelecekte gelir etmek istemeleridir. Ancak aileler eğitime yaptıkları yatırımı sadece gelir beklentisi için değil, aynı zamanda çocuklarına duydukları sorumluluk duygusu nedeniyle de yapmaktadır. Hanehalklarının eğitime yatırım yapmasının bir diğer nedeni, istihdam ve iş beklentisiyle ilgilidir. Belirli bir eğitim seviyesindeki bireyler daha iyi iş ve istihdam imkânlarına sahip olmaktadır. Yani eğitim seviyesi yükseldikçe aynı doğrultuda işgücüne katılma ihtimali de artmaktadır (Yolcu, 2011: 23).

2.3.2. İşgücü Piyasasının Durumu

Bir ülkede mevcut işgücünün ekonomik faaliyetlere katılması, çalıştırılması ve sistemin içinde yer alması istihdam olarak adlandırılmaktadır. Ülkenin istihdamı; kalkınmışlık düzeyine, teknolojik gelişmelere olan uyumuna, eğitim durumuna ve ekonomik gelişmişliğine göre değişmektedir. Eğer ekonomide üretim faktörlerinin tamamı aktifse ve üretime katılıyorsa o ekonomide tam istihdamdan söz edilmektedir (Yahşi, 2007: 22).

İşgücü piyasası istihdam, işsizlik, genç işsizlik ve eğitilmiş işsizlik gibi değişkenlerin yer aldığı bir bütündür. Günümüzde işsizlikle mücadele eden tek ülke Türkiye değildir. İşsizlik neredeyse tüm ülkelerin en büyük makroekonomik sorunlarından biridir. Pek çok gelişmiş ülke 2008'de yaşanan küresel kriz sonrasında işsizlik problemiyle karşı karşıya kalmıştır (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 81).

İşgücü piyasasının durumu işsizlik ve istihdam istatistikleriyle anlaşılmaktadır. Çünkü bu iki gösterge bireylerin yaşamlarıyla ve refah düzeyleriyle yakından ilişkilidir. İşgücü piyasasının durumu bireylerin yaşamını ilgilendirdiği kadar toplumu da ilgilendirmektedir. İşsizliğin maliyeti hem bireyler için hem de toplum için oldukça fazladır. İşsizliğin yükselmesi birçok bireyin kendilerini ve ailelerini geçindirememesine neden olmaktadır (Tansel, 2012: 20). Dolayısıyla işgücü piyasasının sağlıklı işlemediği durumlarda hanehalkındaki bireylerin bu durumdan etkilenmemesi kaçınılmazdır. İşgücü piyasasındaki dengesizliklerin bireyler için maliyeti de yüksektir. İşsizlikle karşı karşıya kalan aile bireylerinin gelirlerinin azalmasına neden olan bu durum, aynı zamanda harcamalarının da kısıtlanmasına yol açacaktır. Bir bireyin işgücü piyasasındaki durumu yapacağı eğitim harcamalarına ne kadar kaynak ayıracağını da belirlemektedir. Tek bir ebeveynin çalıştığı haneler ile iki ebeveynin çalıştığı hanelerde yapılan eğitim harcamalarının miktarı birbirinden farklı olmaktadır. Diğer taraftan iki ebeveynin de işsiz olduğu hanelerde eğitime yapılan harcamalar için ayrılan kaynaklar da daha az olmaktadır. İstihdam beklentisinin az olması, sektörlerdeki küçülme ve işsizlik, gelirin az olması ve kaynakların azlığı, maliyetlerin yüksek oluşu hanehalkının eğitime olan isteğini azaltmakta ve eğitim harcamasını yapmasını engellemektedir (Yolcu, 2011: 22).

2.3.3. Ailenin Geliri

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, eğitim harcamalarını etkileyen en önemli faktörlerden birinin hanehalkının gelir düzeyi olduğu görülmektedir (Bayar ve İlhan, 2016: 85). Ailelerin gelir düzeyleri arttıkça eğitim için yaptıkları harcamalar da artmaktadır. Yani gelir durumu iyi olan aileler daha fazla eğitim harcaması yapmaktadır. Gelir düzeyi düşük aileler ise, daha az eğitim harcaması yapmakta ya da hiç eğitim harcaması yapmamaktadır (Bray, 1999: 15).

Hanehalkının geliri ve servet düzeyi eğitime yapılan yatırımlarda en önemli etkidir. Varsıl aileler çocuklarının eğitim harcamalarına, yoksul ailelere nazaran çok daha fazla kaynak ayırmaktadır. ABD’de yapılan araştırmada, 17 yaş altı çocuklar için yapılan eğitim harcamaları incelenmiştir. Bu araştırmaya göre, varsıl ailelerin çocuklarının eğitimi için yaptıkları harcamaların, yoksul ailelere göre 13000 \$ daha fazla olduğu belirlenmiştir (Lino, 2002’den aktaran: Köktaş, 2009: 65).

Tilak (2002: 29), Hindistan’da yapmış olduğu bir araştırmada ailelerin gelirleriyle eğitim harcamaları arasında negatif bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Diğer çalışmaların aksine Hindistan’da gelirleri alt grupta yer alan yoksul aileler toplam gelirlerinin %6,9’unu çocuklarının eğitimine harcamaktadır. Varsıl aileler ise toplam gelirlerinin %0,63’ünü eğitim harcamasına ayırmaktadır. Yine benzer şekilde Nijerya’da da ailelerin gelir seviyesi ile eğitim harcamaları arasındaki negatif ilişki ilgi çekicidir. Bu iki örneğe benzer bir çalışma da Tayland’da yapılmıştır. Yoksul aileler bütçelerinin %47’sini ilköğretime ayırmaktadır ancak bütün aileler için bu oran %16’lara düşmektedir (Ulusoy, 2013: 99). Bolivya’da aile bireylerinin elde ettiği toplam gelirin ve aile reisinin elde etmiş olduğu gelirin çocuklarının eğitim harcamaları üzerinde önemli bir etkisi vardır. (www.unicef.com.’dan aktaran: Yolcu, 2011: 23).

Türkiye’de yapılan araştırmalara baktığımızda; Kahveci (2009: 94-95), ailelerin öğrenci başına yaptıkları harcamalar ile gelir düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmaya göre; aylık geliri 500 liradan az olan ailelerde ortalama 788,71 lira, aylık geliri 500-1000 lira olan ailelerde ortalama 1404,99 lira, aylık geliri 1001-2000 lira olan ailelerde ortalama 3458,36 lira, aylık geliri 2001-4000 lira olan ailelerde ortalama 7757,37 lira ve aylık geliri 4001 liradan yüksek olan ailelerde ortalama 7798,81 lira eğitim harcaması yapılmaktadır.

Türkiye’de yapılan bir başka araştırmada; hanelerin yaptıkları toplam eğitim harcamalarına bakıldığında, yapılan harcamaların %39’unun en zengin kesim tarafından, yalnızca %2’lik bir kısmın ise yoksul kesim tarafından yapıldığı ifade edilmiştir (Köktaş, 2009: 99).

2.3.4. Anne-Babanın Eğitim Düzeyi

Eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynler, daha fazla bilgiye sahip oldukları için çocuklarının eğitimine daha fazla önem verip, daha çok eğitim harcaması yapmaktadırlar. Anne ve babanın her ikisinin eğitim düzeyi eğitim harcamalarını etkilemektedir. Ancak özellikle babanın eğitim düzeyi eğitim harcamalarını etkileyen önemli bir etkidir. Babanın eğitim seviyesine göre eğitim harcamaları değişmektedir (Ulusoy, 2013: 96). Eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynler eğitime yapılan yatırımı beşeri sermaye yatırımı olarak gördüklerinden eğitime daha fazla harcama yapmaktadırlar (ECR, 2005’den aktaran: Yolcu, 2011: 24).

Ailedeki eğitim seviyesi en yüksek olan birey ile yapılan eğitim harcaması arasında bir ilişki söz konusu değildir. Aile reisi olarak babanın eğitim seviyesi ile öğrenci başına yapılan eğitim harcaması arasında anlamlı bir ilişki vardır. Aynı zamanda annenin eğitim düzeyi ile kızların okula devam etmesi arasında doğru orantılı bir ilişki ortaya çıkmıştır (Tilak, 2002: 28).

Türkiye’de; Köktaş’ın (2009: 59) yaptığı araştırmaya göre, ebeveynlerin yaptıkları eğitim harcamalarının oranı okur-yazarlığı olmayan ebeveynlerde %1,3, okur-yazarlığı olan ebeveynlerde %1,72’dir. Bu oran ilkokul mezunu ebeveynlerde %25, ortaokul mezunlarında %8, orta ve dengi meslek lisesi mezunlarında %0,2, lise mezunlarında %18,2’dir. Önlisans mezunu ebeveynler için bu oran %3,2, fakülte mezunu ebeveynler için %23,8 ve yüksekokul mezunu olan ebeveynler için %10,3’dür. Bu çalışmadaki ilkokul mezunlarının oransal fazlalığının, eğitim yatırımlarına verdikleri önemden kaynaklanmadığı, sadece ilkokul mezunu ebeveynlerin sayıca fazla oldukları için oranın yüksek çıktığı belirtilmiştir (Köktaş, 2009: 105).

Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarının da eğitim düzeyi yüksek olmaktadır. Anne ve babaların eğitim düzeyi yüksek olduğunda gelirleri de yüksek olduğundan, yaptıkları eğitim harcaması da daha fazla olmaktadır (Tural, 2012’den aktaran: Yolcu, 2011: 97).

2.3.5. Diğer Faktörler

Eğitim harcamalarını etkileyen önemli faktörlerden biri de çocuğun cinsiyetidir. Maliyet fayda analizi modeline göre, kız çocuklarının eğitimi maliyetlidir. Her iki cinsiyetin de eğitim maliyetinin aynı olduğu durumlarda dahi, aileler erkek çocuklarını okutmanın getirisinin daha fazla olduğunu düşünebilmektedir. Toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermesine rağmen az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde aileler, erkek çocuklarının ileride ailenin ekonomisine katkıda bulunacağını düşünmekte ve bu yüzden erkek çocuklarının eğitimine yatırım yapmayı tercih etmektedir. Aksine kız çocuklarının ise evlenip gideceği düşüncesi kız çocuklarına yapılan eğitim harcamalarının daha az olmasına neden olmaktadır (Hill ve King, 1993'den aktaran: Ulusoy, 2011: 101).

Hanehalklarındaki ebeveynlerin mesleği de eğitim harcamalarını etkilemektedir. Anne ve babanın mesleki durumu eğitim harcamalarıyla yakından ilişkilidir. Teknisyenlik ve uzmanlık gibi mesleklere sahip ebeveynlerin çocukları için daha çok eğitim harcaması yaptıkları, tarım ile ilgilenen ebeveynlerin ise daha az eğitim harcaması yaptıkları görülmektedir. Tarım ile ilgilenen ailelerde, çocukların ailelerine yardım etmesi nedeniyle eğitime yapılan yatırımlar da oldukça düşüktür (Arthaud, 2008: 25). Genellikle işçi sınıfından olan aileler çocukları için daha az eğitim harcaması yapmaktadır. Çocuklarını özel okula gönderen, eğitim harcamalarına fazlasıyla kaynak ayıran ailelerde ise anne genelde çalışmaktadır. Bu ailelerde ebeveynler genellikle yüksek gelirli mesleklere sahiptir (Bernal, 2013: 50).

Ailenin yaşadığı yer, yapılan eğitim harcamalarını etkilemektedir. Yaşanılan yerin kent ya da kırsal olması eğitim harcamalarını etkileyen önemli bir faktördür. Kentte yaşayan aileler kırsalda yaşayan ailelere göre daha fazla eğitim harcaması yapmaktadır. Vietnam'da kentte yaşayan aileler 199.600 Dong, kentte yaşayan aileler ise 61.100 Dong eğitim harcaması yapmıştır (Bray, 1996'dan aktaran: Ulusoy, 2011: 106). Bolivya'da kırsal kesimdeki aileler, kentte yaşayan ailelere göre daha az eğitim harcaması yapmaktadır. Yerleşim yerinin ova, vadi vb. olması da yapılan eğitim harcamalarında farklılıklara neden olmaktadır (Yolcu, 2011: 25-26). Türkiye'de ailelerin yaptıkları hanehalkı eğitim harcamalarının %88'ini kentte yaşayan aileler yapmaktadır. Yapılan eğitim harcamalarının %12'si ise kırsalda yaşayan aileler tarafından yapılmaktadır (TÜİK, 2011).

Bireyler eğitimi bir kamu hizmeti olarak algıladıklarından, eğitim için harcama yapmak istemeyebilirler. Bazı bireyler, eğitimi sadece bir kamu hizmeti olarak gördükleri için eğitim harcaması yapmamaktadır. Eğitimin tüm vatandaşlara eşit şekilde ücretsiz olarak sunulması gerektiğini savunan bazı ebeveynler, eğitim için özel harcama yapmamayı tercih etmektedir. Türkiye’de alt ve orta sosyo-ekonomik seviyede bulunan aileler, eğitimin maliyetine katılmamakta ve eğitimi tamamen bir kamu hizmeti olarak görmektedir. Üst sosyo-ekonomik seviyede bulunan aileler ise çocuklarının eğitim maliyetine katılmaktadır (Yolcu, 2011: 15).

Bazı ailelerde ebeveynler eğitimin faydasına ve onun gelecekte somut bir getirisi olacağına inanmamaktadır. Örneğin tarımla ilgilenen ve eğitim seviyesi düşük ailelerde, aileler çocuklarını kendileriyle karşılaştırmakta, çocukları için eğitim harcaması yapmayı gerekli görmemektedir. Eğitimin amacının ve öneminin bilinmediği toplumlarda eğitim harcamaları asgari seviyede kalmaktadır (Akça, 2002: 22).

Eğitim aynı zamanda bir toplumsal sınıftan daha üst bir toplumsal sınıfa geçmek için araç olarak da görülmektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının eğitimine önem vermesi ve harcama yapması toplumsal sınıf beklentisiyle açıklanabilir (Tezcan, 1996’dan aktaran: Yolcu, 2011: 16). Bazı toplumsal sınıflar ön planda olduğundan, bireyler o toplumsal sınıfın içinde olabilmek için çaba harcamaktadır. Aileler çocuklarının statü olarak üst düzeyde olmasını, saygınlık kazanmasını istemektedir. Çocuklarının doktor, hâkim, avukat, öğretim görevlisi vb. meslekler edinmesini isteyen ebeveynler, eğitime daha fazla kaynak ayırmaktadır. Türkiye’de eğitime yapılan harcamaların artmasındaki en önemli etkenlerden biri de, eğitimin statü artışını sağladığı gerçeğidir. Bu durumun bilincinde olan aileler eğitimin çocuklarına, dolaylı olarak da kendilerine sağlayacağı bu fayda nedeniyle eğitim harcamalarını artırmaktadır. Bazı aileler ise, bu harcamaları yapmaya istekli olmalarına rağmen ancak çeşitli şartlara bağlı olarak eğitim harcaması yapabilmektedir (Bakış, 2009’dan aktaran Yolcu, 2011: 88).

2.4. Türkiye’de ve Oecd Ülkelerinde Eğitim Harcamaları

Eğitim, sağlık gibi hizmetlere bütçeden ayrılan pay arttıkça toplumun refahı da artmaktadır. Devletin bu hizmetlere ayırdığı kaynakları artırması ve bu kaynakları etkin bir şekilde kullanması, hizmetlerin kalitesini artırmaktadır. Bu sayede kamu ekonomisinin gelir dağılımı fonksiyonu daha etkin bir şekilde işlemektedir. Yani eğitim hizmetinin meydana getirdiği dışsal ekonomiler ile ülkelerin sosyal gelişmişlik seviyeleri de

yükselmektedir (Mutlu, 2006: 30). Eğitim ekonomisinin kurucusu olarak kabul edilen Theodore W. Schultz, geri kalmış ülkelerin kalkınamama sebebinin eğitime yaptıkları yatırımın yeterli olmamasından kaynaklandığını savunmuştur. Gelişmiş ülkelerde ise eğitim harcamaları için GSYH'nin %3-7'si kullanılmaktadır. Genel kamu harcamalarının %15-20 civarını eğitim harcamaları oluşturmaktadır. Eğitim iktisatçısı Le Thanh Khoi, toplam kamu giderlerinin %15-20'sinin eğitim harcamaları için kullanılmasının, eğitime ayrılan kaynakların da %10-15'inin eğitim yatırımlarına ayrılmasının ülkelerin dengeli bir şekilde gelişmeleri için önemli olduğunu belirtmiştir (Adem, 1997: 3). Bu nedenle hem Türkiye'nin hem de OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) ülkelerinin toplam eğitim harcamalarını ve eğitime ayırdıkları bütçeleri incelemek, ülkelerin gelişmişlik seviyeleriyle ilgili değerlendirmeler yapmak açısından önemlidir.

Devletler, toplumsal eşitsizliği önlemek, kişisel ve toplumsal kalkınmayı artırmak, etkinlik ve verimliliği sağlamak ve ekonomik büyümeyi geliştirmek için eğitim ve öğretim kurumlarına yatırım yaparlar. Bu harcamalar; eğitimsel önceliklere, öğrencilerin ve ailelerin eğitime olan bakış açlarına, kamu ve özel kuruluşların tutumlarına, öğrenim seviyelerinin dağılımına, öğretmen maaşlarının miktarına, okullaşma oranlarına ve eğitime devam eden nüfusun çoğunluğuna göre farklılık gösterir. Eğitim harcamaları genellikle kamu tarafından finanse edilir ve kamu tarafından denetlenir (OECD, 2013: 48-49). Tablo 2.4'de eğitim seviyelerine göre GSYH'nin yüzdesi olarak eğitim kuruluşları üzerine yapılan harcamalar verilmiştir.

Tablo 2.4: Eğitim Seviyelerine Göre GSYH'nin Yüzdesi Olarak Eğitim Kuruluşları Üzerine Yapılan Harcamalar (1995, 2000, 2005, 2010)

Ülke	İlköğretim, Ortaöğretim ve Lise Eğitimi				Yükseköğretim				Eğitimin Tüm Seviyeleri Toplamı			
	1995	2000	2005	2010	1995	2000	2005	2010	1995	2000	2005	2010
AVUSTURALYA	3,4	3,6	3,7	4,3	1,6	1,4	1,5	1,6	5,0	5,2	5,3	6,1
AVUSTURYA	4,2	3,9	3,7	3,6	1,2	1,1	1,3	1,5	6,1	5,5	5,5	5,8
BELÇİKA	m	4,1	4,1	4,4	m	1,3	1,2	1,4	m	6,1	6,0	6,6
KANADA ^{2,3}	4,3	3,3	3,7	3,9	2,1	2,3	2,7	2,7	6,7	5,9	6,5	6,6
ŞİLİ ⁴	m	m	3,2	3,4	m	m	1,7	2,4	m	m	5,4	6,4
ÇEK CUMHURİYETİ	3,3	2,7	2,9	2,8	0,9	0,8	1,0	1,2	4,8	4,0	4,5	4,7
DANİMARKA ³	4,0	4,1	4,5	4,8	1,6	1,6	1,7	1,9	6,2	6,6	7,4	8,0
ESTONYA	4,9	4,5	4,0	3,9	1,1	1,2	1,3	1,6	6,7	6,2	5,8	6,0
FİNLANDİYA	4,0	3,6	3,9	4,1	1,9	1,7	1,7	1,9	6,3	5,6	6,0	6,5

Tablo 2.4: (Devamı)

ÜLKELER	İlköğretim, ortaöğretim ve Lise Eğitimi				Yükseköğretim				Eğitimin Tüm Seviyeleri Toplamı			
	1995	2000	2005	2010	1995	2000	2005	2010	1995	2000	2005	2010
FRANSA	4,5	4,3	4,0	4,1	1,4	1,3	1,3	1,5	6,6	6,4	6,0	6,3
ALMANYA	3,4	3,3	3,2	m	1,1	1,1	1,1	m	5,1	4,9	5,0	m
YUNANİSTAN	2,0	2,7	2,8	m	0,6	0,8	1,5	m	2,7	3,6	4,3	m
MACARİSTAN	3,2	2,8	3,3	2,8	0,8	0,9	0,9	0,8	4,8	4,4	5,1	4,6
İZLANDA	m	4,8	5,4	4,9	m	1,1	1,2	1,2	m	7,1	8,0	7,7
İRLANDA	3,8	2,9	3,4	4,8	1,3	1,5	1,1	1,6	5,2	4,4	4,5	6,4
İSRAİL	4,6	4,3	4,1	4,3	1,7	1,9	1,9	1,7	7,8	7,7	7,5	7,4
İTALYA	3,5	3,1	3,1	3,2	0,7	0,9	0,9	1,0	4,6	4,5	4,4	4,7
JAPONYA ³	3,1	3,0	2,9	3,0	1,3	1,4	1,4	1,5	4,9	5,0	4,9	5,1
KORE	m	3,5	4,1	4,2	m	2,2	2,3	2,6	m	6,1	6,7	7,6
LÜKSEMBURG	m	m	3,7	3,5	m	m	m	m	m	m	m	m
MEKSİKA	3,7	3,5	4,0	4,0	1,0	1,0	1,2	1,4	5,1	5,0	5,9	6,2
HOLLANDA	3,4	3,4	3,8	4,1	1,6	1,4	1,5	1,7	5,4	5,1	5,8	6,3
YENİ ZELANDA	m	m	4,6	5,1	m	m	1,5	1,6	m	m	6,5	7,3
NORVEÇ	5,0	5,0	5,1	5,1	1,9	1,6	1,7	1,7	6,9	6,8	7,5	7,6
POLONYA	3,6	3,9	3,7	3,7	0,8	1,1	1,6	1,5	5,2	5,6	5,9	5,8
PORTEKİZ	3,5	3,7	3,7	3,9	0,9	1,0	1,3	1,5	4,9	5,2	5,5	5,8
SLOVAKYA ³	3,1	2,7	2,9	3,1	0,7	0,8	0,9	0,9	4,6	4,1	4,4	4,6
SLOVENYA	m	m	4,1	3,9	m	m	1,3	1,3	m	m	6,0	5,9
İSPANYA	3,8	3,2	2,9	3,3	1,0	1,1	1,1	1,3	5,3	4,8	4,6	5,6
İSVEÇ	4,1	4,2	4,2	4,0	1,5	1,6	1,6	1,8	6,0	6,3	6,4	6,5
İSVİÇRE	3,8	4,0	4,2	4,0	1,1	1,1	1,4	1,3	5,2	5,4	5,9	5,6
TÜRKİYE	1,2	1,8	m	2,5	0,5	0,8	m	m	1,7	2,5	m	m
BİRLEŞİK KRALLIK	3,6	3,6	4,4	4,8	1,1	1,0	1,3	1,4	5,2	4,9	5,9	6,5
BİRLEŞİK DEVLETLER	3,6	3,7	3,8	4,0	2,2	2,2	2,4	2,8	6,2	6,2	6,6	7,3
OECD ORTALAMASI	3,6	3,6	2,8	3,9	1,2	1,3	1,5	1,6	5,4	5,4	5,8	6,3
OECD TOPLAM	3,6	3,5	3,7	3,8	1,6	1,6	1,8	2,1	5,6	5,6	6,0	6,5
AB ORTALAMASI	3,7	3,5	3,6	3,8	1,1	1,1	1,3	1,4	5,3	5,2	5,5	5,9

Kaynak: OECD, 2013: ‘den aktaran: Ayrangöl ve Tekdere, 2014: 14

1. 2010 yılı yerine 2009 yılının verilerinden yararlanılmıştır. 2.Eğitimin bazı seviyelerine diğerleri de dâhil edilmiştir. 3.2010 yılı yerine 2011 yılı verilerinden yararlanılmıştır. 2005 yılı yerine 2006 yılı verilerinden yararlanılmıştır. 4. Kamu harcamaları İsveç için yalnızca yükseköğretimi, Norveç için yalnızca ilköğretim, ortaöğretim ve lise eğitimini, Estonya, Yeni Zelanda ve Rusya için yalnızca 1995 ve 2000 yıllarında elde edilmiş uygun verileri kapsamaktadır). 5.Bulunamayan veriler “missing data (eksik veri)” yani “m” harfiyle belirtilmiştir. Kamusal ve özel kaynaklar dâhildir.

Tablo 2.4’e bakıldığında, OECD ülkeleri özel ve kamu kaynaklarından ortalama olarak GSYH’sinin %6,3’ünü eğitim harcamaları için ayırmaktadır. Tüm ülkelerden elde

edilen verilere göre, eğitimin tüm kademeleri için yapılan harcamalar 2000 ve 2010 yılları arasında GSYH büyüme hızından daha fazla bir artış göstermiştir. 2009 ve 2010 yılları arasında birçok ülkede GSYH artmıştır ancak bu süreçte mali konsolidasyon politikaları nedeniyle OECD ülkelerinin 1/3'ünde eğitim harcamaları azalmıştır (OECD, 2013: 48-49 'dan aktaran: Ayrangöl ve Tekdere, 2014: 13). OECD ülkelerinin çoğunda ortalama olarak GSYH'nin yaklaşık %1,6'sı ya da eğitim-öğretim kurumları için yapılan harcamaların %1,4'ü yükseköğretim düzeyindedir. Kanada, Şili, Kore ve Amerika'da yükseköğretim harcamaları için GSYH'nin %2,4-2,8'i arasında kaynak ayrılırken, bu oran Brezilya, Macaristan ve Slovakya'da %1'in altına düşmektedir. GSYH'nin bir yüzdesi olarak eğitim için yapılan özel harcamalar da en çok yükseköğretim düzeyinde yapılmaktadır. Bu oran; Amerika, Şili ve Kore'de GSYH'nin %1,7-1,9'u arasında değişmektedir (OECD, 2013: 48-49).

2008 yılındaki küresel ekonomik kriz farklı sektörler üzerinde büyük olumsuz etkilere neden olmuştur. OECD ülkelerinin eğitim kurumları için yapmış oldukları kamu harcamalarının yıllık büyüme hızında ciddi düşüşler olmuştur. 2008-2009 yılları arasında eğitim kurumları için yapılan kamu harcamalarının yıllık büyüme hızı %4 iken, bu oran 2009-2010 yılları arasında %1'e kadar düşmüştür. Avusturya, İrlanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya ve Amerika'da eğitim harcamaları 2008-2009 yılları arasında artış göstermiş, ardından 2009-2010 yılları arasında bir düşüş göstermiştir. Estonya, Macaristan, İtalya ve İzlanda'da ise bu dönemler içinde sürekli bir düşüş söz konusu olmuştur. Kriz dönemlerinde bazı ülkelerin eğitim harcamaları yıllık büyüme hızında gerçek anlamda düşüşler yaşanırken, bazı ülkelerde ise GSYH'deki düşüşlerden kaynaklı olarak bu oranda artışlar görülmüştür. Aynı şekilde, GSYH eğitim harcamalarından daha hızlı bir artış gösterince oransal açıdan bazı düşüşler olmuştur (OECD, 2013: 48-49).

Türkiye'de eğitimin hangi seviyede olduğu, yaş gruplarına göre okullaşma oranlarıyla da anlaşılabilir. Türkiye'de zorunlu eğitimin başlama yaşı diğer ülkelerle benzer iken, zorunlu eğitim bitiş yaşı diğer ülkelere göre daha düşüktür. Diğer yandan nüfusun %90'ından fazlasının okullaştığı yaş aralığının gelişmiş ülkelere nazaran geç başlaması ve erken bitmesi de dikkat çekicidir. Türkiye'de zorunlu eğitime bağlı olarak, 5-14 yaş aralığında okullaşma oranı %95 iken bu oran, diğer pek çok gelişmiş ülkede %100'e yakındır. Diğer yaş gruplarında da OECD ortalamasının oldukça altında kalan Türkiye'nin, özellikle 3-4 yaş aralığında son derece düşük bir orana sahip olduğu görülmektedir (Egeli ve Hayrulloğlu, 2014: 94). Tablo 2.5'de OECD ülkelerinde yaş gruplarına göre okullaşma oranları verilmiştir.

Tablo 2.5: OECD Ülkeleri'nde Yaş Gruplarına Göre Okullaşma Oranı, (% , Kamu ve Özel Okullarda) 2011

Ülke	Zorunlu Eğitimin Başlama Yaşı	Zorunlu Eğitimin Bitiş Yaşı	Nüfusun %90'ından Fazlasının Okullaştığı Yaş Aralığı	Belirli Bir Yaş Grubundaki Nüfusun Yüzdesi Olarak Öğrenciler			
				3-4 Yaş	5-14 Yaş	15-19 Yaş	20-29 Yaş
ABD	4-6	17	6-16	64	96	80	27
ALMANYA	6	18	4-18	93	99	92	32
AVUSTRALYA	6	17	5-16	40	99	84	33
AVUSTURYA	6	15	4-16	76	98	78	24
BELÇİKA	6	18	3-18	99	99	94	32
ÇEK CUMHURİYETİ	6	15	5-17	72	98	90	25
DANİMARKA	6	16	3-16	94	99	87	41
ESTONYA	7	16	4-17	88	96	87	29
FİNLANDİYA	7	16	6-18	53	96	87	42
FRANSA	6	16	3-17	99	99	84	20
GÜNEY KORE	6	14	6-17	82	99	86	30
HOLLANDA	5	18	4-17	93	100	93	35
İNGİLTERE	4-5	16	4-16	91	100	78	19
İRLANDA	6	16	4-18	70	100	93	21
İSPANYA	6	16	3-16	99	99	86	26
İSRAİL	6	17	4-16	90	97	64	22
İSVEÇ	7	16	3-18	93	97	86	37
İSVİÇRE	5-7	15	5-17	22	99	85	25
İTALYA	6	16	3-16	94	99	81	21
İZLANDA	6	16	3-16	96	99	87	39
JAPONYA	6	15	4-17	85	100	---	---
KANADA	6	16-18	6-17	24	99	81	25
LÜKSEMBURG	4	15	4-15	83	96	---	---
MACARİSTAN	5	18	4-17	84	98	92	26
MEKSİKA	4	15	4-14	72	100	56	12
NORVEÇ	6	16	3-17	96	100	86	30
POLONYA	5	16	6-18	57	95	93	30
PORTEKİZ	6	18	5-17	82	100	87	24
SLOVAKYA	6	16	6-17	66	96	85	21
SLOVENYA	6	14	5-18	86	97	92	34
ŞİLİ	6	18	6-16	59	94	76	27
TÜRKİYE	6	14	6-13	12	95	64	21
YENİ ZELANDA	5	16	4-16	90	100	81	29
YUNANİSTAN	5	14-15	5-17	27	100	84	40
OECD ORATALAMASI	6	16	4-16	74	99	84	28

Kaynak: OECD, 2013: 269'dan aktaran: Egeli ve Hayrullahoğlu, 2014: 95

Türkiye’de eğitim hizmetleri genellikle kamu tarafından karşılanmaktadır. Eğitimin finansmanı da büyük ölçüde devlet tarafından sağlanmaktadır.

Ülkemizde eğitimin finansmanında kullanılan kaynaklar şu şekildedir (Toprak vd., 2016: 138):

- Genel bütçeden eğitim için ayrılan paylar,
- Eğitim için katkı payı (ilköğretim, 4306 sayılı kanun gereğince),
- Öğrenci için katkı payı (yükseköğretim, 2547 sayılı kanun gereğince),
- Çıraklık ve Mesleki-Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu gelirlerinden ayrılan paylar
- Eğitim, gençlik, spor hizmetleri vergisi (3418 sayılı kanun gereğince),
- Döner sermaye işletmelerinden elde edilen gelirler,
- Derneklerden elde edilen gelirler (okul yaptırma, öğrenci koruma dernekleri vb.),
- İl özel idarelerinin bütçelerinden sağlanan gelirler,
- Halk (kişi ve kuruluşlar) katkıları ve bağışlar
- Uluslararası kaynaklardan sağlanan krediler, burslar ve bağışlar

Tablo 2.6’da kaynak, finansman ve hizmet sunumu açısından Türkiye’de eğitim harcamaları gösterilmiştir.

Tablo 2.6: Kaynak, Finansman ve Hizmet Sunumu Açısından Türkiye’de Eğitim Harcamaları

Kaynak Sağlayanlar	Finansman Sağlayanlar	Hizmeti Sunanlar
Kamu Fonları: Merkezi ve yerel yönetimlerle diğer kamu kurumları	Merkezi Yönetim: Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler, döner sermayeler, diğer bakanlıklar ve fonlar Yerel Yönetimler: Belediyeler ve İl Özel İdareleri Diğer Kurumlar: Sosyal Güvenlik Kurumu, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları	1. Okul öncesi kamu ve özel kurumları 2. İlköğretim kamu ve özel kurumları 3. Ortaöğretim kamu ve özel kurumları 4. Yükseköğretim kamu ve özel kurumları 5. Yaygın öğretim kamu ve özel kurumları 6. Özel eğitim kamu ve özel kurumları
Özel Fonlar: Hanehalkları ve özel kurumlar ile kâr amacı gütmeyen vakıflar, dernekler vb.	Özel Sektör: Vakıflar, özel fonlar, özel Kurumlar, hanehalklarının kendi bütçesi	
Kaynak Sağlayanlar	Finansman Sağlayanlar	Hizmeti Sunanlar
Uluslararası Kaynaklar		

Kaynak: Yılmaz, 2007: 185

Devletlerin eğitime vermiş oldukları önem, eğitim harcamalarına ayırdıkları kaynak ile doğru orantılıdır (Ünal,1996: 309-310). Konsolide bütçe büyüklüklerinin toplam eğitim harcamalarına oranı gelişmiş ülkelerde %5 iken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde %3,5 gelişmemiş ülkelerde ise %2 civarındadır (Balcı,2005: 47). Tablo 2.7’de GSMH ve konsolide bütçe büyüklüklerinin toplam eğitim harcamalarına oranları verilmiştir.

Tablo 2.7: Eğitim İçin Ayrılan Bütçe Ödeneklerinin Yıllara Göre Dağılımı

YIL	BÜTÇE ÖDENEKLERİ			TOPLAM EĞİTİM BÜTÇESİ’NİN	
	MEB	YÖK	TOPLAM	Konsolide Bütçe Payı (%)	GSMH Payı (%)
1995	135.572.4	45.232.8	180.805.2	13,5	2,30
1996	257.601.1	92.172.8	349.773.9	9,8	2,37
1997	510.063.6	202.352.4	712.416.0	11,2	2,81
1998	1.243.108.0	422.656.9	1.665.764.9	11,3	3,39
1999	2.130.308.5	676.899.8	2.807.208.3	11,7	3,50
2000	3.350.330.0	1.054.610.7	4.404.940.7	9,3	3,52
2001	4.046.305.6	1.364.901.5	5.411.216.1	11,2	3,53
2002	7.460.991.0	2.495.967.7	9.956.959.7	10,1	3,54
2003	10.179.997.0	3.346.669.0	13.526.666.0	9,2	3,81
2004	12.366.236.2	3.689.754.7	16.055.990.9	10,7	3,83
2005	14.882.259.5	5.218.465.0	20.100.724.5	12,9	4,18
2006	16.568.145.5	5.846.822.7	22.414.968.2	12,8	4,15
2007	21.355.534.0	6.586.537.0	27.942.071.0	13,6	4,45
ORTALAMA				11,33	3,49

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2006, 214

Tablo 2.7 incelendiğinde, 1995 yılından itibaren ülkemizde konsolide bütçeden eğitim harcamalarına ayrılan payın özellikle 2003 ve 2007 yılları arasında arttığı görülmektedir. 1995-2007 sürecinde konsolide bütçeden eğitim harcamalarına ayrılan pay ortalama olarak %11,33’tür. Bu oranın 2007 yılında ortalamanın üstünde olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, 1995-2007 sürecinde GSMH içinde toplam eğitim harcamalarının oranı da sürekli olarak artmıştır. 2007 yılında ise bu oran ortalamanın üstünde gerçekleşmiştir (Akın, 2009: 13).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

Bu bölümde, hanehalklarının yapmış olduğu eğitim harcaması miktarı ile yapılan eğitim harcaması miktarını etkileyen faktörler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara ve bu çalışmaların sonuçlarına yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın amacı, önemi ve metodolojisi bu bölümde anlatılmıştır. Erzurum ilinde hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörler çoklu regresyon modeli ile analiz edilmiştir.

3.1. Literatür Özeti

Literatür araştırması yapıldığında, eğitim harcamaları ile ilgili yerli ve yabancı çalışmalara rastlanmaktadır. Eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri de içeren bu çalışmalar incelenerek literatür özeti oluşturulmuştur.

Bray (1996), Endonezya’da yaptığı araştırmada, hanelerin gelir durumlarına göre eğitim harcaması yaptıklarını tespit etmiştir. Gelir durumlarına göre 10 ayrı sınıfa ayrılan hanehalkları incelendiğinde, bu hanelerde gelir düzeyi arttıkça eğitim harcamasının da arttığı gözlenmiştir. Ayrıca eğitimin kademesi yükseldikçe de eğitim harcaması miktarının arttığı sonucuna varmıştır.

Tural (1998), ortaöğretim düzeyinde eğitimin bireysel maliyetiyle ilgili bir araştırma yapmıştır. Ankara Çankaya ilçesindeki lise öğrencilerinden bir örneklem oluşturularak yapılan çalışmada, öğrencilerin çeşitli sosyo-ekonomik özellikleri tanımlanmıştır. Ortaöğretimin bu öğrencilere sağladığı fayda ve bu öğretimin öğrencilerin ailelerine yüklediği maliyet araştırılmıştır. Yapılan araştırmaya göre, öğrencilerin devam ettikleri okulun türüyle ebeveynlerinin meslekleri, eğitim düzeyleri ve gelirleri arasında önemli bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda öğrenciler ortaöğretimin faydasını bir üst eğitim düzeyine geçebilmek olarak tanımlamışlardır. Kamu okullarında öğrenim ücretsiz olmasına rağmen, öğrenci ve ailesi belirli bir maliyete katlanmaktadır. Araştırmada, yapılan eğitim harcamalarının %93.9’unun aile ve öğrencinin yakınları tarafından karşılandığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca yüksek sosyo-ekonomik düzeyde olan ailelerin çocuklarının eğitim gördükleri süre boyunca daha şanslı oldukları, düşük gelirli

ailelerin çocuklarının ise özellikle kız çocukları açısından olumsuz şartlarda eğitim gördükleri sonucuna varılmıştır.

Ergen (1999), YÖK tarafından 1997 yılında üniversite öğrencilerine yapılan ve 58 üniversitede 80000 öğrenciye uygulanan anket sonuçlarını baz alarak bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya göre; yükseköğretimde öğrenci başına kişisel harcamaların, öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumuna göre değiştiği sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda, öğrencinin gittiği üniversitenin bulunduğu şehrin büyüklüğüne ve öğrenim gördüğü alana göre de kişisel eğitim harcamalarının değiştiği tespit edilmiştir.

Chung ve Choe (2001), Kore’de yapmış oldukları bir çalışmada, ortaokullardaki çocuklar için yapılan eğitim harcamalarının ailenin geliriyle ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Araştırmada toplam 514 ortaokul öğrencisi velisine anket uygulanmıştır. Çıkan sonuçlara göre, annenin gelirinden çok babanın gelirinin eğitim harcamalarıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Babanın geliri arttıkça, yapılan eğitim harcaması miktarı da artmaktadır. Aynı zamanda elde edilen bulgulara göre evli kadınların çocuklarının eğitim masraflarını karşılamak için iş aradıkları tespit edilmiştir.

Tilak (2002), Hindistan’da yapmış olduğu bir çalışmada hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri araştırmıştır. OLS regresyon analizinin kullanıldığı çalışmada hanehalkının eğitim harcamalarının, ailenin gelirine karşı yüksek düzeyde duyarlı olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak Hindistan’da diğer ülkelerin aksine gelir azaldıkça eğitim harcamasının arttığı tespit edilmiştir. Aileler gelirlerinin büyük bir bölümünü eğitim harcamaları için ayırmaktadır. Ayrıca bu çalışmada eğitim harcamalarını etkileyen bir diğer faktörün hane reisinin eğitim düzeyi olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte hanehalkının büyüklüğü, mesleki değişkenler (hane reisinin mesleği gibi), okulla ilgili değişkenler, yaşanan yerin gelişmişlik düzeyi, öğrencinin eğitim düzeyi gibi faktörler eğitim harcamalarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu araştırmaya göre, Hindistan’da hanehalkının eğitim harcamaları GSYH’nin %3,5’ini oluşturmaktadır.

Tansel ve Bircan (2006), ‘Demand for Education in Turkey: A Tobit Analysis of Private Tutoring Expenditures’ adlı çalışmalarında, 1994 Hanehalkı Harcama Anketi verilerini kullanarak, özel ders-dershane talebi belirleyicilerini araştırmışlardır. Tobit modelin kullanıldığı çalışmada; ailelerin geliri, anne ve babanın eğitim düzeyi (annenin eğitim düzeyi babanın eğitim düzeyine göre daha etkili), hane reisinin yaşı, hanehalkının

yaşadığı yer, hanedeki çocuk sayısı önemli eğitim talebi belirleyicileri olarak tespit edilmiştir.

Tarı vd. (2006), 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi öğrencilerine uyguladığı bir anketle öğrencilerin tüketim fonksiyonlarını tahmin etmiştir. Cinsiyet ile öğrencilerin devam ettikleri programların tüketim davranışları üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Bununla birlikte, öğrencilerin 9 ayrı harcama grubu için engel fonksiyonu tahminleri yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre gelirlerinin daha büyük bir kısmını eğitim harcamaları için harcadıkları ortaya çıkmıştır. Harcama esnekliği kız öğrencilerde erkek öğrencilere nazaran daha yüksektir.

Gürler Kiren vd. (2007), 15-23 yaş arasındaki kişilerin eğitim talepleri üzerinde hangi etkenlerin etkili olduğunu araştırmışlardır. Çalışmada probit, sıralı probit ve tobit modeller kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, kişinin yaşının karesi ve hanedeki kişi sayısı eğitim düzeyini negatif etkileyen değişkenlerdir. Uygulanan üç modelde de, kişinin eğitim düzeyi üzerinde, babanın eğitim düzeyinin annenin eğitim düzeyine nazaran daha önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda kişinin kentte yaşaması ve ailenin geliri de eğitim düzeyini pozitif yönde etkilemektedir. Bireyin cinsiyetinin erkek olması da eğitim düzeyini artıran değişkenlerden biridir.

Arthaud (2008), Ulusal İstatistik Kurumu tarafından yapılan sosyo-ekonomik ankete göre elde ettiği verilerde özel okullarda yapılan eğitim harcama miktarının kamu okullarına göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Kamu kurumlarında ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin aylık ortalama harcama miktarının 1.458.61 baht, meslek liseleri için bu tutarın 2.522.23 baht ve yükseköğretim seviyesi için 5.020.20 baht olduğu sonucuna varılmıştır.

Köktaş (2009), yaptığı çalışmada toplumların ekonomik ve sosyal açıdan gelişmeleri için eğitimin önemini vurgulamış ve Türkiye’de hanehalkının eğitim harcamalarını analiz etmiştir. Çalışmada, 2003 yılı hanehalkı bütçe anketi kullanılarak, toplam harcamalar içindeki eğitim harcamalarının oranına dikkat çekilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; 2002 yılında üniversitede okuyan öğrencilerin sadece %2’si alt gelir grubunda yer almaktadır. Bu oran üst gelir grubunda ise %41 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, yükseköğretim öncesi ve ortaöğretim sonrası eğitim harcamalarının da %42’si zengin kesim tarafından yapılmıştır. Özellikle kırsal kesimde yaşayan ailelerin kaynak kullanımından yeterince faydalanamaması ve kaliteli eğitim alamamaları da dikkat

çekicidir. Eğitim harcamaları Türkiye’de bölgesel bazda da farklılıklar göstermektedir. Araştırmaya göre, Türkiye’nin doğu bölgelerinin ortalama eğitim harcamasının oldukça altında harcama yaptıkları saptanmıştır. Yapılan analize göre varılan bir başka sonuç ise, paralı öğrenim gören öğrencilerin az olması nedeniyle büyük bir kesim kamu tarafından sunulan parasız eğitimden faydalanmaktadır. Çalışmada eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için uygulanması gereken politikalara da değinilmiştir.

Doğrul (2009), eğitim harcamalarının ekonomik büyümeye olan etkisini araştırmıştır. Türkiye’de en zengin bölge olan Marmara ve en geri kalmış olan Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yapılan eğitim harcamaları ve bunların ekonomik büyümeye olan katkısı incelenmiştir. Eğitim düzeylerine göre değişen bu katkı, ekonomik olarak anlamlı sonuçlar vermiştir. Bazı grup modellerinde ilköğretim olumlu etki yaratırken, bazı grup modellerinde ortaöğretimin olumlu etkisi dikkat çekmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ortaöğretim harcamalarının, Marmara Bölgesi’nde ilköğretim harcamalarının ekonomik büyümeye olan katkısı daha fazla çıkmıştır. Eğitim harcamalarının bütün grup ve modellerde anlamlı çıkması, Türkiye’de eğitilmiş bireylerin ekonomik büyümeye katkısının olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Kahveci Serdar (2009), yapmış olduğu bir çalışmada 2007-2008 eğitim öğretim yılında Ankara ili Çankaya ve Keçiören ilçelerinde 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine uyguladığı 600 kişilik bir anket sonucunda, ailelerin yapmış oldukları harcama miktarını ve harcama türlerini tespit etmiştir. Lise giriş sınavı için hazırlanan 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin %75,2’sinin kurslara, dershanelere gittiği ve özel ders aldıkları belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, ailelerin çocukları için yapmış oldukları harcama miktarı ortalama olarak 4478 YTL olarak bulunmuştur. Öğrenci başına kurs, dershane, özel ders için yapılan harcamalar toplamı ise 3051 YTL’dir. Bu miktarın tüm eğitim harcamaları içindeki payı %68,13 olarak bulunmuştur. Lise hazırlık aşamasında eğitim için yapılan harcamaların yarısından fazlasını kurs, dershane ve özel ders harcamaları oluşturmaktadır.

Ekinci (2009), Türkiye’deki üç üniversitede öğrenci maliyetlerini ve bu maliyetleri oluşturan bileşenleri araştırmıştır. Araştırmada, 2007-2008 öğretim yılında Hacettepe, Cumhuriyet ve Erciyes üniversitelerinde öğrenim gören 3330 birinci sınıf öğrencisine araştırmacı tarafından anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ankete katılan öğrencilerin tamamının üniversite hazırlık harcaması yaptığı ve bu harcamaların hanehalkı gelirlerine göre oldukça fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin üniversite hazırlık

aşamasında yaptıkları harcamalar 4.475 TL olarak bulunmuştur. Toplam birim öğrenci maliyeti 15.339 TL'dir ve bu miktar içinde bireysel öğrenci maliyetinin (8.692 TL), kamusal öğrenci maliyetinden (6.647 TL) daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Yani eğitim hizmetlerini üretmek için katlanılan maliyet, öğrencilerin bu hizmeti almak için katlandıkları maliyetten daha azdır. Dolayısıyla, uygulanacak politikalarda eğitimin finansmanı için kamusal harcamalar ve maliyetlerin yanı sıra bireysel harcamaların ve maliyetlerinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca düşük gelirli hanelerde öğrenci harcamalarının payı yüksek olduğu için, öğrencilere yapılacak kamu yardımlarında ailelerin gelir durumlarının önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir.

Sakallı (2010), 2009-2010 eğitim-öğretim yılında ailelerin çocukları için yapmış oldukları eğitim harcamalarının tür ve miktarlarını araştırmıştır. Ankara ili Keçiören ilçesindeki 6 ilköğretim okulunda 6,7 ve 8. sınıflara uygulanan bir anketle araştırma için veri toplanmıştır. Toplamda 312 öğrenci ailesine yapılan anketin verilerine Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. Anlamlı çıkan sonuçlar için Tukey testi uygulanmıştır. Yapılan bu analizler sonucunda, ailelerin eğitim için yaptıkları harcamalarının aylık giderlerinin önemli bir kısmını oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Yolcu (2011), hanehalkının eğitim harcamalarını etkileyen etmenleri; kişisel ve kültürel algılara ilişkin etkenler, kurumsal etkenler, ekonomik etkenler ve sosyo-demografik etkenler olarak sınıflandırmıştır. Eğitim harcamalarının insan sermayesine yapılan yatırım olarak değerlendirilmesi, eğitim hizmetinin piyasalaşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bu durum varsıl aileler ve yoksul aileler arasında bir eşitsizlik oluşmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda hanehalkının eğitim için harcama yapması, kız çocuklarının eğitime katılımını olumsuz yönde etkilemektedir.

Quang (2012), Vietnam'da yaptığı bir çalışmada 2006 Hanehalkı Yaşam Standartı Anketine göre hanehalkının eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri araştırmıştır. Tobit modelin uygulandığı çalışmada, ailelerin geliriyle eğitim harcama miktarının doğru orantılı olduğu saptanmıştır. Ayrıca, hane reisinin eğitim düzeyi ve mesleği, çocukların eğitim düzeyi ve yaşları da eğitim harcamalarını etkileyen faktörler arasında tespit edilmiştir.

Duman (2012), 'Impacts of Remittances on Child Human Capital Investment, Educational Expenditure, and Living Conditions of Households: Evidence from Turkey' adlı çalışmasında uluslararası para transferlerinin öğrencilerin beşeri sermaye yatırımları, eğitim harcamaları ve hanehalkının yaşam şartları üzerindeki etkisini araştırmıştır.

Araştırmaya göre, para transferleri hanehalklarının durumlarında gözle görülür iyileşmeler sağlamakta ve yoksulluk sınırının altında yaşama ihtimallerini azaltmaktadır. Bununla birlikte, para transferlerinin eğitimde cinsiyet ayrımcılıklarını da azalttığı saptanmıştır. Para transferi alan hanehalklarının, eğitim harcamalarında önemli oranda artışlar olması dikkat çekicidir.

Andreou (2012), Kıbrıs'ta yapmış olduğu bir araştırmada, 1996/7, 2002/3 ve 2008/9 Aile Harcamaları Anketlerinden yola çıkarak hanehalkının eğitim harcamalarını analiz etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, eğitim harcamalarının gelirle birlikte arttığı sonucuna varılmıştır. Diğer faktörler ise; hanedeki çocuk sayısı, ikamet bölgesi, hane reisinin mesleği ve ebeveynlerin eğitim düzeyi olarak bulunmuştur.

Yardımcıoğlu (2012), 1980-2008 döneminde eğitim harcamaları, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. İlk olarak kuramsal değerlendirmelerin yer verildiği çalışmada, daha sonradan Panel Eşbütünleşme, Panel FMOLS, Panel DOLS ve Panel Nedensellik metotları kullanılarak ampirik bir çalışma yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; kamu eğitim harcamalarını artırmak, verimliliği de artırmakta dolayısıyla ekonomik büyüme de sağlanmaktadır. Adil bir gelir dağılımını sağlayabilmek için kamu eğitim harcamalarını artırmak gerekmektedir. Diğer taraftan adil gelir dağılımının da kamu eğitim harcamalarını artırdığı ve bu durumun ekonomik büyümeyi de beraberinde getirdiği sonucuna varılmıştır.

Akçacı (2013), eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1998Q1-2012Q3 dönemi için Toda –Yamamoto nedensellik testiyle analiz etmiştir. Araştırmanın sonuçları, eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Araştırmaya göre; ülkelerin gelişmişlik düzeyini, sadece GSYH ve kişi başına düşen gelir değil aynı zamanda ülkedeki eğitimin kalitesi, kültür seviyesi ve kadınların işgücüne katılma oranları da belirlemektedir. Eğitime yapılan yatırımın ekonomik büyüme için önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir.

Anonim (2013), İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMM) yayınladığı “Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve Ailelere Maliyeti” adlı raporunda, dar gelirli bir ailenin 22 yıl boyunca yapmış olduğu gıda harcamasının 54.000 TL civarı, eğitim için yapmış olduğu harcamanın 4.500 TL olduğunu tespit etmiştir. Orta ve üst gelir grubundaki aileler ise çoğunlukla çocuklarını özel okullara gönderdiklerinden, bu gruplarda harcamalar içindeki en büyük pay eğitim harcamalarına aittir. Rapora göre, 0-22

yaş aralığında çocuğunu okutmaya çalışan dar gelirli bir aile, yıllık %5'lik enflasyonla çocuğunun eğitimi için yaklaşık 80.000 TL, orta gelirli bir aile 559.000 TL ve üst gelirli bir aile ise 1 milyon TL'yi aşan bir harcama yapmaktadır.

Ulusoy (2013), ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarını analiz etmiştir. Araştırmada ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcaması miktarı ve bu miktarı etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Kastamonu ilinde 789 aileye anket yapılmıştır. Bunlardan 707'si çocuklarını kamu okuluna ve 82'si de özel okula göndermektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aileler 2011-2012 eğitim-öğretim yılında toplam 11.971.34 TL eğitim harcaması yapmışlardır. Bu harcamaların 1.920.15 TL'si çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler tarafından, 10.051.19 TL'si ise çocuklarını özel okula gönderen aileler tarafından yapılmıştır. Ailelerin eğitim harcamaları, okul ile ilgili değişkenlere ve sosyo-ekonomik değişkenlere bağlı olarak farklılık göstermiştir. Okulun türü, okulun öğretim biçimi, okula ulaşım türü, öğrencinin anne-babasının eğitim düzeyi, öğrencinin anne-babasının mesleği, öğrencinin kiminle yaşadığı, ailenin aylık gelir düzeyi, ailenin evinin mülkiyet durumu, ailenin yaşadığı evin türü, ailedeki kişi sayısı, ailenin kaldığı evin kira miktarı, öğrencinin sınıf düzeyi gibi faktörler ailelerin eğitim harcamalarını etkileyen önemli faktörler olarak tespit edilmiştir.

Pamuk ve Bektaş (2014), yaptıkları bir araştırmada, Türkiye'de 1998: 01-2013: 02 dönemi için eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Otoregresif Sınır Testi Yaklaşımı ve Granger Nedensellik Testinin kullanıldığı çalışmada, bu iki değişken arasında eşbütünleşme ilişkisi olmadığı sonucuna varılmış, değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır. Tüm bu bulgular; eğitim yatırımlarının, Türkiye ekonomisinin sürdürülebilir büyümesinin sağlanması ve küresel rekabet gücünün artırılmasında önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Ancak Türkiye'de eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği nedeniyle eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Son zamanlarda eğitime ayrılan kaynaklar miktar olarak artmış olsa bile, GSYİH içinde hala oransal olarak yetersiz kalmaktadır.

Sülkü ve Abdioğlu (2014), ailelerin ceplerinden yaptıkları eğitim harcamalarının hanehalkı gelirine mali yükünü araştırmışlardır. Çalışmadaki veriler, TÜİK hanehalkı bütçe anketlerinden elde edilerek, 2003 ve 2009 yılları için karşılaştırmalı olarak analiz

edilmiştir. 2003'te hanehalkının %9,7'sinin eğitim harcamaları gelirlerinin %5'inden fazla iken, 2009'da hanehalkının %15,5'inin eğitim harcamaları gelirlerinin %5'inden fazla gerçekleşmiştir. Cepten yapılan eğitim harcamalarının dağılımına bakıldığında, 2003'de üniversite harcamalarının payı %9.21 iken bu oran 2009'da %24.13'e çıkmıştır. Bununla birlikte, hane reisinin eğitim seviyesinin yükselmesi, ailenin gelirinin artması, yaşanan bölgenin gelişmişlik seviyesinin üst düzey olması ve hanedeki çocuklardan en az birinin 18 yaşından büyük olması gibi durumlarda eğitim harcaması miktarının arttığı sonucuna varılmıştır.

Dal (2014), eğitimin finansman kaynakları ve eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada, TÜİK tarafından yayınlanan hanehalkı tüketim araştırması verilerine göre, Türkiye'de hanehalkı tüketim harcamaları içinde en yüksek payın konut ve kira harcamalarına (%25,8) ait olduğu, eğitim harcamalarının ise tüm harcamalar içindeki payının yalnızca %2,3 oranında olduğu vurgulanmıştır. Düşük eğitim harcamaları ve eğitimde eşitsizlik ekonomik büyümenin sağlanamamasına yol açmaktadır. Bununla birlikte, Dünya Bankası'nın web sitesinden elde edilen veriler sonucunda, kişi başı eğitim harcaması miktarı arttıkça ve ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim eğitim kademelerinde okullaşma oranları arttıkça bu durum ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Bunun için araştırmada ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için eğitime ayrılan kaynakların artırılması gerektiği tespit edilmiştir.

Bayar ve İlhan (2016), 'Determinants of Household Education Expenditures: Do Poor Spend Less on Education?' adlı çalışmalarında Türkiye'de hanehalkının eğitim harcamalarının belirleyicilerini incelemişlerdir. Aynı zamanda farklı gelir gruplarındaki hanelerin eğitim harcaması miktarı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan 2002, 2010 ve 2013 yıllarına ait Hanehalkı Bütçe Anketi kullanılarak veriler Tobit modele göre analiz edilmiştir. Bulgular, hanehalkı gelir seviyelerinin yükselmesinin eğitim harcamalarının artmasına yol açtığını göstermektedir. Bununla birlikte, daha iyi beşeri sermayeye sahip hanelerin daha çok eğitim harcaması yaptıkları tespit edilmiştir. 2002 yılı için eğitim harcamalarının gelir esnekliği, yoksul ailelerde zengin ailelere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum yoksul ailelerin gelir değişiklikleri durumunda, eğitim harcamalarında daha duyarlı olduklarını göstermektedir.

Acar vd. (2016), 'An Empirical Analysis of Household Education Expenditures in Turkey' adlı çalışmalarında, 2002, 2007 ve 2012 Türkiye Hanehalkı Bütçe Anketlerini

kullanarak hanehalkının eğitim harcamalarını belirleyen faktörleri araştırmıştır. Engel Eğrisinden de yola çıkılarak hanehalkları gelir gruplarına ayrılmıştır. Tobit regresyon analizi ile harcamaları etkileyen faktörlerin; yaşanılan yer, yaş, hane reisinin eğitim düzeyi, öğrencilerin cinsiyeti, hanede ilköğretime giden öğrencilerin sayısı ve hanedeki toplam öğrenci sayısı olduğu sonucuna varılmıştır. Harcama esneklikleri, orta gelirli ailelerde varıl ve yoksul ailelere göre daha yüksek çıkmıştır.

Koçak (2016), ülkelerin eğitim harcaması verilerini kullanarak Türkiye ve G8 ülkeleri arasında karşılaştırmalı bir analiz yapmıştır. Araştırmada, OECD raporlarından yola çıkılarak, Türkiye ve G8 ülkeleri karşılaştırılmış ve Türkiye'nin eğitime ayırdığı kaynakların yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. ABD, Japonya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Kanada ve Rusya'nın eğitim için yaptıkları toplam harcamalar (toplam GSYH %'si) sırasıyla %7.21, %4.95, %4.95, %6.04, %4.72, %6.24 ve %5.50'dir. Ancak Türkiye'de bu oran %3.58'dir. İlerleyen yıllarda ülkenin ekonomisindeki olumlu gelişmelere bağlı olarak eğitime ayrılan kaynaklarda miktar olarak artış gözlene de, GSYH içindeki oransal payın düşük düzeyde olması dikkat çekicidir.

Acerenza ve Gandelman (2017), 12 Latin Amerika ülkesi, Karayip ülkeleri ve ABD için yaptıkları bir araştırmada, hanehalkı eğitim harcamalarını analiz etmek amacıyla gelir ve harcama anketlerini kullanmışlardır. Bahamalar, Şili ve Meksika'da hanehalkı eğitim harcamaları yüksekken, Bolivya, Brezilya ve Paraguay'da hanehalkı eğitim harcamalarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Hanehalkı reisinin geliri arttıkça ve eğitim seviyesi yükseldikçe yapılan eğitim harcamaları da artmaktadır. Bununla birlikte yaşanılan yerin kırsal ya da kentsel alan olması da eğitim harcamalarını etkilemektedir. Harcamaların büyük bir kısmının 18-23 yaş aralığında, yükseköğretim düzeyinde yapıldığı sonucuna varılmıştır. Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde eğitim lüks mal olarak görülmektedir ancak ABD'de zorunlu bir mal olarak kabul edilmektedir. İlköğretimde cinsiyet ayrımcılığına pek rastlanmamaktadır ancak hanehalkları kız öğrencilerin eğitimine daha fazla kaynak ayırmaktadır. Ayrıca ABD'de bir çocuklu ailelerin öğrenci başına yaptıkları harcama ortalama 2274 ABD doları iken, bu harcamalar 2 ve 3 çocuklu ailelerde sırasıyla 1846 ve 1682 ABD doları olarak bulunmuştur. Hem Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde hem de ABD'de dört veya daha fazla çocuklu ailelerin öğrenci başına yaptıkları ortalama harcama miktarının 1151 ABD doları olduğu tespit edilmiştir.

Karabacak (2018), yaptığı çalışmada, Türkiye’de hanehalklarının eğitime ne kadar harcama yaptıklarını ve bu harcamaları etkileyen faktörleri araştırmıştır. Çalışmada kullanılan veriler, TÜİK tarafından 2015 yılı boyunca 11000 hanehalkına uygulanan hanehalkı bütçe anketlerinden alınmıştır. Hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi için, Heckman’s SSM, Log-Heckman’s SSM ve Double-Hurdle olmak üzere üç farklı model kullanılmıştır. Hane reisinin özellikleri, hanehalkının oturduğu evin özellikleri, internet bağlantısının olup olmaması, ailedeki çocuk sayısı, ailedeki çocukların yaş grupları, ailenin araç sahipliği ve ailenin aylık geliri eğitim harcaması miktarı üzerinde etkili değişkenlerdir. Çalışmada hanehalklarının aylık eğitim harcaması miktarı 55,03 TL olarak bulunmuştur.

3.2. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Sınırlılıkları ve Önemi

Günümüzde sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte bilgi, birçok üretim faktöründen çok daha önemli bir yere sahip olmuştur. Bilgiyi iyi bir şekilde kullanabilmek için ise bireylerin iyi bir eğitim alması gerekmektedir. Ülkelerin gelişmesinde ve kalkınmasında eğitime yapılan yatırımlar önemli bir yer tutmaktadır.

Beşeri sermayenin en önemli belirleyicisi olan eğitim hem bireylerin bilgi ve yeteneklerini geliştirmede, hem de bu sayede toplumsal refahın sağlanmasında önemli bir etkidir. Eğitim bireyleri geleceğe hazırlarken aynı zamanda ülkenin ekonomisine de katkıda bulunmaktadır. Gelecek kuşaklar için sağlam bir ekonomik ortam oluşturmak ve genç bireylere ulaşabilmek oldukça önemlidir. Bugünün genç bireyleri yarının yetişkinleri olduklarından, bu genç bireylerin iyi eğitim almaları ülkenin geleceği açısından hayati öneme sahiptir. Bir ülkedeki genç bireylerin eğitim kalitesinin ve düzeyinin artması o ülkenin işgücü verimliliğini artırarak ülkenin ekonomik büyümesini de sağlamaktadır.

Bir ülkede ekonomik büyümeyi sağlamak ve yoksulluğu azaltmak için uygun eğitim politikalarının uygulanması gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetler eğitim sistemlerine pek çok reform uygulayarak bu alanda gelişme sağlamaya çalışmaktadır. Çünkü dünya ekonomisi içinde rekabet edebilmeleri ve ülkelerinin kalkınmasını sağlayabilmeleri için nitelikli işgücüne ihtiyaç duymaktadırlar.

Türkiye’de de eğitim bireylerin ve toplumun gelişmesi için temel unsur olarak görülmektedir. Ülkedeki eğitim seviyesini yükseltmek için, yasal olarak zorunlu eğitim getirilmiş ve eğitim harcamaları içindeki kamu harcamaları artırılmıştır. Türkiye’deki

eğitim hizmeti büyük bir oranda kamu tarafından karşılanmaktadır. Hanehalkının yapmış olduğu eğitim harcamaları kamu harcamalarına nazaran oldukça düşüktür. Eğitim harcamalarının büyük bir kısmının devlet tarafından karşılanması eğitime katılımı artırmaktadır ancak genç nüfusun fazla olması nedeniyle kamu okullarındaki yoğunluk eğitimin kalitesini ve verimini olumsuz etkilemektedir. Bu durum da eğitimin finansmanının aileler tarafından karşılanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla hanelerin eğitim hizmetinden yararlanabilmesi mali güçlerinin yeterliliğine bağlı olmaktadır. Gelir düzeyi düşük bir aileye mensup olan öğrencinin eğitim hizmetinden yararlanarak gelecekte bir meslek edinebilmesi ailesinin yapacağı eğitim harcamalarına bağlıdır.

Ailelerin eğitim harcamalarına gittikçe daha fazla katılması eğitimde eşitsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Bazı ğrenciler çok daha iyi eğitim imkânlarına sahipken bazı öğrenciler yeteri kadar kaliteli eğitim alamamaktadır. Devlet lise sona kadar eğitim harcamalarında önemli bir rol oynasa da üst sosyo-ekonomik düzeyde olan aileler çocuklarının daha kaliteli bir eğitim alabilmesi için özel okulları ve özel dersleri tercih edebilmektedirler. Türkiye’de öğrencilerin merkezi sınavlarla rekabet ortamına girmesi eğitim harcamaları içinde ailelerin yapmış oldukları harcamaların önemini de artırmaktadır. Ailelerin yapmış olduğu eğitim harcamalarının ülkedeki eğitim sistemi üzerinde bu kadar etkili olması bu harcamaları etkileyen faktörlerin araştırılmasını gerekli kılmıştır. Eğitimin hem bireysel hem sosyal hem de iktisadi boyutunun olması nedeniyle harcamaların finanse edilmesinde büyük bir payı olan hanehalkının harcamalarını etkileyen faktörlerin tartışılması oldukça önemlidir.

Çalışmanın ilk bölümünde eğitim ve beşeri sermayenin teorik temelleri üzerinde durulmuş ve tanımlamalara yer verilmiştir. Ayrıca eğitimin iktisadi olarak öneminden bahsedilmiş ve eğitimin makro-ekonomik etkileri anlatılmıştır. İkinci bölümünde eğitimin maliyeti, eğitim harcamaları ve bu harcamaları etkileyen faktörler kuramsal olarak anlatılmıştır. Aynı zamanda bu bölümünde, Türkiye ve OECD lkelerindeki eğitim harcamaları karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise, konu ile ilgili literatür çalışmaları incelenmiş, uygun materyal ve metot seçilerek Erzurum’da hanehalkının ortaokul düzeyinde yapmış olduğu eğitim harcamalarını etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre sonuç ve öneriler oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, ailelerin ortaöğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarını ve bu harcamaların türünü ortaya koymaktır. Aynı zamanda bu harcamaları etkileyen faktörlerin de belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Erzurum il merkezinde bulunan haneler oluşturmaktadır. Çalışmada 807 aileye ulaşılmıştır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından oluşturulan bir anket ile toplanmıştır.

Türkiye’de hanehalkının eğitim harcamalarının analiz edildiği çeşitli araştırmalar yapılmış olmasına rağmen bu araştırma, konuyla ilgili yapılmış sınırlı araştırmalardan biridir. Özellikle Erzurum ilinde ortaöğretim düzeyinde eğitim harcamalarını analiz eden ilk çalışma olması nedeniyle önemlidir. Bu araştırma, çocuklarını kamu ve özel okullara gönderen ailelerin yalnızca ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarıyla sınırlıdır. Ailelerin ortaokul düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları sosyo-ekonomik değişkenlerle sınırlandırılmıştır.

3.3. Yöntem

Bu araştırmanın veri setini Erzurum ilinde, üç merkez ilçede ikamet eden (Aziziye, Yakutiye, Palandöken), 807 hanehalkı oluşturmaktadır. Veriler araştırmacı tarafından yapılan anketle belirlenmiştir.

3.3.1. Örneklem Yöntemi

Bu çalışmada söz konusu veri setini elde edebilmek amacıyla, örneklem çalışması yapılmıştır. Erzurum ilinde 20 kişi ile ön anket çalışması yapıldıktan sonra, örnek hacmi “Anakitle Oranlarına Dayalı Kümelenendirilmemiş Tek Aşamalı Basit Tesadüfî Olasılık Örneklemesi” yöntemiyle belirlenmiştir (Koç vd., 1996; Collins, 1986).

Örnek hacmi oluşturulurken kullanılan formül aşağıdaki gibidir:

$$n = \frac{(t)^2 \cdot [1 + (0,02)(b-1)] P \cdot Q}{(E)^2}$$

Bu formülde;

n: örneklem hacmi

t: %95 güven aralığında tablo değeri

b: örneklem aşaması

P: incelenen olayın ana kitle içinde gerçekleşme olasılığı

Q: incelemeye alınan olayın olmama olasılığı

E: Örneklemede kabul edilen hata

Bu çalışmada örnekleme tek aşamalı olacağı için $b=1$ alınmıştır. Bu yüzden formülün son hali aşağıdaki gibidir:

$$n = t^2(P.Q) / E^2$$

Ön anket çalışmasıyla elde edilen sonuçlara göre, hanelerin %50'sinin ortaokul düzeyinde eğitim harcaması yaptığı saptanmıştır. Bu ön anket çalışmasının yapılma amacı, ana kitleyi temsil edebilecek örnek hacmini ortaya çıkaracak anket sayısını hesaplayabilmektir. Bu nedenle, %5 hata payı ile oluşturulan, 0,50 eğitim harcaması yapma ve 0,50 eğitim harcaması yapmama olasılığında, t tablo değerinin 1,96 olmasından hareketle, örnek hacmi aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

$$n = (1,96)^2 \cdot (0,50) \cdot (0,50) / (0,05)^2 = 384 \text{ anket}$$

Hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin analiz edilmesi için, anket görüşmesinde haneler rastgele seçilmiş, tekrar aynı hanelerle görüşülmemesine dikkat edilmiştir. Örneklem hacmi anakütleyi temsil edebilecek büyüklükte olmasına rağmen, maksimum örneklem büyüklüğüne ulaşabilmek amacı ile 384 hane yerine 807 haneye anket yapılmıştır.

3.3.2. Çoklu Regresyon Analizi

Regresyon analizi, Francis Galton'un 19. yüzyılın sonlarında yapmış olduğu bir çalışmayla ortaya çıkmıştır. Galton (1886: 250), yapmış olduğu çalışmada, ebeveynlerin boyları ile çocuklarının boyları arasındaki ilişkiyi araştırmış ve kısa boylu ebeveynlerin çocuklarının da kısa, uzun boylu ebeveynlerin çocuklarının da uzun boylu olduğu sonucuna varmıştır. Ancak çocukların boylarının anakütlenin boy ortalamasına doğru yaklaştığını ifade etmiştir. Bu durumu "ortaya doğru çekilme" olarak isimlendirmiştir. Galtonun yapmış olduğu bu çalışma regresyon analizinin temelini oluşturmuştur (Tezcan, 2011: 342).

Regresyon analizi, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan analiz metodudur. Aralarında ilişki olan bu değişkenlerden biri bağımlı değişken, diğerleri ise bağımsız değişkenlerdir.

Regresyon analizinde (Büyüköztürk, 2018: 91);

- Bağımlı ve bağımsız değişken sayısı bir ise basit regresyon analizi,

- Bağımlı değişken sayısı bir, bağımsız değişken sayısı iki veya daha fazla ise çoklu regresyon analizi,
- Bağımlı değişken iki veya daha fazla ise çok değişkenli regresyon analizi olarak ifade edilmektedir.

Aynı zamanda regresyon analizi (Karaca ve Karacan, 2016: 186-187);

Verilerin Dağılımına Göre;

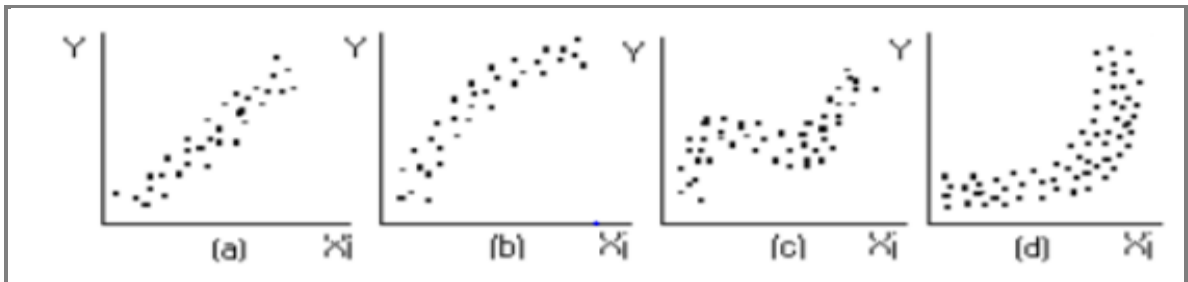
- Doğrusal regresyon analizi
- Doğrusal olmayan regresyon analizi

Verilerin Kaynağına Göre;

- Ana kütle verileriyle regresyon analizi
- Örnek verileri ile regresyon analizi
- Zaman serilerinde regresyon analizi olarak gruplandırılabilir.

Regresyon analizinde X_k bağımsız değişkenleri ile Y bağımlı değişkeni arasındaki ilişki matematiksel olarak ifade edilebilir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin olduğu bir diyagramın çizilmesiyle iki değişken arasındaki ilişki tespit edilmektedir. Değişkenler arasındaki bağlantıya göre nasıl bir fonksiyonun işleneceğine karar verilmektedir. Örnek serpilme diyagramları değişkenler arasındaki ilişkinin fonksiyonu hakkında bilgi vermektedir (Karaca ve Karacan, 2016: 186). Model oluşturulurken, bağımsız değişkenlerin modele nasıl dâhil olacağı ve nasıl bir model kurulacağı konusunda bir fikir ortaya koymak için, koordinat eksenindeki gözlem noktalarının gösterildiği serpilme diyagramlarına bakılmaktadır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki karakteristik bazı grafikler şekil 3.1’de gösterilmiştir (Şahinler, 2000: 58).

Şekil 3.1: Değişkenler Arasındaki Tipik İlişkiler İçin Serpilme Diyagramından Bazı Görünüşler

Kaynak: Şahinler, 2000

Şekil 3.1’de, (a) grafiğinde değişkenler arasında doğrusal ilişki ($y= a+bX$), (b) grafiğinde logaritmik ilişki ($y= a+ b.\ln(X)$), (c) grafiğinde polinomial ilişki ($y= a+b_1X+b_2X^2\dots$) ve (d) grafiğinde ise üstel bir ilişki ($y= a.e^{bX}$) söz konusudur.

Çoklu regresyon modeli iki değişkenli doğrusal regresyon modelinin bir uzantısıdır. Sosyal bilimlerde ve ekonomik sistemlerde tek bağımsız değişkenin olduğu durumlar çok nadirdir. Genellikle bir bağımlı değişken birçok bağımsız değişken tarafından etkilenmektedir (Sucu, 2010: 128). Örneğin, bir malın talep miktarı sadece o malın fiyatına bağlı olarak değil, aynı zamanda tüketicilerin gelirlerine, ikame ve tamamlayıcı malların fiyatlarına göre de değişebilmektedir. Dolayısıyla, bağımlı değişken ve o bağımsız değişkeni etkileyen birden çok bağımsız değişken söz konusu olduğunda bu ilişki çoklu regresyon modeliyle açıklanmaktadır (Tarı, 2014: 65). Çoklu regresyon modeli genelde şu şekilde ifade edilmektedir:

$$Y= \alpha+\beta_1X_1+ \beta_2X_2+ \beta_3X_3+\dots\beta_KX_k+ u_i$$

Bu eşitlikte bağımlı değişken Y; $X_1, X_2, X_3, \dots, X_k$ tane bağımsız değişkenin doğrusal bir kombinasyonu ile belirlenmektedir (Akkaya ve Pazarlıoğlu, 2000: 238). Modelde yer alan, k bağımsız değişken sayısını, α sabit terimi ve β ise bağımsız değişkenlerin katsayısını ifade etmektedir.

Çoklu regresyon modelinde parametreler EKKY (En Küçük Kareler Yöntemi) ile tahmin edilmektedir. Bu yöntemle göre, modelin tahmini şu şekilde yazılabilir:

$$\hat{Y}= \hat{\alpha}+\hat{\beta}_1X_1+ \hat{\beta}_2X_2+ \hat{\beta}_3X_3+\dots\hat{\beta}_KX_k+ \hat{u}_i$$

Çoklu regresyon analizi sonucunda şu veriler elde edilebilir (Tarı, 2014: 75):

Çoklu Belirlilik Katsayısı (R^2): Çoklu belirlilik katsayısı, birden çok değişkenli modellerde bağımlı değişkende ortaya çıkan değişmelerin, modeldeki bağımsız değişkenler tarafından açıklanabilme oranını verir. Diğer bir deyişle R^2 , Y’deki değişimin X’lerdeki değişimlerle açıklanabilme yüzdesini ifade etmektedir. Çoklu belirlilik katsayısının özellikleri ise;

R^2 değeri 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır ($0 \leq R^2 \leq 1$). R^2 değeri arttıkça, Y’deki değişimin modeldeki bağımsız değişkenlerdeki değişimle açıklanabilme oranı da artmaktadır. Dolayısıyla regresyon doğrusunun gözlemlere uyumu da artmaktadır. R^2 küçüldükçe bu uyum da azalmaktadır.

$$R^2 = \frac{\text{Regresyona bağılı değişkenlik}}{\text{Toplam değişkenlik}}$$

$$R^2 = \frac{\sum \hat{y}^2}{\sum y^2} = \frac{\sum (Y - \bar{Y})^2}{\sum (Y - \bar{Y})^2} = 1 - \frac{\sum e^2}{\sum y^2}$$

Modele yeni bir bağımsız değişken eklenmesiyle R^2 değeri azalmayıp, aksine çoğunlukla artmaktadır.

Modele yeni bağımsız değişken eklendiğinde serbestlik derecesi düşme eğilimi göstermektedir.

Düzeltilmiş R^2 : Modele yeni değişken eklendiği zaman ortaya çıkan serbestlik derecesi kaybını hesaba katmaktadır.

$$\bar{R}^2 = 1 - (1 - R^2) \frac{n-1}{n-k}$$

Eğer örnek hacmi büyük ise, R^2 ve \bar{R}^2 arasında büyük bir fark olmamaktadır. Ancak küçük örneklerde, örneklerin sayısı bağımsız değişkenlerin sayısına göre küçükse, \bar{R}^2 , R^2 'den daha küçük olacaktır.

Parametrelerin Tek Tek Anlamlılık Testleri (t veya Z Testi): Regresyon katsayılarının tek tek anlamlılığını ölçen testlerdir. Küçük örneklerde t testi, büyük örneklerde ise Z testi yapılmaktadır.

Parametrelerin Topluca Anlamlılık Testi (F Testi): Çoklu regresyon modelinde, regresyon sabiti hariç, diğer parametrelerin anlamlı olup olmadıklarını, yani bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini test etmek için kullanılmaktadır.

ANOVA Tablosu: Bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklayan ve bu bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin bağımlı değişkeni nasıl etkilediğini çözümlmek için kullanılır (Tonta, 2008: 3).

3.3.3. En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) ile Tahmin Edilen Çoklu Regresyon Modelinin Varsayımları

Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişkeni etkileyen birden fazla değişken vardır ve bu modelde iki şey amaçlanır (Durmuş, 2016: 25):

- Bağımlı değişkeni etkileyen değişkenlerden hangilerinin bağımlı değişkeni daha fazla etkilediğini belirlemek

- Bağımlı değişkeni etkilediği belirlenen değişkenler aracılığıyla bağımlı değişkenin değerini tahmin etmek

Çoklu doğrusal modellerde, parametre tahminleri En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) ile yapılır. En küçük kareler yöntemi, hatalar kareler toplamını minimum yaparak parametre tahmini yapılmasını sağlayan bir yöntemdir. Fakat bu yöntemin uygulanabilmesi için bazı varsayımların sağlanması gerekmektedir (Büyüküysal ve Öz, 2016: 110). En küçük kareler yöntemi; varsayımlarının sağlanması durumunda, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ortalama olarak gerçeğe en yakın şekilde tahmin etmektedir (Tarı, 2014: 21).

EKKY (En Küçük Kareler Yöntemi)'nin varsayımları (Albayrak, 2005: 107-108):

- Hata teriminin beklenen değeri (ortalaması) sıfırdır.

$$E(u_i) = 0, i = 1, 2, \dots, n$$

- Hata terimi sabit varyanslıdır.

$$E(u_i^2) = \sigma_u^2, i = 1, 2, \dots, n$$

- Hata terimleri birbirinden bağımsızdır. Yani aralarında otokorrelasyon yoktur.

$$E(u_i, u_j) = 0, i \neq j, i, j = 1, 2, \dots, n$$

• Hata terimleri ve bağımsız değişkenler birbirinden bağımsızdır. Bağımsız değişken sabit değerlidir.

$$E(X_i u_i) = 0, i = 1, 2, \dots, n$$

• Hata terimleri ve bağımsız değişkenler birlikte değişme eğilimi göstermediklerinden kovaryansları da sıfıra eşittir.

$$\text{Kov}(X_i u_i) = 0$$

- Hata terimleri (u_i) ve bağımlı değişken arasında ilişki yoktur.

$$\text{Kov}(u_i Y_j) = 0$$

- Bağımsız değişkenler arasında güçlü bir ilişki (çoklu doğrusal bağlantı) yoktur.

$$\text{Kov}(X_i X_j) = 0$$

- Doğrusal regresyon modelinde bağımsız değişkenlerin sabit olmasına karşılık bağımlı değişken tesadüfidir.
- Bağımsız değişkende ölçme hatalarının olmadığı kabul edilir.
- Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki doğrusal olmakla birlikte bu doğrusallık parametreler için geçerlidir. Değişkenlerin doğrusal olma şartı söz konusu değildir.
- Model doğru kurulmuş olmalıdır.

Bu varsayımların sağlanamaması durumunda EKKY tahmincileri yanlı, tutarsız ve etkisiz olmaktadır (Albayrak, 2005: 108).

3.4. Ampirik Bulgular

3.4.1. Değişkenlerin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Erzurum ilinde ikamet etmekte olan hanhalklarının, ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik olan bu çalışmada ilk olarak 807 hanhalkına anket yapılmıştır. Yapılan anket sonuçlarına göre frekans ve yüzde tabloları oluşturulmuştur. Tablo 3.1’de anketin uygulandığı bireylerin cinsiyet dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Hanhalklarının Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	412	51,1
Erkek	395	48,9
Toplam	807	100,0

Tablo 3.1’e bakıldığında, 807 hanhalkına uygulanan anket sonuçlarına göre, 412 kadın ve 395 erkekle birebir anket yapıldığı belirlenmiştir. Sonuçlara göre, kadınlar erkeklere göre örneklem içinde daha fazladır. Tablo 3.2.’de anketin uygulandığı hanhalklarında öğrenci cinsiyetinin dağılımı verilmiştir.

Tablo 3.2: Öğrenci Cinsiyet Dağılımı

Öğrenci Cinsiyeti	Frekans	Yüzde
Kız Öğrenci	378	46,8
Erkek Öğrenci	429	53,2
Toplam	807	100,0

Tablo 3.2’de, anketin uygulandığı hanehalklarında, kız öğrencilerin sayısının 378, erkek öğrencilerin sayısının ise 429 kişi olduğu tespit edilmiştir. Örneklem içinde erkek öğrencilerin fazla olduğu belirlenmiştir. Tablo 3.3’de hanehalklarındaki annelerin eğitim düzeylerine yer verilmiştir.

Tablo 3.3: Annenin Eğitim Düzeyi

Annenin Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuma-yazma bilmiyor	3	0,4
Okuma yazma biliyor	26	3,2
İlkokul	96	11,9
Ortaokul	119	14,7
Lise	228	28,3
Yüksekokul/Üniversite	278	34,4
Yüksek lisans/Doktora	57	7,1
Toplam	807	100,0

Tablo 3.3’e bakıldığında hanehalklarındaki annelerin 278’i yüksekokul/üniversite mezunudur. Hanelerdeki annelerin 3’ü ise okuma-yazma bilmemektedir. Hanehalklarındaki annelerin %34,4’ünün yüksekokul/üniversite mezunu olması dikkat çekicidir. Örneklemde yüksekokul/üniversite mezunu anne ağırlıktayken, okuma yazma bilmeyen anneler örneklemin yalnızca %0,4’ünü oluşturmaktadır. Tablo 3.4’de hanehalklarındaki babaların eğitim düzeylerine yer verilmiştir.

Tablo 3.4: Babanın Eğitim Düzeyi

Babanın Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuma-yazma bilmiyor	0	0
Okuma-yazma biliyor	7	0,9
İlkokul	55	6,8
Ortaokul	36	4,5
Lise	175	21,7
Yüksekokul/Üniversite	430	53,3
Yüksek lisans/Doktora	104	12,8
Toplam	807	100,0

Tablo 3.4’de hanehalklarındaki babaların 430’u yüksekokul/üniversite mezunudur. Hanelerdeki babaların 7’si ise okuma-yazma bilmektedir fakat bir okul bitirmemiştir. Ailelerdeki babaların %53,3’ü yüksekokul/üniversite mezunuyken, %0,9’u ise herhangi bir eğitim düzeyinden mezun olmamıştır. Tablo 3.5’de çocuk/çocukların ebeveynleri ile yaşama durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.5: Çocuk/Çocukların Anne-Babayla Yaşama Durumu

Anne-Babayla Yaşama Durumu	Frekans	Yüzde
Anne-baba ile birlikte yaşıyor	756	93,7
Anne ile birlikte yaşıyor	35	4,3
Baba ile birlikte yaşıyor	16	2,0
Toplam	807	100,0

Tablo 3.5'e göre anket yapılan ailelerdeki çocuk/çocukların 756'sı anne-babasıyla birlikte, 35'i annesi ile 16'sı ise babası ile birlikte yaşamaktadır. Anket sonuçlarına göre, çocuk/çocukların %93,7'si anne-babasıyla ile birlikte aynı evde yaşarken, %2'si ise sadece babasıyla aynı evi paylaşmaktadır. Tablo 3.6'da, hanhalklarındaki annelerin meslekleriyle ilgili tespitlere yer verilmiştir.

Tablo 3.6: Annenin Mesleki Durumu

Anne Mesleği	Frekans	Yüzde
İşçi	28	3,5
Memur	247	30,6
Serbest Meslek	45	5,6
Emekli	2	0,2
Ev Hanımı	476	59,0
Diğer	9	1,1
Toplam	807	100,0

Tablo 3.6 incelendiğinde, hanhalklarındaki annelerin 476'sı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Yapılan anketin sonuçlarına göre, hanhalklarındaki annelerin %59'u ev hanımı, %30,6'sı ise memurdur. Hanhalklarındaki kadınların eğitim düzeylerinin çok düşük olmamasına rağmen, herhangi bir işte çalışmama oranlarının yüksek olması dikkat çekicidir. Tablo 3.7'de hanhalklarındaki babaların mesleki durumlarıyla ilgili sayısal verilere yer verilmiştir.

Tablo 3.7: Babanın Mesleki Durumu

Baba Mesleği	Frekans	Yüzde
İşçi	147	18,2
Memur	420	52,0
Serbest Meslek	213	26,4
Emekli	11	1,4
Çalışmıyor	6	0,7
Diğer	10	1,3
Toplam	807	100,0

Tablo 3.7'ye göre, 420 kişi sayısı ve örneklemdaki %52'lik payı ile memur kesimi birinci sırada yer almaktadır. Hanehalklarında babaların yarısından fazlası memurdur. İkinci sırada ise %26,4'lük pay ile serbest meslek ile uğraşanlar yer almaktadır. Çalışmayan hanehalkı reisi sayısı 6 olarak bulunmuştur ve örneklemdaki oranı %0,7'dir. Tablo 3.8'de hanehalklarındaki annelerin aylık ortalama gelirleri görülmektedir.

Tablo 3.8: Annenin Aylık Ortalama Geliri

Annenin Aylık Ortalama Geliri	Frekans	Yüzde
500-2500	529	65,7
2501-4500	142	17,6
4501-6500	97	12,0
6501-8500	26	3,2
8501-10500	5	0,6
10501-12500	6	0,7
12501+	2	0,2
Toplam	807	100,0

Tablo 3.8'de görüldüğü üzere, 500-2500 TL geliri olan annelerin sayısı 529'dur. Aynı zamanda 142 kişi 2501-4500 TL gelir elde ederken, bu sayı örneklemin %17,6'sını oluşturmaktadır. Tablo 3.9'da hanehalklarındaki babaların aylık ortalama gelirleri sayısal verilerle gösterilmiştir.

Tablo 3.9: Babanın Aylık Ortalama Geliri

Babanın Aylık Ortalama Geliri	Frekans	Yüzde
1500-3500	196	24,2
3501-5500	261	32,3
5501-7500	187	23,2
7501-9500	75	9,3
9501-11500	53	6,6
11501-13500	19	2,4
13501-15500	5	0,6
15501+	11	1,4
Toplam	807	100,0

Tablo 3.9'a bakıldığında, 261 kişinin 3501-5500 TL aylık ortalama gelirinin olduğu görülmektedir. Hanehalklarındaki aile reislerinin %32,3'ü 3501-5500 TL, %23,2'si ise 5501-7500 TL gelir elde etmektedir. Tablo 3.10'da ailelerin aylık ortalama gelirleri gösterilmiştir.

Tablo 3.10: Ailelerin Aylık Ortalama Geliri

Ailelerin Aylık Ortalama Geliri	Frekans	Yüzde
1180-3000	105	13,0
3001-5000	165	20,4
5001-7000	116	14,4
7001-9000	143	17,7
9001-11000	121	15,0
11001-13000	79	9,8
13001-15000	30	3,7
15001-17000	14	1,7
17001-19000	9	1,1
19001-21000	10	1,2
21001+	15	2,0
Toplam	807	100,0

Ailelerin aylık gelirleri Tablo 3.10’da görülmektedir. Ortalama aylık geliri 3001-5000 TL olan 165 aile vardır ve örneklemin 20,4’ünü oluşturmaktadır. En düşük gelir grubu olan 1180-3000 TL geliri ailelerin sayısı ise 105’dir. Tablo 3.11’de hanehalkındaki annelerin yaş dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.11: Annenin Yaşı

Annenin Yaşı	Frekans	Yüzde
29-35	188	23,2
36-45	507	62,9
46-50	98	12,2
51+	14	1,7
Toplam	807	100,0

Tablo 3.11’de görüldüğü gibi 36-45 yaş aralığında 507 kişi vardır. Örneklemin %62,9 ‘unu oluşturan bu yaş grubu orta yaş grubudur. 29-35 yaş aralığındaki kişi sayısı ikinci sırada yer alırken, 188 kişi bu gruptadır ve %23,2’lik bir paya sahiptir. Anketin ortaokul öğrencileri baz alınarak yapılmasından dolayı 51 yaş üstü kişi sayısının az olduğu düşünülmektedir. Bu yaş grubundaki kişi sayısı 14’tür ve örneklemin %1,7’sini oluşturmaktadır. Tablo 3.12’de hanehalkındaki babaların yaş dağılımı incelenmiştir.

Tablo 3.12: Babanın Yaşı

Babanın Yaşı	Frekans	Yüzde
30-40	244	30,1
41-50	443	55,1
51-60	115	14,2
60+	5	0,6
Toplam	807	100,0

Tablo 3.12’de görüldüğü üzere, 41-50 yaş grubundaki kişi sayısı 443’dür. Örneklemin %55,1’ini oluşturan bu grup öğrencilerin babalarının yarısından fazlasının orta yaşın üzerinde olduğunu göstermektedir. 244 kişi ise 30-40 yaş grubunda, %30,1’lik oranla ikinci sırada yer almaktadır. 60 yaş üstü kişi sayısı ise 5’dir ve %0,6’lık bir paya sahiptir. Tablo 3.13’de hanehalklarının oturdukları evin mülkiyet durumu ile ilgili verilere yer verilmiştir.

Tablo 3.13: Oturulan Evin Mülkiyet Durumu

Oturulan Evin Mülkiyet Durumu	Frekans	Yüzde
Kendime/Eşime Ait	450	55,8
Lojman	110	13,6
Kira	217	26,9
Ev başka birine ait kira ödenmiyor	30	3,7
Toplam	807	100,0

Tablo 3.13’de hanehalklarının %55,8’inin kendilerine ya da eşlerine ait evlerinde oturdukları görülmektedir. 217 kişinin ise kirada oturdukları ve örneklemin %26,9’unu oluşturdukları tespit edilmiştir. Lojmanda oturan kişi sayısı 110’dur ve %13,6’lık bir paya sahiptir. Başka birinin evinde oturup kira vermeyenlerin sayısı ise 30’dur. Tablo 3.14’de, oturulan evin kira ya da lojman aylık gideri incelenmiştir.

Tablo 3.14: Kira/Lojman Aylık Gider

Kira/Lojman Aylık Gider	Frekans	Yüzde
200-500	137	42,0
501-750	86	26,3
751-1000	57	17,4
1001-1500	47	14,3
Toplam	327	100,0

Tablo 3.14’de kira ya da lojmanda oturan 327 ailenin aylık kira/lojman giderlerinin dağılımları verilmiştir. Ailelerden 137’si aylık 200-500 TL kira ya da lojman ücreti ödemektedir. Bu grup örneklemin %42’sini oluşturmaktadır. Aynı zamanda 86 kişi ise aylık 501-750 TL kira/lojman ödemesi yapmaktadır ve %26,3’lük bir paya sahiptir. Aylık 751-1000 TL kira/lojman ödemesi yapan aile sayısı 57 (%17,4) iken, 1001-1500 TL kira/lojman ödemesi yapan aile sayısı 46 (%14,0)’dır. 1501 TL üstünde aylık kira/lojman ücreti ödeyen aile sayısı yalnızca 1’dir ve %0,3’lük bir paya sahiptir. Tablo 3.15’de hane halklarının oturdukları evin türüyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 3.15: Oturulan Evin Türü

Evin Türü	Frekans	Yüzde
Gecekondu	41	5,1
Müstakil Ev	64	7,9
Apartman Dairesi	702	87,0
Toplam	807	100,0

Tablo 3.15’de anket yapılan 807 hanehalkının 702’sinin apartman dairesinde oturduğu görülmektedir. Örneklemeim %87’sini oluşturan bu grup ailelerin çok büyük bir çoğunluğunun apartman dairesinde oturduğunu göstermektedir. 64 aile (%7,9) müstakil evde oturmaktadır. 41 aile (%5,1) ise gecekonduya yaşamaktadır. Tablo 3.16’da, öğrencilerin okula giderken kullandıkları ulaşım türüyle ilgili veriler yer almaktadır.

Tablo 3.16: Ulaşım Türü

Ulaşım Türü	Frekans	Yüzde
Servis	536	66,4
Yaya Olarak	218	27,0
Özel Arabayla	53	6,6
Toplam	807	100,0

Tablo 3.16’ya göre, öğrencilerin %66,4’ü okula servisle gitmektedir. Örneklemeimdeki öğrencilerden %27’si okula yürüyerek giderken, %6,6’sı ise özel arabayla okula gitmektedir. Tablo 3.17’de, hanehalklarında yaşayan kişi sayısı verilmiştir.

Tablo 3.17: Hanehalkında Yaşayan Kişi Sayısı

Hanehalkında Yaşayan Kişi Sayısı	Frekans	Yüzde
2-5	672	83,3
6+	135	16,7
Toplam	807	100,0

Tablo 3.17’de görüldüğü gibi anket yapılan ailelerdeki kişi sayısı 2-5 olan aile sayısı 672’dir. Dolayısıyla ailelerin %83,3’ünün çekirdek aile olduğu tespit edilmiştir. 135 ailede ise kişi sayısı 6’dan fazladır. Örneklemeimdeki ailelerin %16,7’si geniş ailedir. Tablo 3.18’de hanehalklarındaki öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 3.18: Hanehalkındaki Öğrenci Sayısı

Öğrenci Sayısı	Frekans	Yüzde
1-3	774	96,0
4+	33	4,0
Toplam	807	100,0

Tablo 3.18’de hanehalklarındaki öğrenci sayılarının 1-3 kişi olduğu grup 774 kişidir. Örnekleme 4’den daha fazla öğrencinin bulunduğu hanehalkı sayısı 33’dür. 1-3 öğrencinin bulunduğu hanehalkı örneklemin %96’sını oluştururken, 4+ öğrencinin bulunduğu hanehalkı ise örneklemin %4’ünü oluşturmaktadır. Tablo 3.19’da, öğrencilerin eğitim harcamalarını karşılamak için, yardım alınıp alınmadığıyla ilgili bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3.19: Hanehalklarında Öğrencilerin Eğitim Harcamaları İçin Alınan Yardım Durumu

Yardım Alma Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	51	6,3
Hayır	756	93,7
Toplam	807	100,0

Tablo 3.19’da, ailelere sorulan “Çocuğunuzun eğitim harcamalarını karşılamak için kişi veya gruplardan herhangi bir yardım alıyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Ailelerin %6,3’ü soruya “evet” yanıtını verirken, %93,7’si ise “hayır” yanıtını vermiştir. 807 kişiye yapılan ankette ailelerin 756’sı herhangi bir yardım almadığını, 51’i ise yardım aldığını belirtmiştir. Tablo 3.20, çocuklarının eğitim harcamaları için yardım alan ailelerin, yardım aldıkları kişi veya grupların dağılımını göstermektedir.

Tablo 3.20: Yardım Alınan Kişi veya Grup

Yardım Alınan Kişi veya Grup	Frekans	Yüzde
Sivil Toplum Örgütü	2	3,9
Şirket	7	13,8
Belediye	6	11,8
Sosyal Dayanışma Vakfı	1	1,9
Diğer	35	68,6
Toplam	51	100,0

Tablo 3.20’de görüldüğü gibi, çocuklarının eğitim harcamaları için yardım alan 51 ailenin, 2’si çeşitli sivil toplum örgütlerinden, 7’si şirketlerden, 6’sı belediyeden ve 1’i de sosyal dayanışma vakfından yardım almaktadır. 35 kişi ise “diğer” seçeneğini işaretlemiş ve çeşitli kişilerden yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Tablo 3.21, çocuklarının eğitim harcamaları için yardım alan ailelerin aylık almış oldukları yardım miktarıyla ilgili veriler içermektedir.

Tablo 3.21: Başarı Memnuniyeti

Başarı Memnuniyeti	Frekans	Yüzde
Evet	475	67,7
Hayır	332	32,3
Toplam	807	100,0

Tablo 3.21’de ailelere sorulan “Çocuğunuzun derslerine olan ilgisinden/başarisından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Ailelerin %67,7’si bu soruya “evet” cevabını verirken, %32,3’ü “hayır” cevabını vermiştir. Tablo 3.22’de anketin yapıldığı hanehalklarındaki öğrencilerin sınıf düzeylerinin dağılımı verilmiştir.

Tablo 3.22: Sınıf Düzeyi

Sınıf Düzeyi	Frekans	Yüzde
5. Sınıf	191	23,7
6. Sınıf	179	22,2
7. Sınıf	216	26,8
8. Sınıf	221	27,3
Toplam	807	100,0

Tablo 3.22’de görüldüğü gibi, ankete katılan 807 hanehalkındaki öğrencilerin, 221’i 8. Sınıf öğrencisidir. Örneklemdaki 7. Sınıf öğrencilerinin sayısı 216’dır ve %26,8’lik bir paya sahiptir. Kalan öğrencilerin de 191’i 5. Sınıf öğrencisi ve 179’u 6. Sınıf öğrencisidir. Örnekleimde ilk sırada %27,3’lük payla 8. Sınıf öğrencileri yer almaktadır. Tablo 3.23, öğrencilerin gittikleri okulun türüyle ilgili veriler içermektedir.

Tablo 3.23: Okulun Türü

Okulun Türü	Frekans	Yüzde
Kamu Okulu	475	58,9
Özel Okul	332	41,1
Toplam	807	100,0

Tablo 3.23’de hanehalklarındaki öğrencilerin %58,9’unun kamu okuluna, %41,1’inin özel okula gittiği görülmektedir. Örneklemdeki 475 öğrenci kamu okuluna giderken, 332 öğrenci ise özel okula gitmektedir. Hanelerdeki öğrencilerin yarısından fazlasının kamu okuluna gittiği görülmektedir. Tablo 3.24, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı 1. Dönemi boyunca hanehalklarının yapmış oldukları ortalama eğitim harcaması miktarlarını göstermektedir.

Tablo 3.24: Eğitim Harcaması Miktarı

Eğitim Harcaması Miktarı	Frekans	Yüzde
345-1000	62	7,7
1001-3000	205	25,4
3001-5000	107	13,3
5001-7000	64	7,9
7001-9000	55	6,8
9001-11000	79	9,8
11001-13000	83	10,3
13001-15000	71	8,8
15001-17000	40	5,0
17001-19000	28	3,5
19001-21000	6	0,7
21001+	7	0,8
Toplam	807	100,0

Tablo 3.24’de görüldüğü gibi, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı 1. Dönemi boyunca hanehalklarının yapmış oldukları eğitim harcaması miktarı 1001-3000 TL olan kişi sayısı 205’dir ve örneklemin %25,4’ünü oluşturmaktadır. Eğitim harcaması miktarı 3001-5000 TL olanlar (107 kişi) örnekleme ikinci sırada yer alırken, 11001-13000 TL harcaması yapanlar ise (83 kişi) üçüncü sıradadır. Anket yapılan hanehalklarında bir dönem boyunca 7001 TL üzerinde eğitim harcaması yapan ailelerin çoğu çocuklarını özel okulda okutmaktadır. Tablo 3.25’de eğitim harcamaları miktarlarının okul türlerine göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 3.25: Eğitim Harcamaları Miktarlarının Okul Türlerine Göre Dağılımı

Harcama Miktarı	Okul Türü				Toplam	
	Kamu Okulu		Özel Okul			
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
345-1000	62	100,0	0	0	62	7,7
1001-3000	205	100,0	0	0	205	25,4
3001-5000	107	100,0	0	0	107	13,3
5001-7000	59	92,2	5	7,8	64	7,9
7001-9000	31	56,4	24	43,6	55	6,8
9001-11000	8	10,1	71	89,9	79	9,8
11001-13000	3	3,6	80	96,4	83	10,3
13001-15000	0	0	71	100,0	71	8,8
15001-17000	0	0	40	100,0	40	5,0
17001-19000	0	0	28	100,0	28	3,5
19001-21000	0	0	6	100,0	6	0,7
21001+	0	0	7	100,0	7	0,8
Toplam	475		332		807	100,0
Pearson Chi-Square	690,469			Prob: 0,000**		

p** <,05

Tablo 3.25'e bakıldığında, kamu okuluna giden 475 ortaokul öğrencisinin 205'i bir dönem boyunca 1001-3000 TL eğitim harcaması yapmaktadır ve bu harcama grubunun %100'ünü oluşturmaktadır. Toplam eğitim harcamaları miktarı içinde 1001-3000 TL harcama yapanların oranı ise %25,4'dür. Eğitim harcaması miktarı, bir dönem boyunca 1001-3000 TL olan özel okul öğrencisi bulunmamaktadır. 1001-3000 TL eğitim harcaması yapan özel okul öğrencisinin bulunmaması, ortaokul düzeyindeki özel okul fiyatlarının bu miktardan oldukça yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda bir dönem boyunca 345-1000 TL, 3001-5000 TL eğitim harcaması yapan özel okul öğrencisi bulunmamaktadır. Kamu okullarına giden öğrencilerin 62'si 345-1000 TL, 107'si ise 3001-5000 TL eğitim harcaması yapmaktadır. Bir dönem boyunca eğitim harcaması miktarı 7001-9000 TL olan 55 ortaokul öğrencisinden, 31'i kamu okuluna, 24'ü ise özel okula gitmektedir. Diğer taraftan, bir dönemde 11001-13000 TL eğitim harcaması yapan toplam 83 öğrencinin 80'i özel okula gitmektedir ve bu harcama grubunun %96,4 'ünü oluşturmaktadır. 13001 TL'nin üzerinde eğitim harcaması yapan öğrencilerden hiçbiri kamu okuluna gitmemektedir. Dönem boyunca 13001 TL'nin üzerinde eğitim harcaması yapan 152 öğrencinin tamamı özel okula gitmektedir.

Değişkenler arasında anlamlılık farklılığının olup olmadığını tespit etmek amacıyla Pearson Chi-Square (Ki-Kare) testi yapılmıştır ve harcama miktarına göre okul türlerinin anlamlı bir şekilde dağıldığı gözlemlenmiştir ($p < ,05$). Tablo 3.26’da, eğitim harcamaları miktarlarının sınıf düzeylerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 3.26: Eğitim Harcamaları Miktarlarının Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Harcama Miktarı	Sınıf Düzeyi								Toplam	
	5.Sınıf		6.Sınıf		7.Sınıf		8.Sınıf		Frekan s	Yüzd e
	Frekan s	Yüzd e	Frekan s	Yüzd e	Frekan s	Yüzd e	Frekan s	Yüzd e		
345-1000	21	33,9	12	19,4	23	37,1	6	9,7	62	7,7
1001-3000	35	17,1	38	18,5	75	36,6	57	27,8	205	25,4
3001-5000	33	30,8	33	30,8	26	24,3	15	14,0	107	13,3
5001-7000	13	20,3	14	21,9	16	25,0	21	32,8	64	7,9
7001-9000	22	40,0	7	12,7	12	21,8	14	25,5	55	6,8
9001-11000	27	34,2	14	17,7	18	22,8	20	25,3	79	9,8
11001-13000	16	19,3	32	38,6	19	22,9	16	19,3	83	10,3
13001-15000	15	21,1	21	29,6	14	19,7	21	29,6	71	8,8
15001-17000	7	17,5	7	17,5	4	10,0	22	55,0	40	5,0
17001-19000	1	3,6	1	3,6	4	14,3	22	78,6	28	3,5
19001-21000	0	0	0	0	2	33,3	4	66,7	6	0,7
21001+	1	14,3	0	0	3	42,9	3	42,9	7	0,8
Pearson Chi-Square			132,959				Prob: 0,000**			

** $p < ,05$

Tablo 3.26’ya bakıldığında, 345-1000 TL eğitim harcaması yapan toplam 62 öğrenciden 23’ü 7. sınıf öğrencisiyken, yalnızca 6’sı 8. sınıf öğrencisidir. Dolayısıyla bu harcama grubunun %37,1’ini 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Eğitim harcama miktarı, bir dönem boyunca 1001-3000 TL olan 205 öğrenciden 75’i 7. sınıf öğrencisi, 57’si 8. sınıf öğrencisi, 38’i 6. sınıf öğrencisi ve 35’i ise 5. sınıf öğrencisidir. Bu harcama grubunun toplam eğitim harcamaları içindeki payı ise %25,4’dür. Eğitim harcama miktarı bir dönem boyunca 7001-9000 TL olan 55 kişiden 22’si 5. sınıf öğrencisi, 14’ü 8. sınıf öğrencisidir. 11001-13000 TL eğitim harcaması yapan 83 kişiden 32’si 6. sınıf öğrencisi, 19’u 7. sınıf öğrencisidir. Bir dönem boyunca 17001-19000 TL eğitim harcaması yapan 28 kişiden 22’si 8. sınıf öğrencisidir. Dolayısıyla bu harcama grubunun %78,6’sını 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Aynı zamanda bir dönem boyunca 19001 TL’nin üzerinde eğitim harcaması yapan 13 kişiden 7’si de 8. sınıf öğrencisidir. Eğitim harcama miktarları

yükseldikçe 8. sınıf öğrencilerinin sayısı da artmaktadır. Bu durum, lise sınavlarına hazırlık aşamasında son sınıflar için daha çok eğitim harcaması yapılmasıyla ilişkilendirilebilir.

Değişkenler arasında anlamlılık farklılığının olup olmadığını tespit etmek amacıyla Pearson Chi-Square (Ki-Kare) testi yapılmıştır ve harcama miktarına göre sınıf düzeylerinin anlamlı bir şekilde dağıldığı gözlemlenmiştir ($p<,05$).

Çalışmada, eğitim harcaması türlerinin okul türlerine ve sınıf düzeylerine göre yüzdelik dağılımları verilmiştir. Tablo 3.27’de, Erzurum ilinde kamu okullarındaki 5,6,7 ve 8. sınıf öğrencileri için, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı I. dönemi boyunca yapılmış olan eğitim harcamalarının türlerinin yüzdelik dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.27: Ortaokul Öğrencileri için Yapılmış Olan Eğitim Harcaması Türlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı (Kamu Okulları, %)

Eğitim Harcaması Türü	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
Ulaşım için Yapılan Harcamalar	15,67	17,58	18,41	11,34
Kıyafet(Okul Forması, eşofman, ayakkabı vb.)	16,92	19,03	16,89	14,28
Eğitim-Öğretim Malzemeleri(test kitapları, kaynak kitap, kırtasiye vb.)	22,21	21,35	21,53	17,61
Yabancı Dil Kursu(İngilizce, Almanca vb.)	5,52	2,31	4,3	0,62
Sanat Kursu (müzik kursu, resim kursu vb.)	1,12	0,54	1,48	0,91
Spor Kursu (basketbol, voleybol, futbol, yüzme vb.)	3,13	4,01	5,04	0,69
Özel Ders	12,09	11,04	6,26	33,38
Çocuğun gittiği okula verilen para (katkı payı/ okul ücreti)	1,73	0,62	1,62	0,91
Çocuğa verilen harçlık	16,76	18,01	19,43	16,29
Okulda düzenlenen sınavlar için yapılan harcamalar (sınav ve fotokopi ücretleri)	2,75	2,54	3,53	2,71
Okulun tamiri, temizliği, yakıtı ve çevre düzenlemesi için yapılan harcamalar	1,32	1,71	0,62	0,83
Varsa diğer harcamalar	0,78	1,26	0,89	0,43

Tablo 3.27’ye göre, 5. Sınıf öğrencileri için yapılan eğitim harcamalarının %22,21’i eğitim-öğretim malzemeleri için yapılmıştır. Kıyafet için yapılan harcamalar ise, 5. Sınıf öğrencileri için yapılan toplam eğitim harcamalarının %16,92’sini oluşturmaktadır. Çocuğa verilen harçlık, 5.sınıf öğrencilerinin eğitim harcamalarının %16,76’sı, ulaşım için yapılan harcamalar ise %15,67’sidir. Eğitim-Öğretim malzemeleri için yapılan harcamalar, 6. ve 7. sınıf öğrencileri için yapılan eğitim harcamalarının sırasıyla %21,35’ini ve %21,53’ünü oluşturmaktadır. Özel ders için yapılan harcamaların ise, 8. Sınıf öğrencilerinin eğitim harcamalarının %33,38’ini oluşturduğu tespit edilmiştir. Lise sınavlarına hazırlık yapan

öğrencilerin ailelerinin, özellikle 8. Sınıf öğrencileri için özel derse yüksek oranda kaynak ayırmaları dikkat çekicidir. Tablo 3.28’de, Erzurum ilinde özel okullardaki 5,6,7 ve 8. sınıf öğrencileri için, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı 1. dönemi boyunca yapılmış olan eğitim harcamalarının türlerinin yüzdelik dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.28: Ortaokul Öğrencileri için Yapılmış Olan Eğitim Harcaması Türlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı (Özel Okullar, %)

Eğitim Harcaması Türü	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
Ulaşım için Yapılan Harcamalar	7,39	7,19	6,47	6,72
Kıyafet(Okul Forması, eşofman, ayakkabı vb.)	5,74	5,38	5,23	5,11
Eğitim-Öğretim Malzemeleri(test kitapları, kaynak kitap, kırtasiye vb.)	9,68	9,18	9,64	7,54
Yabancı Dil Kursu(İngilizce, Almanca vb.)	1,35	1,85	1,18	1,00
Sanat Kursu (müzik kursu, resim kursu vb.)	0,65	0,59	0,73	0,32
Spor Kursu (basketbol, voleybol, futbol, yüzme vb.)	1,69	2,30	2,31	2,14
Özel Ders	3,58	4,28	4,22	11,87
Çocuğun gittiği okula verilen para (katkı payı/ okul ücreti)	63,98	62,58	63,78	58,90
Çocuğa verilen harçlık	5,71	6,26	6,04	5,90
Okulda düzenlenen sınavlar için yapılan harcamalar (sınav ve fotokopi ücretleri)	0,06	0,16	0,16	0,13
Okulun tamiri, temizliği, yakıtı ve çevre düzenlenmesi için yapılan harcamalar	0,07	0,04	0,14	0,11
Varsa diğer harcamalar	0,07	0,19	0,10	0,26

Tablo 3.28’e bakıldığında, özel okullarda tüm sınıf düzeylerinde okul eğitim harcamalarının büyük bir kısmını özel okul ücreti oluşturmaktadır. Özel okula giden 5. Sınıf öğrencilerinin, toplam eğitim harcamalarının %63,98’i özel okul ücretidir. Özel okullardaki 6,7 ve 8. Sınıf öğrencilerinde de bu oran, sırasıyla %62,58, %63,78 ve %58,90’dır. Harcama türleri içinde yer alan eğitim-öğretim malzemeleri, 5,6,7 ve 8. Sınıf öğrencileri için yapılan toplam eğitim harcamalarında ikinci sırada yer almaktadır. Özel okullardaki 8. Sınıf öğrencilerinin toplam eğitim harcamalarının %11,87’sini özel ders ücreti oluşturmaktadır. Tablo 3.29’da, iki okul türü için eğitim harcaması türlerinin yüzdelik dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.29: Kamu Okulları ve Özel Okullar için Eğitim Harcaması Türlerinin Dağılımı (%)

Eğitim Harcaması Türü	Kamu Okulu	Özel Okul
Ulaşım için Yapılan Harcamalar	15,48	6,91
Kıyafet(Okul Forması, eşofman, ayakkabı vb.)	16,65	5,34
Eğitim-Öğretim Malzemeleri(test kitapları, kaynak kitap, kırtasiye vb.)	20,64	8,81
Yabancı Dil Kursu(İngilizce, Almanca vb.)	3,23	1,29
Sanat Kursu (müzik kursu, resim kursu vb.)	1,01	0,53
Spor Kursu (basketbol, voleybol, futbol, yüzme vb.)	3,05	2,12
Özel Ders	16,44	6,79
Çocuğun gittiği okula verilen para (katkı payı/ okul ücreti)	1,24	61,87
Çocuğa verilen harçlık	17,47	5,96
Okulda düzenlenen sınavlar için yapılan harcamalar (sınav ve fotokopi ücretleri)	2,86	0,15
Okulun tamiri, temizliği, yakıtı ve çevre düzenlemesi için yapılan harcamalar	1,12	0,06
Varsa diğer harcamalar	0,81	0,17

Tablo 3.29’da görüldüğü gibi, çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının %20,64’ünü eğitim-öğretim malzemeleri oluşturmaktadır. Ailelerin çocuklarına verdikleri harçlık, yapmış oldukları toplam eğitim harcamalarının %17,47’sidir. Özel ders, kıyafet ve ulaşım için yapılan harcamalar ise, sırasıyla toplam eğitim harcamalarının %16,44’ünü, %16,65’ini ve %15,48’ini oluşturmaktadır. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının ise %61,87’sini özel okul ücreti oluşturmaktadır. Özel okula giden öğrenciler için yapılan eğitim harcamalarının %8,81’i eğitim-öğretim malzemeleri için, %6,91’i ise ulaşım harcamaları için yapılmıştır. İki okul türünde de yapılan toplam eğitim harcamalarının büyük bir kısmı eğitim-öğretim malzemeleri için yapılmıştır. Ayrıca ulaşım için yapılan harcamalar, kıyafet harcamaları, özel ders ücreti ve öğrenciye verilen harçlık iki okul türünde de yüksek oranlardaki harcama türleridir. Tablo 3.30’da, iki okul türü için eğitim harcaması türlerinin ortalama miktarları verilmiştir.

Tablo 3.30: Kamu Okulları ve Özel Okullar İçin Eğitim Harcaması Türlerinin Ortalama Miktarı (TL)

Eğitim Harcaması Türü	Kamu Okulu	Özel Okul
Ulaşım için Yapılan Harcamalar	518,47	902,12
Kıyafet(Okul Forması, eşofman, ayakkabı vb.)	557,65	697,15
Eğitim-Öğretim Malzemeleri(test kitapları, kaynak kitap, kırtasiye vb.)	691,29	1150,17
Yabancı Dil Kursu(İngilizce, Almanca vb.)	108,18	168,41
Sanat Kursu (müzik kursu, resim kursu vb.)	33,82	69,19
Spor Kursu (basketbol, voleybol, futbol, yüzme vb.)	102,15	276,77
Özel Ders	550,62	886,46
Çocuğun gittiği okula verilen para (katkı payı/ okul ücreti)	41,53	8077,36
Çocuğa verilen harçlık	585,12	778,10
Okulda düzenlenen sınavlar için yapılan harcamalar (sınav ve fotokopi ücretleri)	95,78	19,58
Okulun tamiri, temizliği, yakıtı ve çevre düzenlemesi için yapılan harcamalar	37,51	7,83
Varsa diğer harcamalar	27,12	22,19
Ortalama Harcama	3349,24	13055,33

Tablo 3.30’da görüldüğü gibi, kamu okullarına giden öğrencilerin ailelerinin bir dönem boyunca yaptıkları eğitim harcamalarının ortalama miktarı 3349,24 TL’dir. Bu harcamaların ortalama 691,28 TL’si eğitim-öğretim malzemeleri için yapılmıştır. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin bir dönem boyunca yaptıkları eğitim harcamalarının ortalama miktarı ise 13055,33 TL’dir. Özel okullarda eğitim-öğretim malzemeleri için yapılan harcamaların ortalama miktarı 1150,17 TL’dir. Çocuğa verilen harçlık bir dönem boyunca kamu okullarında ortalama 585,12 TL iken, özel okullarda 778,10 TL’dir.

3.4.2. Model Tahmin Sonuçları

Eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin incelendiği bu çalışmada, anakütleyi Erzurum’da 2018-2019 yılı Eğitim-Öğretim yılı 1. Döneminde ortaokul düzeyinde eğitim harcaması yapan hanehalkları oluşturmaktadır. Modelde kullanılan veriler araştırmacı tarafından oluşturulan anket sonucunda toplanmıştır.

Literatüre bakıldığında, hanehalkının eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin incelenmesinde genellikle Tobit modelin kullanıldığı görülmektedir. Tobit model, 1958’de Nobel ödüllü iktisatçı James Tobin tarafından geliştirilen, bağımlı değişkenin yalnızca

belirli durumlarda gözlemlenebilir olduğu ve sansürlü örneklem modeli olarak ele alındığı model olarak bilinmektedir. Yani en küçük kareler yönteminin parametrik olmayan bir seçeneğidir (Liao, 1994: 87). Sansürlenmiş regresyon modellerinde kesiklilik ve süreklilik özelliği bulunmaktadır. Aslında bu değişkenlerde de süreklilik özelliği bulunmaktadır ancak veri setinin bir bölümünde gözlem yapılamadığı için, yani sansürlü veri olduğu için, eksik olan gözlemler yerine sıfır ataması yapılmaktadır. Bu yüzden değişkenin kesikli olduğu savunulmaktadır (Maddala, 1987: 1004). Literatüre bakıldığında, hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin araştırıldığı bazı çalışmalarda da çoklu regresyon modelinin kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada bağımlı değişken sürekli ancak kesikli değildir. Ayrıca veri seti araştırmacı tarafından oluşturulan anket sonucunda elde edilmiş ve gözlemlenemeyen bir veri söz konusu olmamıştır. Yapılan çalışmalarda eğitim harcaması miktarının sıfır olduğu durumlar söz konusu olduğundan, çoğunlukla Tobit model uygulanmıştır. Ancak yapılan bu çalışmada eğitim harcaması miktarının sıfır olduğu bir durum olmadığından ve tüm veriler gözlenebilir olduğundan dolayı çoklu regresyon modeliyle analiz yapılmasına karar verilmiştir.

Çoklu doğrusal regresyon analizinde en uygun olan modelin belirlenebilmesi amacıyla klasik yöntemler ve adımsal yöntemler kullanılmaktadır. Klasik yöntemlerde, değişkenleri seçebilmek için, belirleme katsayısı (R^2), düzeltilmiş R^2 , hata kareler ortalaması ve Cook istatistiği kullanılabilir. Adımsal yöntemlerle değişkenleri belirleyebilmek için ise, geriye doğru seçim yöntemi (backward elimination), ileriye doğru seçim yöntemi (forward selection) ve adımsal seçim yöntemi (stepwise selection) kullanılmaktadır. Geriye doğru seçim yönteminde, tüm bağımsız değişkenler modele dâhil edilmektedir. Anlamli katkıda bulunmayan değişkenler sırasıyla elenmektedir. İleriye doğru seçim yönteminde, analize sadece sabitle başlanmaktadır. Değişkenlerin modele tek tek dâhil edildiği bu yöntemde anlamli değişkenler modelde kalmakta diğerleri elenmektedir. Adımsal seçim yöntemi ise, ileriye doğru seçim yönteminin düzenlenmiş halidir. Modele önceden eklenmiş bir değişken F istatistikleriyle tekrar analiz edilmektedir. Modele önceden eklenen bir değişken, daha anlamli sonuçlar elde etmek amacıyla sonradan modelden çıkarılabilmektedir (Kayaalp vd., 2015: 1). Bu çalışmada modelin bağımsız değişkenleri adımsal seçim yöntemi (stepwise selection) ile belirlenmiştir. Modele değişkenler tek tek eklenmiş ve en anlamli değişkenlerle model oluşturulmuştur. Kurulan model EKKY ile tahmin edilmiştir. Analizlerin gerçekleştirilmesinde SPSS 22.0 paket programı kullanılarak model sonuçları elde edilmiştir. Kullanılan değişkenler ve tanımları Tablo 3.31’de verilmiştir.

Tablo 3.31: Değişkenlerin Tanımlanması

DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENİN TANIMI
Harcama Miktarı	Hanehalklarının yaptıkları eğitim harcamasının TL cinsinden değeri
Cinsiyet	Kadın: 1, Erkek: 2
Öğrencinin Cinsiyeti	Kız Öğrenci: 1, Erkek Öğrenci: 2
Öğrencinin Sınıf Düzeyi	5.Sınıf: 1, 6.Sınıf: 2, 7.Sınıf: 3, 8. Sınıf: 4
Annenin Eğitim Düzeyi	Okuma- yazma bilmiyor: 1, Okuma yazma biliyor: 2, İlkokul: 3, Ortaokul: 4, Lise: 5, Yüksekokul/Üniversite: 6, Yüksek Lisans/Doktora: 7
Babanın Eğitim Düzeyi	Okuma- yazma bilmiyor: 1, Okuma yazma biliyor: 2, İlkokul: 3, Ortaokul: 4, Lise: 5, Yüksekokul/Üniversite: 6, Yüksek Lisans/Doktora: 7
Çocukların Anne/Babayla Yaşama Durumu	Anne-Baba birlikte yaşıyor: 1, Anne ile birlikte yaşıyor: 2, Baba ile Birlikte yaşıyor: 3
Anne Mesleği	İşçi: 1, Memur: 2, Serbest Meslek: 3, Emekli: 4, Ev Hanımı: 5
Baba Mesleği	İşçi: 1, Memur: 2, Serbest Meslek: 3, Emekli: 4, Çalışmıyor: 5
Annenin Aylık Geliri	Hanehalklarındaki annelerin ortalama aylık gelirlerinin TL cinsinden değeri
Babanın Aylık Geliri	Hanehalklarındaki babaların ortalama aylık gelirlerinin TL cinsinden değeri
Değişken	Değişkenin Tanımı
Annenin Yaşı	Hanehalklarındaki annelerin yaşlarının sayısal değeri
Babanın Yaşı	Hanehalklarındaki babaların yaşlarının sayısal değeri
Oturulan Evin Mülkiyet Durumu	Kendime/Eşime ait: 1, Lojman: 2, Kira: 3, Ev başka birine ait ama kira ödenmiyor: 4
Oturulan Evin Kira/Lojman Aylık Ücreti	Kira ya da lojmanda oturan ailelerin aylık kira/lojman ücretlerinin TL cinsinden değeri
Oturulan Evin Türü	Gecekondu: 1, Müstakil Ev: 2, Apartman Dairesi: 3
Okula Ulaşım	Servis: 1, Yaya Olarak: 2, Özel Araba ile: 3
Ailedeki Kişi Sayısı	Hanehalkında oturan kişi sayısı
Öğrenci Sayısı	Hanehalkındaki öğrenci sayısı
Yardım Alma Durumu	Evet: 1, Hayır: 2
Yardım Türü	Sivil Toplum Örgütü: 1, Şirket: 2, Belediye: 3, Müftülük: 4, Sosyal Dayanışma Vakfı: 5, Diğer: 6
Aylık Yardım Miktarı	Eğitim harcamaları için yardım alan ailelerin almış oldukları aylık yardım miktarının TL cinsinden değeri
Başarı Memnuniyeti	Evet: 1, Hayır: 2
Okul Türü	Kamu okulu: 1, Özel Okul: 2

Modelin bağımsız değişkenleri adımsal seçim yöntemi (stepwise selection) ile belirlenmiştir. Modele değişkenler tek tek eklenmiş ve en anlamlı değişkenlerle model oluşturulmuştur. Tablo 3.32’de modelde kullanılan değişkenlerle ilgili tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 3.32: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Harcama Miktarı	7336,25	5528,539
Öğrenci Cinsiyeti	1,53	0,499
Sınıf Düzeyi	2,58	1,125
Annenin Eğitim Düzeyi	4,99	1,266
Babanın Eğitim Düzeyi	5,58	1,051
Annenin Yaşı	39,61	5,226
Babanın Yaşı	43,46	7,437
Ailenin Aylık Ortalama Geliri	8056,98	4853,789
Kira/Lojman Aylık Gideri	279,55	395,481
Öğrenci Sayısı	2,12	0,835
Başarı Memnuniyeti	1,32	0,468

Tablo 3.32'ye göre, bir dönem boyunca yapılan eğitim harcamalarının ortalama miktarı 7336,25 TL'dir. Anket yapılan hanhalklarındaki öğrencilerin cinsiyetleri birbirlerine neredeyse eşittir. Hanhalklarının ortalama aylık gelirleri 8056,98 TL'dir. Kira ya da lojmanda yaşayan ailelerin aylık kira/lojman giderleri ise ortalama 279,55 TL olarak tespit edilmiştir.

Eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin analiz edilmesinde kullanılacak model kurulmadan önce değişkenler üzerinde normallik testi yapılmıştır. Tablo 3.33'de normallik testi anlamlılık düzeyi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.33: Çarpıklık-Basıklık Değerleri ve Kolmogorov-Smirnov Testi Anlamlılık Düzeyi Sonuçları

Değişken	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık(Kurtosis)	Kolmogorov-Smirnov (K-S)
			Prob
Öğrenci Cinsiyeti	-0,127	-1,989	0,000**
Sınıf Düzeyi	-0,118	-1,363	0,000**
Annenin Eğitim Düzeyi	-0,616	-0,247	0,000**
Babanın Eğitim Düzeyi	-1,202	1,379	0,000**
Annenin Yaşı	-0,285	1,376	0,000**
Babanın Yaşı	-1,666	1,034	0,000**
Ailenin Ortalama Aylık Geliri	1,712	1,441	0,000**
Kira-Lojman Aylık	1,324	1,318	0,000**
Öğrenci Sayısı	0,665	1,089	0,000**
Başarı Memnuniyeti	0,756	-1,431	0,000**

**P<0,01

Tablo 3.33’de K-S testi sonuçlarına göre, verilerde normallikten sapmalar olduğu gözlemlenmektedir ($p < 0,01$). Ancak çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında, bu değerlerin bütün değişkenlerde ± 2 aralığında olduğu görülmektedir. Tabachnick ve Fidell’e göre (2007: 81), çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 3,29$ aralığında olması normallik için yeterli bir durumdur. George ve Mallery’e (2010) göre ise, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması normallik dağılımı için kabul edilebilir bir durumdur. Dolayısıyla, normallik dağılım histogramları ve Q-Q dağılımları da incelendikten sonra, normallikten sapmaların aşırı bir şekilde olmadığı gözlemlenmiştir. Bu yüzden, analiz işlemleri için parametrik istatistik yöntemlerinin uygulanmasına karar verilmiştir.

Çalışmada, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında ilişki olup olmadığını açıklamak ve modele dâhil edilmesi düşünülen değişkenleri belirlemek için Pearson Kolerasyon Testi yapılmıştır. Pearson Korelasyon Testi Sonuçlarına göre modele dâhil edilen değişkenlerde herhangi bir sorun olmadığı gözlemlenmiştir. Tablo 3.34’de, değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyon testinin sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.34: Pearson Korelasyon Testi Sonuçları

Değişken	Harcama Miktarı	Öğrenci Cinsiyeti	Sınıf Düzeyi	Annenin Eğitim Düzeyi	Babanın Eğitim Düzeyi	Annenin Yaşı	Babanın Yaşı	Ailenin Aylık Ortalama Geliri	Kira-Lojman Aylık	Öğrenci Sayısı
Öğrenci Cinsiyeti	0,045									
Sınıf Düzeyi	0,122	0,052								
Annenin Eğitim Düzeyi	0,478	-0,004	-0,063							
Babanın Eğitim Düzeyi	0,473	0,018	0,068	0,743						
Annenin Yaşı	0,179	0,006	0,091	0,012	0,047					
Babanın Yaşı	0,135	-0,006	0,068	-0,025	0,069	0,643				
Ailenin Aylık Ortalama Geliri	0,578	0,001	-0,033	0,536	0,481	0,185	0,192			
Kira-Lojman Aylık	-0,088	-0,044	-0,122	0,109	-0,004	-0,125	-0,074	0,027		
Öğrenci Sayısı	-0,013	0,008	0,011	-0,286	-0,203	0,261	0,277	-0,001	-0,040	
Başarı Memnuniyeti	-0,092	-0,031	-0,116	-0,117	-0,160	0,093	0,089	-0,055	0,039	0,158

Eğitim harcaması miktarını etkileyen faktörlerin analizi için değişkenlerin ortak etkileşimlerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyi, korelasyon analizi ile tespit edilmektedir. Tablo 3.34’de görüldüğü gibi, çapraz tablolardan

ilişki değerleri genellikle düşük çıkmıştır. Dolayısıyla modele dâhil edilen değişkenlerde herhangi bir sorun olmadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda, değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları incelendiğinde, negatif değere sahip en yüksek katsayının -0,286 olduğu görülmektedir. Bu durum, annenin eğitim düzeyi ve öğrenci sayısı arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, babanın eğitim düzeyi ve öğrenci sayısı arasında da negatif yönde bir ilişki söz konusudur. Bu iki değişken arasındaki korelasyon katsayısı da -0,203'dür. Pozitif korelasyonun en yüksek çıktığı değer 0,743'dür. Bu değer babanın eğitim düzeyi ile annenin eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte annenin yaşı ve babanın yaşı arasında da pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu iki değişken arasındaki korelasyon katsayısı da 0,643'dür. Ailelerin aylık gelirleri ile eğitim harcaması miktarları arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. Bu değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı ise 0,578'dir. Bununla birlikte, annenin eğitim düzeyi ile ailenin aylık ortalama geliri arasında da pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Bu iki değişken arasındaki korelasyon katsayısı ise, 0,536'dır. Babanın eğitim düzeyi ile ailenin aylık ortalama geliri arasındaki korelasyon katsayısı ise, 0,481'dir. Diğer tüm değişkenler arasında da negatif ve pozitif korelasyon tespit edilmiş ancak bu korelasyon katsayıları istatistiki açıdan önemli bulunmamıştır. Özel okul ücretleri, eğitim harcaması miktarını doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, okul türü değişkeni, eğitim harcamalarını belirleyici bir faktör olarak görülmediğinden modele dahil edilmemiştir. Tablo 3.35'de Erzurum'da hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin tespiti için oluşturulan çoklu regresyon modelinin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.35: Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli Sonuçları

Değişken	Notasyon	Parametre	Katsayı	Standart Hata
Sabit	S	β_0	-8929,900	1613,810
Öğrenci Cinsiyeti	ÖC	β_1	337,540	298,426
Sınıf Düzeyi	SD	β_2	579,154*	136,421
Annenin Eğitim Düzeyi	AED	β_3	829,686*	196,148
Babanın Eğitim Düzeyi	BED	β_4	698,172*	220,300
Annenin Yaşı	AY	β_5	80,862*	37,937
Babanın Yaşı	BY	β_6	-18,275	26,782
Ailenin Aylık Ortalama Geliri	AOG	β_7	0,465*	0,038
Kira-Lojman Aylık Gider	KLG	β_8	-1,296*	0,386
Öğrenci Sayısı	ÖS	β_9	356,994**	197,878
Başarı Memnuniyeti	BM	β_{10}	-247,797	327,980
	R^2		0,652	
	F İstatistiği		58,808	
	Prob, F İstatistiği		0,000000	
	Durbin Watson İstatistiği		1,061	

Not: *,** sırasıyla %1 ve %5 önem düzeyinde katsayının anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.34'e bakıldığında, çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre oluşturulan model aşağıdaki gibidir:

$$\hat{Y} = -8929,9 + 337,540 \text{ ÖC} + 579,154 \text{ SD} + 829,686 \text{ AED} + 698,172 \text{ BED} + 80,862 \text{ AY} - 18,275 \text{ BY} + 0,465 \text{ AOG} - 1,296 \text{ KLG} + 356,994 \text{ ÖS} - 247,797 \text{ BM} + \hat{u}_i$$

Modeldeki değişkenlerin işaretleri ekonomik teoriye uygundur. Çoklu doğrusal regresyon modeli sonuçlarına göre, sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, ailenin aylık ortalama geliri değişkenleri %1 önem düzeyinde anlamlıdır. Aynı zamanda; sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ve ailenin aylık ortalama geliri eğitim harcaması miktarı üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Kira/Lojman giderleri değişkeni %1 önem düzeyinde anlamlıdır ve eğitim harcaması miktarını negatif yönde etkilemektedir. Ailedeki öğrenci sayısı değişkeni ise %5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur ve eğitim harcaması üzerinde pozitif etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, öğrencinin cinsiyeti, babanın yaşı ve başarı memnuniyeti değişkenleri istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 3.2'deki öğrenci cinsiyet dağılımını gösteren frekans ve yüzde değerlerine bakıldığında, kız öğrencilerin 378 kişi olduğu ve örneklemin %46,8'ini oluşturduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin ise 429 kişi olduğu ve örneklemin %53,2'sini oluşturduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla erkek öğrenciler çoğunluktadır. Bu nedenle modelin sonuçlarına göre, ailede erkek öğrenci sayısı 1 kişi artığında, hanhalklarının eğitim harcamaları miktarında yaklaşık 337,540 TL artış olmaktadır.

Çoklu doğrusal regresyon modeli sonuçlarına bakıldığında sınıf düzeyi değişkeninin eğitim harcaması miktarı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça (bir üst sınıfa geçildikçe), hanhalklarının eğitim harcaması miktarında yaklaşık olarak 579,174 TL artış olmaktadır. Örneklemdenki öğrenciler 5,6,7 ve 8. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Lise sınavlarına hazırlık için yapılan sınavların varlığı ve bu sınavlara hazırlık için ek harcamaların yapılması, üst sınıfa geçtikçe harcamaların artması durumunu desteklemektedir.

Annenin eğitim düzeyindeki bir birimlik artış, hanhalklarının eğitim harcamaları miktarını 829,686 TL artırmaktadır. Benzer şekilde, babanın eğitim düzeyindeki bir birimlik artış, hanhalklarının eğitim harcamaları miktarı üzerinde 698,172 TL'lik bir

artıŖa neden olmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin eğitim d¼zeyleri arttıka, daha fazla eğitim harcaması yapıldığı g¼r¼lmektedir.

Hanehalklarında yaŖayan annelerin yaŖlarındaki bir birimlik artıŖ, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarında yaklaşık 80,862 TL artıŖa neden olmaktadır. Annelerin yaŖının artmasıyla eğitim harcamaları miktarı ¼zerinde meydana gelen bu artıŖ, yaŖça b¼y¼k annelerin gen¼ annelere g¼re daha fazla eğitime yatırım yaptıklarını g¼stermektedir. Babanın yaŖında meydana gelen bir birimlik artıŖ ise, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarını 18,275 TL azaltmaktadır. Babaların yaŖının artmasıyla eğitim harcamaları miktarında meydana gelen bu azalma, gen¼ babaların yaŖı ileri babalara g¼re eğitime daha fazla yatırım yaptığını g¼stermektedir.

Hanehalklarının ortalama aylık gelirlerindeki bir birimlik artıŖ, onların eğitim harcamaları miktarlarını yaklaşık olarak 0,465 TL artırmaktadır. Gelirleri artan aileler daha fazla eğitim harcaması yapmaktadır. ¼st gelir grubundaki aileler, çocuklarının eğitimi i¼in daha fazla kaynak ayırabilmekte ve daha çok harcama yapabilmektedirler. Alt gelir grubundaki aileler ise eğitim harcamaları i¼in daha az kaynak ayırabilmektedirler.

Aylık kira-lojman gideri ve eğitim harcamaları miktarı arasında negatif bir iliŖki s¼z konusudur. Kira-lojman giderindeki bir birimlik artıŖ, hanehalklarının eğitim harcaması miktarlarında 1,296 TL'lik bir azalıŖa sebep olmaktadır. Kira ya da lojman gideri olan aileler çocukları i¼in daha az eğitim harcaması yapmaktadır.

Hanehalklarında yaŖayan ¼đrenci sayısındaki bir birimlik artıŖ, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarını yaklaşık olarak 356,994 TL artırmaktadır. Ailedeki ¼đrenci sayısı arttıka, ailenin eğitim harcamaları i¼in ayırması gereken tutar da artmaktadır.

Hanehalklarındaki ebeveynlerin, çocuklarının derslerine olan ilgi ve baŖarılarından memnun olup olmama durumları Tablo 3.22'de verilmiŖtir. Ailelerin %67,7'si çocuklarının baŖarisından memnun olduklarını belirtmiŖlerdir. Çoklu regresyon modeli sonu¼larına g¼re ise, ebeveynlerin baŖarı memnuniyetlerindeki bir birimlik artıŖ, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarını yaklaşık olarak 247,797 TL azaltmaktadır. Ebeveynler çocuklarının baŖarisından memnun ise, daha az eğitim harcaması yapmaktadır. Bu durum, çocuklarının baŖarisından memnun olan ailelerin ek harcamalar yapmadıklarını g¼stermektedir.

Regresyon sonu¼larının g¼sterildiđi Tablo 3.35'de, R^2 değerinin 0,652 çıktığı g¼r¼lmektedir. Bu değer modele dâhil edilen bağımsız deđiŖkenlerin bağımlı deđiŖkeni

%65 oranında açıklayabildiğini göstermektedir. Aynı zamanda modelin, %1 önem düzeyinde istatistiki açıdan bir bütün olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmaktadır. (Prob.(F İstatistiği) = 0.000) Tablo 3.35’de Durbin-Watson İstatistiği değerinin 1,061 çıktığı görülmektedir. Bu değer 1’in üzerinde çıktığından, hata terimleri arasında otokorelasyon sorununun da olmadığı tespit edilmiştir.

Modelde çoklu doğrusal bağlantı sorunun tespiti için Variance Inflation Factors (VIF) testi kullanılmıştır. VIF değerlerinin 5’den küçük olması durumunda çoklu doğrusal bağlantı sorunun olmadığı, VIF değerlerinin 10’dan küçük olması durumunda önemli bir doğrusallık probleminin olmadığı sonucuna varılmaktadır (Asteriou, 2006: 95). Çoklu doğrusal bağlantı sorununun tespit edilmesi için VIF testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 3.36’da verilmiştir.

Tablo 3.36: Çoklu Doğrusal Bağlantı Tespiti İçin VIF Testi

DEĞİŞKEN	VIF Değeri
Öğrenci Cinsiyeti	1,005
Sınıf Düzeyi	1,067
Annenin Eğitim Düzeyi	2,790
Babanın Eğitim Düzeyi	2,427
Annenin Yaşı	1,780
Babanın Yaşı	1,796
Ailenin Ortalama Aylık Geliri	1,548
Kira/Lojman Aylık Gideri	1,056
Öğrenci Sayısı	1,237
Başarı Memnuniyeti	1,067

Tablo 3.36’da, çoklu doğrusal bağlantı tespiti için yapılan test sonuçlarına göre VIF değerleri 5’in altında çıkmıştır. Dolayısıyla modeldeki değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantının olmadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda VIF değerlerinin 10’un altında olması da önemli bir doğrusallık probleminin olmadığını göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Eğitim, beşeri sermaye içindeki en önemli unsurdur. Kişilerin bilgi düzeylerini ve yeteneklerini artırmanın yanı sıra ekonomik kalkınmanın sağlanmasında da etkili olan eğitimin, hem yatırım hem de tüketim özelliği bulunmaktadır. Kısa vadede bireylere anlık faydalar sağlayan eğitim, bir tüketim malı özelliği göstermektedir. Eğitim aynı zamanda, bireylerin geleceğine yön verme ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunma gibi nedenlerle yatırım malı olarak da değerlendirilmektedir. Eğitimin faydalarından biri de bireylerin gelir düzeylerinde meydana getirdiği artıştır. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireyler daha iyi iş olanaklarına sahip olmaktadır. Daha iyi iş olanakları ise, onlara daha fazla gelir sağlamaktadır. Bu nedenle dünyanın pek çok yerinde kaliteli eğitim büyük önem taşımaktadır. Eğitilmiş bir nüfus, eğitilmemiş bir nüfusa göre üretkenlik açısından daha iyi bir durumda olduğu için gelir düzeyi olarak da daha üst bir seviyededir. Toplumlarda eğitim seviyesi ve gelir dağılımı arasında çift yönlü doğrusal bir ilişki söz konusudur. Eğer bir toplumda gelir dağılımı dengesizse, bu durum eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olmaktadır. Eğitimde fırsat eşitsizliği ise, yetenekli ve başarılı bazı bireylerin sırf gelir yetersizliğinden dolayı haksız rekabete maruz kalmalarına yol açmaktadır. Konuya diğer taraftan bakacak olursak, toplumun gelir düzeyinin artması, bahsi geçen eğitimde fırsat eşitsizliğinin en aza indirgenmesini sağlayacak ve bireylerin tamamının kaliteli eğitim almasını olası kılacaktır.

Eğitim yarı kamusal bir mal niteliği taşımaktadır (Akalin,2000: 236-237). Yarı kamusal mal ve hizmetler, piyasa aracılığıyla üretilmektedirler ancak fayda ve maliyetleri devleti de ilgilendirmektedir.

Beşeri sermayenin üretim sürecinde fiziki sermayenin önüne geçmesi dolayısıyla eğitimin de önemi artmıştır. Çünkü eğitim işgücünün verimliliğini artırmakta ve ekonomik büyümeyi sağlamaktadır. Bu da beşeri sermaye yatırımlarında eğitimin önemini göstermektedir.

Eğitim nitelikli işgücünün sağlanmasında etkili olduğundan; istihdamın sağlanmasında da oldukça etkilidir. Ekonomik büyümenin ve kalkınmanın sağlanabilmesi

için öncelikle eğitimi düzenleyici akılcı politikaların uygulanması gerekmektedir. Zira ekonomideki iyileşmenin sağlanabilmesi, eğitimdeki iyileşmeye bağlıdır.

Eğitimin maliyeti eğitim hizmetini alabilmek için yapılan tüm harcamaları kapsamaktadır. Eğitim harcamalarının çoğu kamu tarafından karşılanırsa da hanehalklarının eğitim harcaması yapması kaçınılmaz bir durumdur. Eğitim harcamalarına hanehalklarının katılması ise eğitimde eşitsizliğe yol açmaktadır. Zengin ailelerin çocukları için daha kaliteli bir eğitim hizmeti satın alabilmesi onlar için bir avantajken, bu durum yoksul ailelerin çocukları için bir dezavantaja dönüşmektedir. Ailelerin gelir düzeyi, onların eğitim harcamalarını etkileyen en önemli faktördür. Ayrıca eğitimin getirisi, işgücü piyasasının durumu, anne babanın eğitim düzeyi ve meslekleri, öğrencilerin cinsiyetleri eğitim harcamalarını etkileyen önemli faktörlerdir.

Devletlerin eğitime vermiş oldukları önem eğitim harcamalarına ayırdıkları kaynak ile doğru orantılıdır (Ünal,1996: 309-310). Konsolide bütçe büyüklüklerinin toplam eğitim harcamalarına oranı gelişmiş ülkelerde %5 iken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde %3,5 gelişmemiş ülkelerde ise %2 civarındadır (Balçı,2005: 47). Türkiye’de eğitim hizmetleri genellikle kamu tarafından karşılanmaktadır. Eğitimin finansmanı da büyük ölçüde devlet tarafından sağlanmaktadır. Eğitim seviyelerine göre GSYH’den eğitim için ayrılan kaynakların oranına bakıldığında, Türkiye’nin eğitimin tüm seviyelerinde OECD ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Ayrıca, Türkiye’de okullulaşma oranlarının da OECD ortalamasının altında olduğu dikkat çekmektedir.

Literatüre bakıldığında, hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin araştırıldığı çalışmalarda, genellikle Tobit model ve Çoklu Regresyon Modeli ile analiz yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı I. Döneminde Erzurum ilinde, hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları analiz edilmiştir. Okul türü ve sınıf düzeyine göre eğitim harcaması türleri tespit edilmiştir. Hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin belirlenebilmesi için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Fonksiyon biçimi olarak doğrusal model kullanılmış ve en küçük kareler yöntemi ile analiz edilmiştir. Modelin bağımsız değişkenleri adımsal seçim yöntemi (stepwise selection) ile belirlenmiştir. Modele değişkenler tek tek eklenmiş ve en anlamlı değişkenlerle model oluşturulmuştur.

Kamu okuluna giden öğrencilerin ailelerinin, en çok eğitim-öğretim malzemeleri için harcama yaptıkları tespit edilmiştir. Eğitim-öğretim malzemeleri için yapılan harcamalar, çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin toplam eğitim harcamalarının %20,64'ünü oluşturmaktadır. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının %61,87'sini özel okul ücreti oluşturmaktadır. İki okul türünde de yapılan toplam eğitim harcamalarının büyük bir kısmı eğitim-öğretim malzemeleri için yapılmıştır. Ayrıca ulaşım için yapılan harcamalar, kıyafet harcamaları, özel ders ücreti ve öğrenciye verilen harçlık iki okul türünde de yüksek oranlardaki harcama türleridir.

Kamu okullarında 5, 6 ve 7. Sınıf öğrencileri için yapılan eğitim harcamalarının büyük bir kısmını eğitim-öğretim malzemeleri oluşturmaktadır. Kamu okullarına giden 8. Sınıf öğrencileri için yapılan eğitim harcamalarının %33,38'i, özel ders için yapılan harcamalardır. Lise sınavlarına hazırlık yapan öğrencilerin ailelerinin, özellikle 8. Sınıf öğrencileri için özel derse yüksek oranda kaynak ayırmaları dikkat çekicidir.

Özel okullarda tüm sınıf düzeylerinde, eğitim harcamalarının büyük bir kısmını özel okul ücreti oluşturmaktadır. Eğitim-öğretim malzemeleri için yapılan harcamalar tüm sınıf düzeylerinde eğitim harcama türleri içinde ikinci sırada yer almaktadır. Özel ders ücreti 8. Sınıf öğrencilerinin eğitim harcamaları içinde, kamu okullarına benzer şekilde daha yüksek oranda çıkmıştır. Özel okullardaki 8. Sınıf öğrencilerinin toplam eğitim harcamalarının %11.87'sini özel ders ücreti oluşturmaktadır.

Hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyeceği düşünülen öğrenci cinsiyetinin beklenti ile uyumluluk göstererek, eğitim harcamalarını pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Hanehalkının çocuklarının kız veya erkek olması yapılan eğitim harcamalarını etkilemektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde aileler, erkek çocuklarının eğitime daha fazla önem vermektedir. Aileler, erkek çocuklarının gelecekte ailenin ekonomik yükünü azaltacağını düşünmektedirler. Kız çocuklarının ise evlenip gideceği düşüncesi, ailelerin genellikle erkek öğrencilerin eğitime yatırım yapmasına neden olmaktadır (Yolcu, 2011: 25). Erzurum ilinde yapılan bu çalışmada da, erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Öğrenci cinsiyetinin eğitim harcamaları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, sınıf düzeyi eğitim harcamalarının önemli belirleyicilerinden biridir. Eğitim harcama miktarı bir dönem boyunca, 345-1000 TL eğitim harcaması yapan toplam 62 öğrenciden 23'ü 7. sınıf öğrencisiyken, yalnızca 6'sı 8.

sınıf öğrencisidir. Bu harcama grubunun %37.1'ini 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bir dönem boyunca 17001-19000 TL eğitim harcaması yapan 28 kişiden 22'si 8. sınıf öğrencisidir. Dolayısıyla bu harcama grubunun %78,6'sını 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Aynı zamanda bir dönem boyunca 19001 TL'nin üzerinde eğitim harcaması yapan 13 kişiden 7'si de 8. sınıf öğrencisidir. Ailelerin yapmış oldukları eğitim harcaması miktarı, çocukların öğrenim gördüğü sınıf düzeyine göre değişiklik göstermektedir. Kahveci (2009), yapmış olduğu çalışmada ailelerin, 6. sınıfta okuyan her bir öğrenci için 2.291 YTL, 7. sınıfta okuyan her bir öğrenci için 2077 YTL ve 8. Sınıfta okuyan her bir öğrenci için 3808 YTL harcama yaptıklarını tespit etmiştir. Ulusoy (2013), yaptığı çalışmada, çocukları ilköğretim 3. Sınıfa giden ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının, çocukları 2. Sınıfa giden ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarından daha fazla olduğunu belirlemiştir. Ayrıca, çocukları 8. Sınıfa giden ailelerin, çocukları 2.sınıfa giden ailelerden daha fazla eğitim harcaması yaptıklarını ifade etmiştir.

Annenin eğitim düzeyi ve eğitim harcamaları miktarı arasında anlamlı pozitif bir ilişki söz konusudur. Annenin eğitim seviyesi yükseldikçe yapılan eğitim harcamalarının miktarında artış olduğu tespit edilmiştir. Bu durum eğitilmiş annelerin çocukları için daha fazla eğitim harcaması yaptığını göstermektedir. Eğitim düzeyi, yüksekokul/üniversite olan anneler, eğitim düzeyi ilkokul olan annelerden daha fazla eğitim harcaması yapma eğilimindedirler.

Babanın eğitim düzeyinin yükselmesi de, eğitim harcamaları üzerinde belirleyici olarak tespit edilmiştir. Tilak (2002), yaptığı bir çalışmada, aile reisi olarak babanın eğitim seviyesi ile öğrenci başına yapılan eğitim harcaması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Tomul (2008) ise yaptığı bir çalışmada, aile reisinin eğitim düzeyinin artmasının, çocuğa yapılan eğitim harcamalarını artırdığı sonucuna varmıştır. Bu sonuç çalışmamızda elde edilen sonuçla paralellik göstermektedir.

Analiz sonuçlarına göre, annenin yaşı ve eğitim harcamaları miktarı arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Annelerin yaşı arttıkça, eğitim harcamaları miktarında da artış olduğu tespit edilmiştir. Babanın yaşı ile eğitim harcaması miktarı arasında ise negatif bir ilişki söz konusudur. Hane reisinin yaşının artmasıyla birlikte eğitim harcama miktarının azalması, yaşı daha büyük olan aile reisinin emekli olması ihtimaliyle ilişkilendirilebilir. Aile reisi 50 yaş ve üstü ya da emekli olan ailelerde, kişilerin eğitime daha fazla önem vermelerini sağlayacak politikalar geliştirilmelidir.

Eđitim harcamaları miktarını etkileyebileceği dűşünölen değişkenlerden olan hanehalkının geliri, iktisadi beklenti ile uyumluluk göstererek eğitim harcamaları miktarını pozitif yönde etkilemiştir. Köktař (2009), ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını incelemiş ve en fazla eğitim harcamasının İstanbul'daki aileler tarafından yapıldığını tespit etmiştir. İstanbul'da araştırma kapsamındaki ailelerin yaklaşık %80'inin orta ve üst gelir grubunda yer alması, onların daha çok eğitim harcaması yapmasına neden olmaktadır. Ege Bölgesi de eğitim harcamalarının en çok olduğu ikinci bölge olarak tespit edilmiştir. Ege Bölgesinde yer alan ailelerin yaklaşık %63'ünün orta ve üst gelir grubunda yer aldığı görölmüştür. Eđitim harcamalarının gelire oranının en düşük olduğu bölgeler, Güneydođu Anadolu Bölgesi, Ortadođu Anadolu Bölgesi ve Kuzeydođu Anadolu Bölgesi olarak bulunmuştur. Bu bölgelerde eğitim harcamalarının gelire oranı sırasıyla %0,7, %0,5 ve %0,2'dir. Bu oranlar, Türkiye ortalaması %1,5'in altında çıkmıştır. Ailelerin gelir düzeylerinin düşük olması, yapılan eğitim harcamalarının oranını azaltmaktadır.

Hanehalklarının aylık-kira-lojman giderleri ile eğitim harcamaları miktarları arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Aylık kira-lojman gideri arttıkça ailelerin eğitim harcaması yapma eğilimleri azalmaktadır. Aylık olarak kira ya da lojman gideri olan ailelerin, aylık harcamalarının artması nedeniyle eğitim için yaptıkları harcamaları azalttıkları düşünölmektedir. Ulusoy (2013) yapmış olduğu araştırmada, evin kira tutarı ile ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Aylık 251-500 TL arası kira gideri olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının, 250 TL ve altı kira gideri olan ailelerin yapmış olduğu eğitim harcamalarından daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Ulusoy (2013), kira giderleri ve eğitim harcamaları arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ancak çalışmamızda bu ilişkinin negatif olduğu görölmektedir.

Eđitim harcamaları miktarı üzerinde etkisinin olacağı dűşünölen değişkenlerden olan hanedeki öğrenci sayısının, beklentilere uygun olarak eğitim harcaması miktarını artırdığı gözlemlenmiştir. Ailedeki öğrenci sayısının artması, ailelerin daha çok eğitim harcaması yapmasına neden olmaktadır. Hanede birden çok öğrencinin bulunduğu ailelerde eğitimin maliyeti, tek bir öğrencinin bulunduğu ailelere göre daha fazladır. Literatürde yapılan birçok çalışmada hanehalkındaki öğrenci sayısının artması, eğitim harcamaları miktarını artıran önemli bir değişkendir.

Ailelerin çocuklarının derslerine olan ilgisinden/başarisından memnun olup olmama durumu, eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerden biri olarak tespit edilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının başarısı üzerindeki memnuniyetleri arttıkça, eğitim harcaması yapma eğilimleri azalmaktadır. Çocuklarının derslerine olan ilgisinden ve başarısından memnun olan aileler, eğitim harcaması yapma ihtiyacı duymamaktadırlar. Öğrencinin çok fazla destek almadan da başarılı olabileceğini düşünen anne-babalar, özel derslere ve ek harcamalara ihtiyaç duymadıklarından daha az eğitim harcaması yapmaktadırlar. Literatüre bakıldığında, başarı memnuniyeti değişkeni herhangi bir çalışmada incelenmemiştir. Bu değişken, eğitim harcamalarını etkileyen faktörler içinde daha önceden çalışılmamış olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Bu çalışmada çocuklarını kamu ve özel okula gönderen ailelerin yalnızca ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları analiz edilmiştir. Okul öncesi, ilkokul, lise ve yükseköğretim düzeyleri analizlere dâhil edilmemiştir. Ayrıca 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı I. Dönemin 'de yapılan eğitim harcamalarının verileri kullanılmıştır.

Türkiye'de hanehalklarının eğitim harcamalarının analiz edildiği çeşitli araştırmalar yapılmış olmasına rağmen bu araştırma, konuyla ilgili yapılmış sınırlı araştırmalardan biridir. Özellikle Erzurum ilinde ortaöğretim düzeyinde eğitim harcamalarını analiz eden ilk çalışma olması nedeniyle önemlidir.

Bu çalışmada ulaşılan bulgu ve sonuçlara göre, özellikle Erzurum ilinde hanehalklarının sosyoekonomik özellikleri eğitim harcamalarını etkilediği için, bu özellikler göz önüne alınarak eğitim alanında iyileştirmelere gidilmelidir.

Ortaokul düzeyinde eğitim parasız olsa dahi, gelir düzeyi çok düşük aileler için hala çok masraflıdır. Bu yüzden ortaokul öğrencilerinin sosyo-ekonomik özellikleri araştırılarak, çok düşük gelirli aileler için eğitimi teşvik edici kolaylıklar sağlanmalıdır.

Hanehalklarının yapmış oldukları eğitim harcamalarının, toplam harcamalar içindeki payı oldukça düşüktür. Eğitimin kişilere ve topluma olan getirisinin uzun vadede gerçekleşmesi, eğitim için yapılan harcamaların az olmasına neden olmaktadır. Bu konuda kişiler ve toplum bilinçlendirilmeli eğitime yapılan yatırımlar teşvik edilmelidir.

Eğitim her ne kadar kamusal bir hizmet olsa da, eğitim harcamalarının finanse edilmesinde ailelerin de payı oldukça yüksektir. Eğitimde sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için, eğitim harcamalarının öğrenci ailelerine bırakılmaması

gerekmektedir. Her bireyin eşit kalitede eğitime erişiminin sağlanabilmesi için, eğitim harcamalarının tamamen devlet tarafından finanse edilmesi oldukça önemlidir.

Bu araştırmada, Erzurum ilinde kamu ve özel ortaokullarına giden öğrencilerin eğitim harcamaları analiz edilmiştir. Bu nedenle, ailelerin ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları, hanehalklarının eğitim harcamalarının sadece bir kısmını oluşturmaktadır. İleride konuyla ilgili; okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretimi de içine alan daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Elif Öznur ve diğlerleri (2016), “An Empirical Analysis of Household Education Expenditures in Turkey”, **International Journal of Educational Development**, 51(2016), ss. 23-35.
- Acerenza, Santiago, Gandelman, Nestor (2017), “Household Education Spending in Latin America and the Caribbean: Evidence from Income and Expenditure Surveys”, **Inter-American Development Bank Department of Research and Chief Economist**, IDB Working Paper Series 773.
- Adem, Mahmut (1981), **Eğitim Planlaması**, 2.Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Adem, Mahmut (1993a), “Ulusal Eğitim Politikamız”, **III. İzmir İktisat Kongresi, 4-7 Haziran 1992, Sosyal Değişim ve Sosyal Gelişme Stratejileri DPT Yayını, Ankara**, ss. 39-53.
- Adem, Mahmut (1993b), **Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Adem, Mahmut (1997), **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**, Bilim Matbaası, Ankara.
- Afşar, Muharrem (2009), “Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(1), ss. 85-98.
- Akalın, Güneri (2000), **Kamu Ekonomisi**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Akça, Şafak (2002), **Ailelerin İlköğretim Kademesinde Yaptıkları Eğitim Harcamaları (Ankara İli Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akçacı, Taner (2013), “Eğitim Harcamalarının İktisadi Büyüme Etkisi”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4(5), ss. 65-79.
- Akın, Uğur (2009), “Türkiye’de Eğitim Bütçesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı**, Sayı: 184, ss. 8-25.

- Akkaya, Şahin ve Pazarlıoğlu M. Vedat (2000), **Ekonometri I**, 4.Baskı, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Akyüz, Yahya (2013), Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2013, 25.Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Albayrak, Ali Sait (2005), “Çoklu Doğrusal Bağlantı Halinde En Küçük Kareler Tekniğinin Alternatifi Yanlı Tahmin Teknikleri ve Bir Uygulama”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1), ss. 105-126.
- Altuntaş Sarıbal, Yıldız (2005), **İlköğretim Okullarının Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Düzeyleri (Van İli Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Andreou, Sofia N. (2012), “Analysis of Household Expenditure on Education in Cyprus”, **Cyprus Economic Policy Review**, 6(2), ss. 17-38.
- Anonim (2013), “Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve Ailelere Maliyeti Raporu”, **İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (ISMMMO)**, sayı: 2013/07, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/basin/2013/yazilibasin/05052013/T%C3%BCrkiye%E2%80%99de%20E%C4%9Fitim%20Harcamalar%C4%B1%20ve%20Ailelere%20Maliyeti%20Raporu%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.pdf> (18.03.2019).
- Arthaud, Kamoltip (2008), **Household Expenditure for Children’s Education**, A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy (Population and Development) School of Applied Statistics National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.
- Aslan, M. Hanifi (2002), “Eğitim Finansmanının Ekonomi Poliğiği ve Yükseköğretimde Adil ve Etkin Finansman Politikaları”, **Liberal Düşünce**, 28(7), ss. 225-246.
- Asterio, Dimitrios (2006), **Applied Econometrics: A Modern Approach Using Eviews and Microfit**, New York: Palgrave Macmillan.
- Ataç Özgü, Mükerrerem (2006), **İktisadi Kalkınma Bakımından Beşeri Sermaye Yatırımları, Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Ayrançöl, Zülküf ve Mustafa Tekdere (2014), “Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi”, **EUL Journal of Social Sciences LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(2), ss. 2-30.
- Balcı, Ali (2005), **Açıklamalı Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Tek Ağaç Yayınları, Ankara.
- Başaran, İbrahim Ethem (2006), **Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi**, Ekinoks Yayınları, Ankara.
- Bates, Tony A.W. (1995), **Technology Open Learning and Distance Education London**, Routledge, New York.
- Baum, Sandy ve diğerleri (2010), “Education Pays 2010 The Benefits of Higher Education for Individuals and Society”, **CollageBoard Advocacy&Policy Center**, 45 Columbus Avenue, New York.
- Bayar, Ayşe Aylin ve İlhan, Bengi Yanık (2016), “Determinants of Household Education Expenditures: Do Poor Spend Less on Education?”, **Topics in Middle Eastern and African Economies**, 18(1), ss. 83-111.
- Baykal, Özgür (2006), **1980 sonrası Türkiye’de Kamu Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)**, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Benson, C. (1994), **Eğitimin Finansmanı Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar**, Çev. Yüksel Kavak ve Berrin Burgaz, Pegem Yayınları, Ankara.
- Bernal, J. (2013), “Eğitimde Özelleştirmenin Sonucu”, Çev. Hüseyin Yolcu, **Eleştirel Pedagoji**, 25(5), ss. 49-58.
- Beydoğan, Ömer (2006), “Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımına Yönelik Modeller ve Yaklaşımlar”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 7(1), ss. 75-90.
- Bray, Mark (1996), “Counting The Full Cost Parental and Community Financing of Education in East Asia, The World Bank, Washington.
- Bray, Mark (1999), “The Private Costs of Public Schooling: Household and Community Financing of Primary Education in Combodia”, Unesco, Paris.

- Bray, Mark (2003), "Community Initiatives in Education: Goals, Dimensions and Linkages with Governments", **Compare: A Journal of Comparative and International Education**, 33(1), ss. 31-45.
- Brunello, Giorgio ve Comi, Simona (2004), "Education and Earnings Growth: Evidence from 11 European Countries", **Economics of Education Review**, 23(1), ss. 75-83.
- Bulutoğlu, Kenan (1997), **Kamu Ekonomisine Giriş**, 5. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Büyüköztürk, Şener (2018), **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum**, 24.Baskı, Ankara, Pegem Akademi.
- Büyükkuysal, Mustafa Çağatay ve Öz, İbrahim İlker (2016), "Çoklu Doğrusal Bağıntı Varlığında En Küçük Karelere Alternatif Yaklaşım: Ridge Regresyon", **Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 6(2), ss. 110-114.
- Canpolat, Naci (2000), "Türkiye'de Beşeri Sermaye Birikimi ve Ekonomik Büyüme", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 18(2), ss. 265-281.
- Chung, Young Sook, Choe, Minja Kim (2001), "Sources of Family Income and Expenditure on Children's Private, After-School Education in Korea", **International Journal of Consumer Studies**, 25(3), ss. 193-199.
- Coombs, Philip H. ve Hallak Jacques (1987), "Cost Analysis in Education: A Tool for Policy and Planning, **World Bank Publication**, The Johns Hopkins University Press, London.
- Çakmak, Özlem (2008), "Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi", **D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 11, ss. 33-41.
- Çalcalı, Önder (2009), **Türkiye'de 1990 Sonrası Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Önemi (1990-2007)**, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Çalışkan, Şadan (2007), "Eğitimin Getirisi (Uşak İli Örneği)", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, 12(2), ss. 235-252.

- Çapanoğlu, Rukiye (2017), **OECD Ülkelerinde Eğitim Dışsallıklarının Modellenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat ABD, Mersin.
- Çolak, Murat (2010), “Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi”, **Kamu-İş Dergisi**, 11(3), ss. 109-125.
- Collins, M. (1986), **Sampling**, Consumer Market Research Handbook, (Editör: R. Worcester ve ark. 1986)
- Çondur, Funda ve Bölükbaş, Mehmet (2014), “Türkiye’de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Amme İdaresi Dergisi**, 47(2), ss. 77-93.
- Dal, Emel (2014), **Ekonomik Büyüme ve Eğitim Harcamaları İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Demir, Evrim (2006), **İlköğretim Hizmetinin Özel ve Kamu Kesimince sunulmasının Etkinliğinin Ölçülmesi: Denizli Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Demir, Osman ve diğerleri (2006), “İçsel Büyümede İçselleşme Süreçleri: Türkiye Örneği”, **D.E.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 21(1), ss. 27-46.
- Denison, Edward (1985), “Trends in Economic Growth, 1929-1982”, **Brookings Institution**, Washington Dc.
- Doğan, Üzeyme (1998), “İstihdam-Verimlilik-Eğitim İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 52(1), ss. 229-234.
- Doğrul, A. Naci (2009), “Ekonomik Büyümede Eğitim Harcamalarının Etkisi: Panel Veri Analizi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 25, ss. 175-184.
- DPT, (2000), **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001-2005**, Ankara.
- DPT, (2009), **Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.

- Duman (2012), **Impacts of Remittances on Child Human Capital Investment, Educational Expenditure and Living Conditions of Households: Evidence from Turkey**, Submitted to the Graduate School of Arts and Social Sciences in the partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts Sabancı University, İstanbul.
- Durgun, Özlem (2002), **Küreselleşen Dünyada Kalkınma Süreci Bağlamında Eğitim Harcamaları ve Türkiye**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Durmuş, Büşra (2016), **Konut Fiyatlarını Etkileyen Parametrelerin Çoklu Regresyon Analizi Yöntemiyle İrdelenmesi Ve Kentsel Dönüşüme Katkıları**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Egeli, Haluk, Hayrulloğlu, Betül (2014), “Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 51(593), ss.93-108.
- Eğilmez, Mahfi (2017), **Mikro Ekonomi**, 4. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eker, Aytaç (2005), **Kamu Maliyesi**, Birleşik Matbaacılık, İzmir.
- Ekinci, C. Ergin (2009), “Türkiye’de Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri”, **Eğitim ve Bilim**”, 34(154), ss. 120-133.
- Ergen, Hüseyin (1999), “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik Büyümeye Katkısı”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 10(35), ss. 21-52.
- Ergün, Mustafa (2011), “Eğitim ve Kalkınma”, **3. Sosyal Bilimler Sempozyumu**, ss. 1-15.
- Erkal, Mustafa (1997), **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, Der Yayıncılık, İstanbul.
- Eroğlu, Ayşe Aktaş (2001), **Türkiye’de Eğitime Ayrılan Kaynaklar ve İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- European Commission Report (ECR) (2005), Private Household Spending on Education and Training Final Project Report, Retrieved September 15, 2010 from http://ec.europa.eu/education/pdf/doc274_en.pdf.

- Galton Francis (1886), “Regression Towards Mediocrity in Hereditary Stature”, **Journal of Anthropological Institute of Great Britain and Ireland**, 15(1), ss. 246–263
- Geçer, Zafer ve Başer Neşe (2004), “İlköğretimden Ortaöğretime Geçişte Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Sınavının Yeri İçinde: Ortaöğretimde Yeniden Yapılanma”, **Sempozyum, 20-22 Aralık 2004**, ss. 51-62.
- George, Darren ve Mallery, Paul (2010), “SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference”, 17.0 Update, Boston: Pearson.
- Gölpek, Filiz (2012), “Eğitim Getirilerinin Özel ve Sosyal Açından İncelenmesi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14(1), ss. 43-53.
- Gümüş, Erdal ve Mehmet Şişman, (2014), **Eğitim Ekonomisi ve Planlaması**, 2.Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Güneş, İsmail (2000), **Dışsalıklar, Kamunun Düzenleyici Rolü: Enerji Sektöründe Bir Uygulama**, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gürler Kiren, Özlem ve Üçdoğruk, Şenay (2007), “Türkiye’de Cinsiyete Göre Gelir Farklılığının Ayrıştırma Yöntemiyle Uygulanması”, **Journal of Yaşar University**, 6(2), ss. 571-589.
- Gürler Kiren, Özlem ve diğerleri (2007), “Türkiye’de Eğitim Talebi Belirleyicileri”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar**, 44(512), ss. 89-101.
- Güven, İsmail (2014), **Türk Eğitim Tarihi**, 1.Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Hallak, Jacques (1935), **Eğitimde Maliyet ve Harcamalar**, Çev. Mahmut Adem, 1.Baskı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Hicks, N.L. (1994), **Eğitim ve Ekonomik Büyüme**, Çev. Yüksel Kavak ve Berrin Burgaz, Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar, Ankara: Pegem Yayın No: 14, ss. 47-53.
- Hill, M. Anne ve King, Elizabeth M. (1993), “Women’s Education in Developing Countries”, s. 1-50, John Hopkins University Press, Baltimore.
- Hindricks Jean ve Myles Gareth D. (2004), **Intermediate Public Economics**, First Version November 2000.
- ILO (2004), Investing in Every Child: “An Economic Study of The Costs and Benefits of Eliminating Child Labour”, **International Labour Office**, Geneva.

- Kahveci, Sevgi Serdar (2009), **Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Sisteminde Uygulanan Sınavların Ailelere Maliyetinin Ailelerin Toplam Eğitim Harcamaları İçindeki Payı**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri ABD, Ankara.
- Kalkan. Mükerrerem (2008), Eğitim Harcamaları ile Öğrenci Başarısı Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Ödevi, Ahmet Yesevi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi, ve Denetimi, Gümüşhane.
- Karaarslan, Erkan (2005), “Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 149, ss. 36-73.
- Karabacak, Tuba (2018), **Türkiye’de Hanehalklarının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Tarım İşletmeciliği Bilim Dalı, Erzurum.
- Karaca, Coşkun ve Karacan, Hacer (2016), “Çoklu Regresyon Metoduyla Elektrik Tüketim Talebini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi”, **Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi**, SUJEST, c.4, s.3, 2016 SUJEST, v.4, n.3, 2016 ISSN: 2147-9364 (Elektronik), ss. 182-195
- Karagül, Mehmet (2003), “Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** (5), ss. 79-90.
- Karakütük, Kasım (2006), “Yükseköğretimin Finansmanı”, **Milli Eğitim Dergisi Sayı: 17**, ss. 219-242.
- Kavak, Yüksel (2003), “Eğitimde Maliyet ve Harcamalar”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ders Notları**.
- Kayaalp, G. Tamer ve diğerleri (2015), “Çoklu Doğrusal Regresyon Modelinde Değişken Seçiminin Zootekniye Uygulanışı”, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 30(1), ss. 1-8.
- Kaynak, Tuğray ve diğerleri (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İstanbul.

- Kızılloluk, Hakkı (2007), “Ekonominin Eğitimin Amaçları ve İçeriği Üzerindeki Etkileri”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(1), ss. 21-30.
- Kibritçioğlu, Aykut (1998), “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 53(1-4), ss. 207-230.
- Koç, Ali ve diğerleri (1996), “Tüketicilerin gıda ürünlerinde tercihini etkileyen değişkenlerin faktör analizi ile belirlenmesi: Adana’da Makarna Örneği”, **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 6(1), ss. 7-22
- Koçak, Ahmet (2016), **Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye ve G8 Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Korkmaz, Adem (2006), “Eğitim ve Ekonomi Arasındaki İlişkiler”, L. Küçükahmet (Ed.), **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Köktaş, Altuğ Murat (2009), **Türkiye’de Hanehalkı Eğitim Harcamaları Analizi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, Ali İlker ve Aksoy, Hasan Hüseyin (2009), “The Cost Of Education: A Study on The Cost of Education in The Faculty of Educational Sciences at Ankara University”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 42(2), ss. 1-26.
- Kurtkan, Amiran (1977), **Sosyolojik Açından Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Küçük, Gülten (2005), **Eğitim Yatırımlarının Bireysel ve Sosyal Getirisi: Türkiye’de Çalışan Kadınlar Örneğinde Bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Liao, Tim Futing (1994), **Interpreting Probability Models: Logit, Probit, And Other Generalized Linear Models**, California: Sage Publications.
- Lino, Mark (2002), “Expenditure on Children by Families 2001 Annual Report”, **Family Economics and Nutrition Review**, 14(2), ss. 1-25.

- Long, Ngo Van ve Shimomura Koji (1999), “Education, Moral and Endogenous Growth”, **Journal of Economic Dynamics and Control**, 23(5-6), ss. 675-698.
- Maddala, Gangadharrao Soundalyarao (1987), **Limited Dependent and Qualitative Variables in Econometrics**, Cambridge: Cambridge University Press.
- MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı (2006), **2007 Bütçesine İlişkin Rapor**, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara.
- MEB (2015), 2015 Yılı Bütçe Sunuşu.
- Mercan, Mehmet ve Sezer, Sevgi (2014), “The Effect of Education Expenditure on Economic Growth: The Case of Turkey”, **Procedia- Social and Behavioral Sciences** **109**, ss. 925-930.
- Mincer, Jacop (1973), “Investment in Human Capital and Personal Income Distribution”, ed. Atkinson, A.B. **Wealth, Income and Inequality**, Penguin Books Inc, Baltimore.
- Mingat, Alain ve Tan, Jee-Peng (1988), “Analitical Tools for Sector Work in Education”, **World Bank Publications**, Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Mumcu, Necati (1988), **Mikro Ekonomik Analize Giriş**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Musgrave Richard A. ve Musgrave Peggy B. (1989), “Public Finance in Theory and Practice”, **Mc Graw Hill International Editions, Finance Series**, Singapore, U.S.A.
- Mutlu, Ayşegül (2006), “Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Desantralizasyonu”, **Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar**, 1. Baskı, Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- OECD (2014), Education at a Glance 2014: OECD Indicators, OECD Publishing, <http://www.oecd.org/edu/Education-at-aGlance-2014.pdf>, (10.11.2018).
- OECD, (2013), Education at a Glance 2013: OECD Indicators, Oecd Publishing, [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)--FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)--FINAL%2020%20June%202013.pdf), (10.11.2018).
- OECD. (2015). *Education at a Glance: Indicators*. <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm>.

- Orhaner, Emine (1999), **Maliye**, Tutubay Yayınları, Ankara.
- Ortaç, Rıfat (2003), “Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**,5(2), ss. 239-247.
- Qwings, William ve diğerleri (2012), “ Education as An Investment in Turkey’s Human Capital: A Work in Progress”, **Eurasian Journal of Business and Economics**, 5(10), ss. 45-70.
- Özgüven, Ali (2002), İktisat Bilimine Giriş, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Öztürk, Nazım (2005), “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, **Sosyoekonomi**, ss. 27-44.
- Pamuk, Mürüvvet, Bektaş, Hakan (2014), “Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 2(2), ss. 77-90.
- Psacharopoulos, George ve Maureen Woodhall (1985), **Education for Development An Analysis of Investment Choices**, The World Bank 1818 H. Street, New York, Washington D.C. USA.
- Psacharopoulos, George ve Maureen Woodhall (1994), **Eğitimin Ekonomik Büyümeye Katkısı, Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar**, Çev. Yüksel Kavak, Berrin Burgaz, Ankara: Pegem Yayın No: 14, ss. 43-44.
- Quang, Vu Huy (2012), “Determinants of Educational Expenditure in Vietnam”, **International Journal of Applied Economics**, 9(1), ss. 59-72.
- Sakallı, Filiz (2010), **İlköğretim Okulu Öğrenci Velilerinin Eğitim Harcamaları**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarı, Ramazan (2002), “Kazançlar ve Eğitim İlişkisi: İl Bazında Yeni Veri Tabanı ile Kanıt”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 29(3-4), ss. 367-380.
- Savaş, Vural (1979), **Kalkınma Ekonomisi**, 2.Baskı, İTİA Nihat Sayer Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Saygılı, Şeref ve diğerleri (2006), “Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme: Türkiye Deneyimi, Riskler ve Fırsatlar”, **TÜSİAD Büyüme Stratejileri Dizisi**, No: 7, Yayın No: TÜSİAD-T/2006-06-420, İstanbul.

- Schultz, Theodore William (1961), "Investment in Human Capital", **The Economic Review**, Vol: 1, ss. 1-17.
- Schultz, Theodore William (1971), **Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research**, Free Press, New York.
- Serin, Necdet (1979), **Eğitim Ekonomisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Yayınları, Ankara.
- Seyidoğlu, Halil (2006), **İktisat Biliminin Temelleri**, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Stevens, Philip ve Weale, Martin (2003), "Education and Economic Growth", **National Institute of Economic and Social Research**, London.
- Stewart, Frances (1995), **Eğitim ve Uyum: 1980'lerin Deneyimi ve 1990'lar için Bazı Dersler, Piyasa Güçleri ve Kalkınma**, Çev. İdil Eser, ss. 167-204, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Stiglitz, Joseph E. (2000), **Economic of The Public Sector**, 3.Baskı, W.W. Norton&Company, New York.
- Sucu, Yaşar (2010), **Yönetimde Öngörü ve Öngörü Yöntemleri**, Ankara, Elit Yayıncılık
- Sülkü, Seher Nur, Abdioğlu, Zehra (2014), "Cepten Yapılan Eğitim Harcamalarının Hane Halkı Gelirine Mali Yüğü: Türkiye İçin İstatistiksel Bir Analiz", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 24(2014), ss. 338-355.
- Şahin, Levent (2017), "Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Eğitim ve Türkiye'deki Durumu", **Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi E-Dergi**, 6(1), ss. 122-171.
- Şahinler, Suat (2000), "En Küçük Kareler Yöntemi ile Doğrusal Regresyon Modeli Oluşturmanın Temel Prensipleri", **Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakóltesi Dergisi**, 5(1 – 2), ss. 57-73.
- Şener, Orhan (1987), "Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri", **3. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakóltesi Yayınları**, No: 525, ss. 5-22.
- Şimşek, Mevlüdiye (2006), **Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analizi**, Ekin Kitabevi, Bursa.

- Tabachnick, Barbara G. ve Fidell Linda S. (2007), **Using Multivariate Statistics**, 6.Baskı, Boston: Pearson
- Taban, Sami ve Muhsin, Kar (2004), “Beşeri Sermaye ve Kalkınma”, Sami Taban ve Muhsin Kar (Ed.), **Kalkınma Ekonomisi**, ss.279-299, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Talbot, Jean (1975), “The Analysis and Costing of Management Training”, B. Taylor ve G.L. Lippit (Ed.), **Management Development and Training Handbook**, Mc Graw-Hill Book Company.
- Tansel, Aysit (1994), “Wage Employment, Earnings and Returns to Schooling for Men and Women in Turkey”, **Economics of Education Review**, 13(4), ss. 305-320.
- Tansel, Aysit, Bircan.Fatma (2006), “Demand for Education in Turkey: A Tobit Analysis of Private Tutoring Expenditures”, **Economics of Education Review**,25(2006), ss. 303–313.
- Tansel, Aysit (2012), “2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış”, **TÜSİAD**, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-11/536.
- Tarı, Recep ve diğerleri (2006), “Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir ve Tüketim İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(11), ss. 168-179.
- Tarı, Recep (2014), **Ekonometri**, 10. Baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Taş, Umut ve Füsün, Yenilmez (2008), “Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(1), ss. 155-186.
- Taytak, Mustafa (2007), **Türkiye’de Özel Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarının Vergiler ve Vergi Teşvikleri Karşısındaki Konumu (Ege Bölgesi Uygulama Sonuçları)**, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Temple, Jonathan (2001), “Growth Effects of Education and Social Capital in OECD Countries”, **OECD Economic Studies**, 33(2), ss. 57-101.
- Tezcan, Mahmut (1992), **Eğitim Sosyolojisi**, 4. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

- Tezcan, Nuray (2011), “Parametrik Olmayan Regresyon Analizi”, **Atatürk Ü. İİBF Dergisi**, 10. **Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı**, ss. 341-352
- Tilak, Jandhyala B. G. (1989), “Education and Its Relation to economicGrowth, Poverty and Income Distribution: Past Evidence and Further Analysis”, D. C. World Bank Paper, Washington.
- Tilak, Jandhyala B. G. (2002), “Determinants of Household Expenditure on Education in Rural India”, Working Paper Series No: 88, **National Council of Applied Economic Research**, New Delhi, India.
- Tokathoğlu, İbrahim ve Başaran, Alparslan (2003), “Türkiye’de Yoksulluğun Dağılımı, Yapışkanlığı ve Transfer Politikaları”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 14(49), ss.112-129.
- Tomul, Ekber (2008), “Türkiye’de Ailenin Sosyo-ekonomik Özelliklerinin Eğitime Katılım Üzerinde Görel Etkisi”, **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, (30), ss. 53-168.
- Tonta, Yaşar (2008), “Varyans Analizi (ANOVA), Kovaryans Analizi (ANCOVA), Faktöriyel ANOVA, Çoklu Varyans Analizi (MANOVA)”, **Ders notları**, Hacettepe Üniversitesi, ss.1-51
- Toprak, Düriye ve diğerleri (2016), “Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 31(1), ss. 123-165.
- Tunç, Mehtap (1993), “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, **DEÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(11), ss. 1-32.
- Tural Kurul, Nejla (1998), “ Öğrencilerin Ortaöğretimden Beklediği Yararlar ve Bireysel Öğrenim Maliyeti”, **Kültür Koleji Vakfı Yayınları**, ss. 245-259.
- Tural Kurul, Nejla (2012), **Eğitimin Finansmanı**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Tuzcu, Gökhan (2006), “Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği’ne Giriş Süreci”, s. 2-297, **Türk Eğitim Derneği**, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2005), Türkiye İstatistik Yıllığı 2004, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2011), Hanehalkı Tüketim Harcaması Yıllığı.

- Türkmen, Fatih (2002), “Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması”, **DPT- Uzmanlık Tezleri**, Yayın No: DPT: 2655, sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Ulusoy, Berru ve Yolcu, Hüseyin (2013), “Household Education Expenditure of Families at Primary Education Level”, **Journal of Educational Sciences Research**, 3(1), ss. 1-27.
- Ulusoy, Berru (2013), **Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları**, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Uzay, Nisfet (2005), Verimlilik ve Büyüme, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Ülgener, Sabri F. (1991), **Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme**, 7. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- Ünal, L. Işıl (1993), “Eğitimin ekonomik Rolü ve Türkiye ile İlgili Bulgular”, **III. İzmir İktisat Kongresi, Sosyal Değişim ve Sosyal Gelişme Stratejileri**, ss. 225-234, DPT Yayını, Ankara.
- Ünal, L. Işıl (1996), **Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi**, Epar Yayınları, Ankara.
- Üstün, Rıfat (1988), **Maliyet Muhasebesi: İlkeler ve Uygulamalar**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Wagner, Leslie (1972), “The Economics of The Open University Revisited”, **Higher Education**, 6(3), ss. 359-381.
- Watson, Donald Stevenson (1981), *Price Theory in Action*, 4th Ed., New York.
- Woodhall, Maureen (1979), “Education, Work and Employment in Developing Countries- A Synthesis of Recent Research”, **A Summary Review, International Development Research Center Manuscript Reports**, Ottawa, IDRC.
- Woodhall, Maureen (1987a), “Economics of Education: A Review”, George Psacharopoulos (Ed.), **Economics of Education: Research and Studies**, ss. 1-7, Pergamon Press, Oxford.
- Woodhall, Maureen (1987b), “Human Capital Concept”, George Psacharopoulos (ed.), **Economics of Education: Research and Studies**, Pergamon Press, Oxford.

- Woodhall, Maureen (1994), İnsan Sermayesi Kavramı, Çev. Yüksel kavak ve Berrin Burgaz, **Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar**, Personel Geliştirme Merkezi Yayın No: 14, Ankara.
- Yahşi, Fatma (2007), **Küreselleşme ve İstihdam**, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yardımcıoğlu, Fatih (2012), **Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkisi**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yaylalı, Muammer (2004), **Mikro İktisat**, 3. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Yenal, Oktay (1999), **Ulusların Zenginliği ve Uygarlığı**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Yıldız, Zühra (2000), “Eğitim Sürecinde Ortaya İkan Kayıpların Gerçek Maliyetlerin Hesaplanmasındaki Önemi”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 147, ss. 41-47.
- Yılmaz, Selman (1989), “Eğitim Sektöründe Arz-Talep Analizi”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, ss. 379-387.
- Yılmaz, Hakkı Hakan (2006), **Türkiye’de 2000 Sonrası Dönemde Uygulanan İstikrar Programlarında Mali Uyumda Kalite Sorunu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Hakkı Hakan (2007), “İstikrar Programlarında Mali Uyumda Kalite Sorunu: 2000 Sonrası Dönem Türkiye Deneyimi”, **TEPAV Yayını**, Ankara.
- Yolcu, Hüseyin (2011), “Hanehalkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Etmenler: Kuramsal Bir Çalışma”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(5), ss. 12-35.
- Yumuşak, İbrahim Güran (2000), **Beşeri Sermaye Teorisi ve Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yumuşak, İbrahim Güran ve Bilen, Mahmut (2000), “Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1), ss. 77-96.
- Yumuşak, İbrahim Güran (2008), “Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi ve Türkiyenin Beşeri Sermaye Potansiyeli”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, ss. 3-48.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Sayın Veli;

Erzurum'da Hanehalklarının Ortaokul Düzeyinde Yaptıkları Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörler konulu bir araştırma yapmaktayım. Cevaplayacağınız bu anket, ortaokula devam eden çocuk/çocuklarınız için yaptığınız eğitim harcamasının miktarını ve türünü belirlemeye yönelik olup, aynı zamanda harcamanızın miktarını etkileyen faktörleri araştırmayı amaçlamaktadır. Bu anket sonuçları herhangi bir kişiye ya da kuruma verilmeyecek sadece araştırmacı tarafından kullanılacaktır. Bu anket sorularını doğru bir şekilde yanıtlamanız araştırmamın sağlıklı sonuçlar vermesi açısından son derece önemlidir.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Her iki bölümde de çeşitli soru türleri bulunmaktadır. **Araştırmamın amacına ulaşması için; soruları dikkatlice okumanız ve özenli bir şekilde cevap vermeniz gerekmektedir. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız. Lütfen anketin üzerine isim soy isim yazmayınız.**

İlginiz ve yardımınız için şimdiden teşekkür ederim.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde kişisel bilgilerle ilgili sorulara yer verilmiştir. Lütfen çoktan seçmeli sorularda size uygun olan seçeneğin solundaki kutucuğa X işareti koyunuz. Diğer seçeneğini işaretlerseniz lütfen istenilen bilgiyi ilgili alana yazınız.

1	CİNSİYETİNİZ	☐ KADIN ☐ ERKEK
2	ÖĞRENCİNİN CİNSİYETİ	☐ KIZ ☐ ERKEK
3	ÖĞRENCİNİN SINIF DÜZEYİ	☐ 5.SINIF ☐ 6.SINIF ☐ 7.SINIF ☐ 8.SINIF
4	ANNENİN EĞİTİM DÜZEYİ	☐ Okuma-yazma bilmiyor ☐ Okuma-yazma biliyor ama bir okul bitirmemiş ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksekokul/Üniversite ☐ Yüksek Lisans/ Doktora
5	BABANIN EĞİTİM DÜZEYİ	☐ Okuma-yazma bilmiyor ☐ Okuma-yazma biliyor ama bir okul bitirmemiş ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksekokul/Üniversite ☐ Yüksek Lisans/ Doktora

6	ÇOCUK/ÇOCUKLARIN ANNE-BABAYLA YAŞAMA DURUMU	☐ Anne-baba birlikte yaşıyor ☐ Anne ile birlikte yaşıyor ☐ Baba ile birlikte yaşıyor ☐ Diğer.....
7	ANNE MESLEĞİ	☐ İşçi ☐ Memur ☐ Serbest Meslek ☐ Emekli ☐ Ev Hanımı ☐ Diğer (belirtiniz).....
8	BABA MESLEĞİ	☐ İşçi ☐ Memur ☐ Serbest Meslek ☐ Emekli ☐ Çalışmıyor ☐ Diğer (belirtiniz).....
9	ANNENİN AYLIK GELİRİ	
10	BABANIN AYLIK GELİRİ	
11	AİLENİZİN ORTALAMA AYLIK GELİRİ	
12	ANNENİN YAŞI	
13	BABANIN YAŞI	
14	OTURDUĞUNUZ EVİN MÜLKİYET DURUMU NEDİR?	☐ Kendime/Eşime Ait ☐ Lojman ☐ Kira ☐ Ev başka birine ait ama kira ödenmiyor ☐ Diğer(belirtiniz).....
15	OTURDUĞUNUZ EV KİRA YA DA LOJMANSA AYLIK ÜCRETİNİ YAZINIZ.	
16	AİLENİN OTURDUĞU EVİN TÜRÜ NEDİR?	☐ Gecekondu ☐ Müstakil ev ☐ Apartman Dairesi ☐ Diğer(belirtiniz).....
17	ÇOCUK/ÇOCUKLARIN OKULA ULAŞIMI NASIL SAĞLANMAKTADIR?	☐ Servis ☐ Yaya olarak ☐ Özel Araba İle ☐ Diğer(belirtiniz).....
18	AİLENİZDE SİZ DAHİL KAÇ KİŞİ YAŞAMAKTADIR?	
19	AİLENİZDEKİ ÖĞRENCİ SAYISINI YAZINIZ.	
20	ÇOCUĞUNUZUN EĞİTİM HARCAMALARINI KARŞILAMAK İÇİN KİŞİ VEYA GRUPLARDAN HERHANGİ BİR YARDIM ALIYOR MUSUNUZ? (bu soruya yanıtınız hayır ise 23. Soruya geçiniz)	☐ Evet ☐ Hayır
21.	ÇOCUĞUNUZUN EĞİTİM HARCAMALARINI KARŞILAMAK İÇİN YANDAKİ KİŞİ VE KURUMLARDAN HANGİSİNDEN YARDIM ALIYORSUNUZ?	☐ Sivil Toplum Örgütü ☐ Şirket ☐ Belediye ☐ Müftülük ☐ Sosyal Dayanışma ve Dayanışma Vakfı ☐ Diğer(belirtiniz).....
22.	ÇOCUĞUNUZ İÇİN ALMIŞ OLDUĞUNUZ AYLIK YARDIM MİKTARI NE KADARDIR?	
23.	ÇOCUĞUNUZUN DERSLERİNE OLAN İLGİSİNDEN/BAŞARISINDAN MEMNUN MUSUNUZ?	☐ Evet ☐ Hayır
24.	ÇOCUĞUNUZUN DEVAM ETTİĞİ OKUL TÜRÜ NEDİR?	☐ Kamu Okulu ☐ Özel Okul

BİRİNCİ BÖLÜM BİTTİ. LÜTFEN ANKETİN İKİNCİ BÖLÜMÜNE GEÇİNİZ

İKİNCİ BÖLÜM

1- Aşağıda eğitim harcaması türleri verilmiştir. 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı 1. Dönemi'nde ortalama olarak bu türlerde yapmış olduğunuz harcamaları ilgili alana yazınız.

Eğitim Harcaması Türü	2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı 1.Dönem Ortalama Harcama Tutarı TL
Ulaşım için yapılan harcamalar	
Kıyafet (Okul forması, eşofman, ayakkabı vb.)	
Eğitim-Öğretim Malzemeleri (test kitapları, kaynak kitap, kırtasiye vb.)	
Yabancı Dil kursuna (İngilizce, Almanca, Rusça, Japonca vb.)	
Sanat kursuna (müzik kursu, resim kursu vb.)	
Spor kursuna (basketbol, voleybol, futbol, yüzme vb.)	
Özel derse	
Çocuğun gittiği okula verilen para (katkı payı/okul ücreti)	
Çocuğa verilen harçlık	
Okulda düzenlenen sınavlar için yapılan harcamalar (sınav ve fotokopi ücretleri)	
Okulun tamiri, temizliği, yakıtı, çevre düzenlemesi için yapılan harcamalar	
Varsa diğer harcamalar	

2- 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı 1. Dönem boyunca çocuğunuz için yapmış olduğunuz eğitim harcamalarının ortalama miktarı ne kadardır? Yazınız.....TL

ANKET TAMAMLANMIŞTIR. VERDİĞİNİZ DEĞERLİ BİLGİLER İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

ÖZGEÇMİŞ

6 Eylül 1989 tarihinde Erzurum’da doğdu. İlkokulu Sabancı İlköğretim Okulunda, ortaokulu Özel Güneş İlköğretim Okulunda tamamladı. Erzurum Lisesinden 2007 yılında mezun oldu. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünü 2013 yılında tamamladı. 2015 yılının Eylül ayında Erzurum Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. İngilizce bilmektedir.

